SZÍNHÁZ

Színikritikusok díja 1982/83 • Bányai Gábor: A Városligeti Nagy Világszínház • Ézsiás Erzsébet: A huszadik évad • Vass Zsuzsa: Magányos népvezérek • Vinkó József: Szénaillat és műtehén • Tatár Eszter: „Béke" Epidauroszban • Gyurkovics Tibor: Fészekalja (dráma)

1983
Október

SZÍNHÁZ

SZÍNHÁZMŰVÉSZETI ELMÉLETI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT

XVI. ÉVFOLYAM 10. SZÁM
1983. OKTÓBER

FŐSZERKESZTŐ:
BOLDIZSÁR IVÁN

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:
CSABAINÉ TÖRÖK MÁRIA

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Báthori u. 10.
Telefon: 316-308, 116-650

Megjelenik havonta
A kéziratok megőrzésére és visszaküldésére
nem vállalkozunk
Kiadja a Lapkiadó Vállalat,
Budapest VII., Lenin körút 9-11.
Levélcím: 1906, postafiók 223.
A kiadásért felel:
Siklósi Norbert vezérigazgató
Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél,
a Posta hírlapüzleteiben
és a Posta Központi Hirlap Irodánál
(KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.)
közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással
a KHI 215-96162
pénzforgalmi jelzőszámára
Előfizetési díj:
1 évre 300,- Ft, fél évre 150,- Ft
Példányonkénti ár: 25,- Ft
Külföldön terjeszti a
Kultúra Külkereskedelmi Vállalat,
H - 1389 Budapest, Postafiók 149

Indexszám: 25.797

83.1503 - Athenaeum Nyomda, Budapest
Íves magasnyomás
Felelős vezető: Szlávik András vezérigazgató

HU ISSN 0039-8136

A borítón:

Gáspár Sándor, Koltai Róbert és Pap Vera a Liliomfiban (Agria Játékszín)

A hátsó borítón:

Szlávik István díszlete Kolozsvári Grandpierre Emil: Párbaj az árnyékkal című vígjátékához (Gyula) (MTI-foto - Ilovszky **Béla** felvételei)

TARTALOM

színikritikusok díja 1982/1983 (1)

játékszín

BÁNYAI **GÁBOR**
A Városligeti Nagy Világszínház (19)

KŐHÁTI ZSOLT
Az énhasadás előnyei (21)

ÉZSIÁS **ERZSÉBET**
A huszadik évad (23)

CSERJE **ZSUZSA**
Toilette és toalettek (26)

VASS **ZSUZSA**
Magányos népvezérek (28)

SCHULCZ KATALIN
Tragédia-muszter (33)

FORRAY KATALIN
Kóbor teátristák (34)

VINKÓ JÓZSEF
Szénaillat és műtehén (36)

RÓNA KATALIN
A szent strici Egervárott (39)

VASS **ZSUZSA**
Filuména házassága Szolnokon (40)

viIágszínház

TATÁR **ESZTER**
„Béke" Epidauroszban (42)

VÉGEL LÁSZLÓ
A cseresznyéskert áldozatai (44)

BERKES ERZSÉBET
Hogy Balassira talála... (45)

drámamelléklet

GYURKOVICS TIBOR: Fészekalja

Együtt és egyedül

A színikritikusok szokásos szavazásának *eredménye,* több éves gyakorlat után, úgy tetszik, már nem kíván kommentárt. Magyarázatot is csak a szavazás *módja:* az egyenkéntiség és a nyilvánosság. Mindkettő: szükségből kovácsolt erény. Abból fakad, hogy senki sem láthatja az évad összes előadását. A kritikus - éppúgy, mint amikor kritikát ír - magányosan néz szembe az üres papírral és színházi élményeivel. Nem befolyásolja a közös szavazások pszichózisa. Nem érzi kínosnak, ha egyedül marad véleményével, amit legjobb meggyőződése szerint alakított ki. Nem hajlamos meggyőzni magát arról, hogy esetleg mégis az tetszett neki, ami nem tetszett neki. Nem nivellál előadásokon kívüli szempontok szerint, egymás-hoz méri a teljesítményeket.

S ami nem mellékes: gyakorolja a tolerancia művészetét. Elfogadja a többségi véleményt, miközben fönntartja, indokolja és aláírásával hitelesíti a magáét.

Bízik benne, hogy így a legkisebb az esély az önmanipulációra, s a nagy számok törvénye alapján az eredmény reális lesz.

Színikritikusok díja 1982/83

*A **legjobb** új **magyar dráma:*** **SZÉKELY JÁNOS: VAK** BÉLA KIRÁLY

A legjobb előadás: **CSEHOV: A MANÓ (Katona József** Színház, rendezte: **ZSÁMBÉKI GÁBOR)**

A legjobb női alakítás: **TÖRŐCSIK MARI (A régi nyár,** József Attila **Színház) és TÍMÁR ÉVA (Agónia, Peer Gynt, miskolci Nemzeti Színház)**

A legjobb férfialakítás: **BÁN JÁNOS (Vonó Ignác, szolnoki Szigligeti Színház)**

A legjobb női mellékszereplő: **CSONKA IBOLYA (A Manó, Katona József Színház)**

A legjobb férfi mellékszereplő: **ŐZE LAJOS (Volpone, Várszínház)**

A legjobb díszlet: **SZLÁVIK ISTVÁN (Peer Gynt, miskolci Nemzeti Színház)**

A legjobb jelmez: **SZAKÁCS GYÖRGYI (A revizor, Búcsúelőadás, János vitéz, kaposvári Csiky Gergely Színház; Agónia, Peer Gynt, miskolci Nemzeti Színház)**

Különdíj: **RAYMOND QUENEAU: STÍLUSGYAKORLAT (Katona József Színház)**

A szavazásban harmincnégy kritikus vett részt. Á drámakategóriában reális esélye az elsőségre csak a győztesnek, Székely János *Vak Béla királyának* volt. Föltűnő a tartózkodók nagy száma. (Diszkvalifikálnunk kellett azt a három szavazót, aki Háy Gyula színművére, az *Isten, császár, parasztra* voksolt; a mű 1946-ban már szerepelt a Nemzeti Szín-ház műsorán.) A legfölényesebb elsőség a legjobb előadás kategóriájában szüle-tett: Zsámbéki Gábor rendezése, A *Manó* húsz szavazatot kapott; meg sem közelítették a többiek, bár még tizenkét előadás került szóba. Mindkét színészi díjnál viszonylag nagy a szavazatok szét-forgácsolódása; a nőknél inkább, mint a férfiaknál. A holtversenyben első helyen végzett Törőcsik Mari és Tímár Éva után Csomós Mari, Gobbi Hilda, Igó Éva, Hernádi Judit, Bodnár Erika következik - legtöbbször úgy, hogy ugyan-azt a szerepet ki a főszereplő-, ki a mellékszereplő-kategóriában jelölte meg. Az utóbbi kategóriában a „keveredés" nem veszélyeztette Csonka Ibolya első helyét. A férfiaknál meggyőzőbbek a különbségek. A főszereplő-kategóriában Bán Jánost Blaskó Péter, majd Major Tamás követi. A mellékszereplőknél Őze Lajost Bubik István és Mihályi Győző. Á díszlettervezők győztese, Szlávik István mögött Pauer Gyula, illetve a Gothár Péter-Szegő György kettős futott be. A jelmeztervezőknél Szakács Györgyit Vágó Nelly követi. Különdíjra döntő többséggel jelölték a *Stílusgyakorlatot,* de számos szavazatot kapott a *Macskák* is.

ALMÁSI MIKLÓS
ELTE Esztétika Tanszék

A legjobb új magyar dráma:
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Takács Katalin (Ványa bácsi, Szolnok)
A legjobb férfialakítás: Cserhalmi György (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Hűvösvölgyi Ildikó (Macskák, Madách Színház) A *legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Fehér Miklós (Szentiványéji álom, Pesti Színház)
A legjobb jelmez: Mialkovszky Erzsébet (Ványa bácsi, Madách Színház)

Két ponton szeretném szavazatomat indokolni. Az egyik: a legjobb női alakításé. Azért emeltem ki Takács Katalin játékát az évad viszonylag sok, majd-nem egyenrangú alakítása közül, mert számomra az ő megoldása jelentett valami ritkán látható pluszt - evokatív erejű alakformálást. Ezen azt értem, hogy bennünk, nézőkben jóval több jelentéscsíra szólal meg ennek a játéknak átélése során, mint amennyit a színpadon láthatunk. Takács játéka a sokértelműség gesztusai között formálódik, unalom és szeretetvágy, a szépség öntetszelgése és az élettől való félelem, a rafinált kegyet

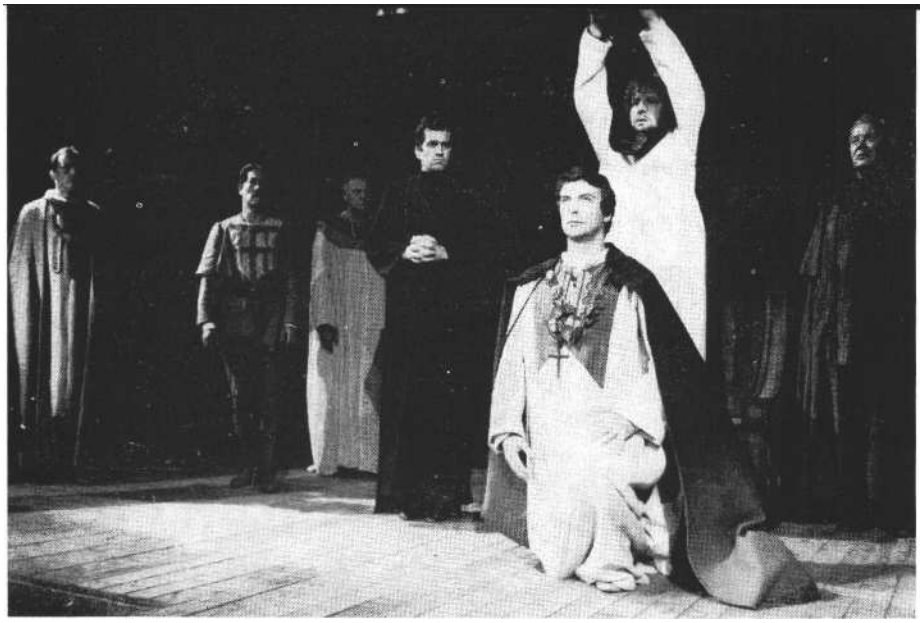

A legjobb új magyar dráma: Székely János Vak Béla királya **(MTI-foto Ilovszky** Béla felv.)

lenség és álmodozás olykor egyetlen szekvencián belül is egyszerre jelentkezett gesztusaiban: sohasem lehetett tud-ni pontosan, hová helyezzük el ezt a figurát. Talányos maradt. Ám a sokféleség megjelenítésében elő tudta csalni a nézőkből azt, ami közvetlenül nem látszik, amiről nincs szó: ez a Jelena üres ember, de talán csak úgy üres, hogy - ha nem járna komplikációkkal - szeretne némi tartalmat, értelmet nyerni életéhez. Csak hát az emberi értékelésnek ára is van, amit ez az asszony nem akar s talán nem is képes megfizetni. Mondom: e jelentéseket a nézőből csalja elő játéka, a színpadon ennél jóval eszköztelenebb, látszatra egyszerűbb alakkezeléséből.

Mialkovszky Erzsébet jelmezeit azért javaslom díjazásra, mert ironikus „öltöztetése", alakjainak látványba csomagolása mindig a jellemek rejtett dimenziójából építkezik. Asztrov doktor például egy olyan (enyhén piszkos, lestrapált) fehér nadrágot visel, aminek feneke lötyög, aminek nincs tartása - öreges, trotylis. S vajon Asztrov - fiatalságával egyetemben - nem ilyen lelki öregember, mintegy Szerebrjakov rokona, duplikátuma? Mialkovszky innen, ebből a rejtett, szöveg alatti rokonságból komponálja kosztümjeit, s ez sugall-ja a figura értelmezhetőségét: anélkül, hogy szánkba rágná a megoldást.

BÁNYAI GÁBOR
Filmkultúra

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Törőcsik Mari (Á régi nyár, József Attila Színház)
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb női mellékszereplő: Hőgye Zsuzsanna (Yvonne, Burgund hercegnője, Veszprém)
A legjobb férfi mellékszereplő : Végvári Tamás (Doktor Burke különös délután-ja, Katona József Színház)
A legjobb díszlet: Szlávik István (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (több munkájáért, köztük a Peer Gyntért)
Különdíj: A csodálatos mandarin (Zalaegerszeg)

Drágább lett a benzin, felment a vonatjegyek ára: egyre nehezebb ma sok előadást megnézni országszerte. Igy azután egyre nagyobb gond választani is: nem a bőség, hanem a lelkiismeret-furdalás okán. Persze színházművészetünk azért a segítségünkre siet: nem produkál olyan sok igazán érdekeset, hogy azokra végül is ne jusson el a kiküldetési rendelvénynyel csak ritkán rendelkező kritikus.

Az általános tendenciák nem sokat változtak az elmúlt évad során. Kevés a gondolatiságot adekvát formában közvetíteni tudó előadás, gyér legtöbbször maga a gondolatiság is, nem elég izgalmas a magyar színház, csak ritkán politizál, nincs jó magyar darab - de hagyjuk a gondokat. Egy díj odaítélésében való részvétel mégiscsak ünnepi pillanat.

A legjobb rendezés díjáért nálam három előadás volt igazán versenyben: a megszavazott Zsámbékié, Garas Dezső *Búcsúelőadása* és Csiszár Imre *Peer Gyntje.* Ezekben történt valami, ami már a jelen színháza, s a jövőé is lehet. Fel-nőtt színházak, felnőtt nézőkkel - nagy merészség ez kis hazánkban.

A miskolci *Peer Gynt* számomra kiemelkedő voltát igazolja az is, hogy bárom díjat ebből az előadásból vélek odaítélhetőnek. De Blaskó Péter bámulatos alakítása mellett hadd említsem meg Bán Jánost a szolnoki *Vonó Ignác*ból, Cserhalmi Györgyöt *A* Manóból, Haumann Pétert *a* Macskákból, Garas Dezsőt a maga rendezte előadásból, vagy ugyan-innen Máté Gábort, és Szacsvay Lászlót *az Ahogy* tetszikből: főszereplők voltak mindannyian, nem szerepük, jelenlétük súlya miatt.

Á női alakításoknál is örökké zavarba hoz a főszereplő-epizodista szembe-állítás: ha tehát kiemelem Almási Évát *a* Macskákból, Udvaros Dorottyát az *Ahogy tetszikből,* Csákányi Esztert a *Búcsúelőadásból,* Gobbi Hildát *A szent családból,* Meszléry Juditot a Volcsek rendezte Cseresznyéskertből, Bodnár Erikát Ascher Pinter-előadásából (ahol egyébként Major Tamástól Márton Andráson át Eperjes Károlyig mindenkinek megszavaznék szívem szerint egy díjat), Tímár Évát a *Peer* Gyntből, Lázár Katit a kaposvári Revizorból - akkor nem kategóriákra, hanem korszerű színészetre igyekszem voksolni.

E röpke felsorolás végén ismét szorongásom támad: hány kedves alkotót bántottam meg, felejtettem ki igaztalanul. De talán mégis jól szelektál a memória, még ebben az irtóztató hőségben is, amikor szavazatom sorait rovom.

Drágább lett a benzin, felment a vonatjegyek ára - és ki tudja, hol van még a felső határ! Azért mégis: ha jó szín-ház van valahol, végül is odamegy a magamfajta. Hát tessék bátran kirabolni!

BARABÁS TAMÁS
Esti Hírlap

A legjobb új magyar dráma: Müller Péter: Szomorú vasárnap
A legjobb előadás: Csehov: Á Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Tolnay Klári (Alkonyi dal, Madách Kamara) és Törőcsik Mari (A régi nyár, József Attila Színház)
A legjobb férfialakítás: Huszti Péter (Isten, császár, paraszt, Madách Színház), Bálint András (Glembay-vér, Győr) és Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Bodnár Erika (Hazatérés, A három testőr, Katona József Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (Olympia, Nemzeti Színház) és Őze Lajos (Volpone, Várszínház)

A legjobb díszlet: Pauer Gyula (A Manó, Hazatérés, Katona József Színház) *A legjobb jelmez:* Pauer Gyula (A Manó, Hazatérés, Katona József Színház)
Különdíj : I. Macskák (Madách Színház)
2. Stílusgyakorlat (Katona József Színház)
3. Hofélia (Madách Kamara)

Az első rubrika kitöltésével volt a legnehezebb dolgom. A hosszú bemutatólista végigböngészése után először úgy tűnt, nincs legjobb új magyar dráma - csak a *Vonó Ignác,* de azt Fejes Endre sok évvel ezelőtt írta. Úgy rémlett másodszori olvasásra is. Harmadszorra a *Szomorú vasárnap* ötlött szembe, verseny-társ nélkül, bár meg kell mondanom: Müller Péter darabja nem rossz ugyan, ám a legjobb benne mégis Bodrogi. Ő vezényli az egész show-t.

A Manót érzem *az* évad legjobb előadásának, a legjobb rendezés díját ezért juttatom Zsámbéki Gábornak, de igen szorosan követi öt versenytárs, köztük csaknem célfotó dönt. Csak felsorolásszerűen: Ádám Ottó a látványosan pontos *Isten, császár,* paraszttal, Ascher Tamás a tökéletesen Harold Pinter-i Hazatéréssel, Székely Gábor az erőteljes, szép, költőien modern *Ahogy tetszik* kel, Gothár Péter a hibáival együtt is szorongatóan meghökkentő Revizorával, meg Marton László Szentiványéji áIomjával.

Most jön csak igazán a bőség zavara! A színészi díjak. Itt nem is tudtam más-ként, csak megosztással dolgozni. A legjobb női alakítás nálam Tolnay Klárié *(Alkonyi dal)* és Törőcsik Marié *(A régi nyár),* megosztva. Egészen szorosan mögöttük - tulajdonképpen ugyanúgy díjat érdemelne - áll Gobbi Hilda *(A szent család),* Udvaros Dorottya *(Ahogy tetszik),* Pécsi Ildikó *(Magányos* duett és *Ünnepi ügyelet),* Bodnár Erika *(Hazatérés),* Ruttkai Éva *(Dunakanyar),* Csomós Mari *(Magasfeszültség)* és Halász Judit (Füst Milán-egyfelvonásosok). S hogy e hét kiválót produkáló színésznő közül legalább egy kapjon díjat, Bodnár Erikát a legjobb női mellékszereplőnek jelölöm, mert *a Hazatérés*-beli Ruth - lévén a darab minden szerepe egyenrangú - oda átcsúsztatható, *A három* testőr-beli Miladyje pedig vitathatatlanul az. Egyébként e kategóriában erős jelöltem volt még Békés Itala *(Alkonyi dal),* Hernádi Judit *(Szentiványéji álom),* Bánki Zsuzsa *(A zongora)* és Kútvölgyi Erzsébet *(Hat szerep...).* Valamint még egyszer Tolnay Klári mint Dadus (Ványa *bácsi).*

A bőség zavara folytatódik a férfiak-nál. Kilenc jelölt közül választottam - ne tessék megijedni! - hármat. Igen, megosztva javaslom a legjobb férfialakítás díjára Huszti Pétert *(Isten, császár,* paraszt), Bálint Andrást *(Glembay-vér, Győr)* és Bán Jánost *(Vonó Ignác,* Szolnok). S csak azért nem lett kvartett belőle, mert Sinkó László is megérdemelné ugyan *A* Manó-beli szerepformálásáért, de *A* Manót *már* más kategóriában javasoltam. A többiek, akik tulajdonképpen ugyanígy díjat érdemelnének: Bodrogi Gyula *a Szomorú* vasárnapban, Koltai Róbert és Máté Gábor a kaposvári *Revizor*ban, Lukács Sándor a *Vak Béla király*ban és Blaskó Péter a miskolci *Peer Gynt-ben.*

A legjobb férfi mellékszereplő kategóriájában is meglehetős telt ház van. Megosztva javaslom adni Gábor Miklósnak *(Olympia)* és Őze Lajosnak *(Volpone),* de nem kevésbé érdemli meg a Bezerédy Zoltán-Lukáts Andor páros (Dobcsinszkij-Bobcsinszkij a kaposvári Revizorban), Szombathy Gyula Zubolya, valamint Fonyó István az Egy *fiatalember* felnőtt *lányában.*

Ha lenne legjobb utánpótlás kategória (tulajdonképpen lehetne!), Csonka Ibolyát *(A Manó s Ahogy tetszik)* meg Rátóti Zoltánt *(A régi nyár)* javasolnám.

Noha különválasztottuk, magam most megint összevonom: Pauer Gyulát jelölöm a legjobb díszlet- és jelmeztervezőnek *A* Manóval s a Hazatéréssel. Futottak még: Csányi Árpád (*Volpone, Gothár* Péter és É. Kiss Piroska *(A revizor)* s Makai Péter *(A Noszty fiú...).*

A különdíjra is három különleges produkciót javasolok, megosztva *a Stílusgyakorlatot* (Katona József Színház) és a Madách Színházból *a Macskákat* és a *Hoféliát*

BÁRON GYÖRGY
Magyar Rádió

A legjobb magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: -
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő : -
A legjobb férfi mellékszereplő: Sinkó László (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb díszlet: -*
A legjobb jelmez: -
Különdíj (a legjobb első rendezésért): Csizmadia Tibor (Vonó Ignác, Szolnok)

A szokásos évi szavazásnál a szorgos bíráló - aki illőn feszeng a feladat súlyától - megpróbálja lepergetni magában az eltelt évadot, felidézni az emlékezetes, nagy teljesítményeket. S talán nem csak a gyarló memória hibás abban, hogy az idén nagyon kevés ilyen idéződik fel. A kritikus, ha nem akarja végleg letenni a tollat, nem tehet mást: bízik a memória hasznos szelektivitásában. Abban,

Á **legjobb előadás: Zsámbéki Gábor Á** Manó-rendezése a Katona József Színházban **(Olsavszky** Éva Rajhona Adám és Horváth József) (Ikládv László felv.)

hogy ami emlékezetes, arra valóban visszaemlékezik, nem egy, de több esztendő távolából is. S abban, hogy az idén üresen hagyott rubrikák nagy száma nem csupán futó vagy krónikus emlékezetkiesés következménye, hanem a valóban jelentős teljesítmények hiányát jelzi. Hiszen Kornis *Hallelujáját* vagy a kaposvári *Marat-t* máig sem felejtette el e sorok írója. Mégis, jó, továbbélő magyar drámára az idén képtelen visszaemlékez-ni (igaz, *a Búcsúelőadást* nem látta). S igazán emlékezetes női alakításokra, díszlet-rejelmezre sem (bár itt még nagyobb lehet a mulasztások száma). Mindössze három megőrzésre érdemes színházi teljesítmény idéződik fel: *A Manó, a Vonó Ignác* és *a Stílusgyakorlat.* Zsámbéki Csehov-rendezése a pontos szövegelemzés és a bámulatos profizmus diadala. Újabb bizonysága annak, hogy szó sincs nála úgynevezett „kísérletről"; ennél többre törekszik: a színpadi „minőség forradalmára", rokonszenvesen és eredményesen. A szolnoki *Vonó Ignác,* ellentétben *A* Manóval, korántsem hibátlan előadás. Mégis, Csizmadia Tibor rendezése végiggondoltságról és meglepő stiláris biztonságról tanúskodik. Hasonlóan figyelemreméltó rendezői debütálásra a közelmúltból csak Ács János, régebbről pedig Ascher Tamás a példa. Ezért - a film-kritikusok díjkiosztásánál szokásos „legjobb első film" mintájára - különdíjat érdemelne e produkció. A *Stílusgyakorlat* így, sajnálatosan, kimarad. Pedig, ha lenne két különdíj, a másik neki járna. Nem véletlen, hogy a két férfi színészi díj is e két előadásból való: jó színészi munka rossz előadásban nehezen elképzelhető. Igaz, itt a legbőségesebb a választék, hiszen díjat érdemelne Major Tamás és Márton András *a Hazatérésért* és a Dörner-Gáspár-Bán hármas *a Stílus*-gyakorlatért. Sinkó alakítása *A* Manóban majdnem főszerep. Így azonban, némi csúsztatással, elérhető, hogy neki is, Bán Jánosnak is jusson díj. Sinkó ezt már két esztendeje, *a Hallelujáért* kiérdemelte. Á mostani jelölés nem pusztán az akkori, át nem adott kitüntetés pótlása: Sinkó *A* Manóban ismét meggyőzően bizonyít-ja, hogy az egyik legnagyobb magyar színművésszé érett. Ha lenne különdíja a zenés kategóriának, a profimód látványos és könnyed *Macskáknak* járna. Végezetül: csalódást okozott a sokat emlegetett miskolci *Peer Gynt.* Csiszár Imre rendezése - igaz: a budapesti nem túl szerencsés vendégjátékon - felszínesnek, bombasztikusnak, szétesőnek tűnt.

BARTA ANDRÁS
Magyar Nemzet

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Katajev-Bereményi: A Werthert már megírták (Kaposvár, rendezte: Gothár Péter)
A legjobb női alakítás: Hernádi Judit (Szentiváneji álom, Pesti Színház) *A legjobb férfialakítás:* Huszti Péter (Isten, császár, paraszt, Madách Színház) *A legjobb női mellékszereplő:* Igó Éva (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc) *A legjobb férfi mellékszereplő :* Márton András (Hazatérés, Katona József Szín-ház)
A legjobb díszlet: Szegő György-Gothár Péter (A Werthert már megírták, Kaposvár)
A legjobb jelmez: Szegő György (Á Werthert már megírták, Kaposvár)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

A legjobb drámát az igazán jó híján választottam. A *Vak Béla király* nem éri el a *Caligula helytartója* színvonalát, de még így is kiemelkedik az idei mezőnyből. Szomorú, hogy nekem kell mentséget keresnem szavazatomra, holott a baj a drámaírói műhelyek vagy még inkább a színházi dramaturgiák tájékán keresendő. Vagy még távolabb?

A legjobb előadás kiválasztásánál sokat latolgattam. A *Manó* és *a Hazatérés* jött még számításba. De végül is a *We*r*ther* - úgy vélem - mindkettőn túltett, nemcsak művészi színvonalával, hanem kifejezésének komolyságával, egyszerűségével, stílusegységével. Erről a nehéz témáról ilyen felelősségérzettel, ennyire túlzások nélkül, ilyen művészi szuggesztivitással beszélni - mestermunka.

Tudom, hogy Heléna a *Szentiváneji* álomban nem főszerep, de éppen azt szeretném szavazatommal honorálni, hogy Hernádi Judit - anélkül, hogy ízléstelenül az előtérbe tolakodott volna - azt tudott belőle csinálni. Miként ezt „műveli" már évek óta, ha jó, „a testére szabott" szerepet kap. Talán valamennyi szereplő közül ő „képviselte" a legjobban (Szombathy és Reviczky mellett) azt a felszabadultságot, amellyel ez a Shakespeare a Pesti Színház színpadán „elő kívántatott adatni".

Huszti Péterre azért esett a választásom, mert hosszú évek óta a Madách Színház egyik legjobb előadását „hozta létre". Igen, őnélküle ez a bemutató szürke és jellegtelen lett volna. Az ilyen színészcentrikus előadások talán már múzeumi rekvizitumnak tűnhetnek, de ha ilyen jól csinálják, még van létjogosultságuk.

Igó Éva évek óta nagyszerű alakítások sorozatát mutatja be. Nemcsak ezt, hanem az egész előadást és a miskolciak kiemelkedő értékeit is szeretném elismerni azzal a szavazattal, amelyet erre a kiváló színészi teljesítményre adtam.

Márton András szintén évek óta remek formát mutat. Major Tamás múlt évben részesült elismerésben - amúgy sem tudtam dönteni: ki volt a jobb az egyébként is kitűnő Hazatérésben. Márton talán a legjobban tudja megteremteni az egyszerre azonosulás és távoltartás művészetét, amely a modern színészi alakítás alfája és ómegája.

Szegő Györgynek oroszlánrésze van a *Werther* sikerében; a díszlet és jelmez teremti meg azt az atmoszférát, amelyben ez a véresen, szikrázóan naturalista történet túlmutat önmagán: figyelmeztet és felelősségre int.

BOGÁCSI ERZSÉBET
Magyar Nemzet

A legjobb új magyar dráma: Székely János : Vak Béla király
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) és Pinter: Hazatérés (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
A legjobb női alakítás: Tímár Éva (Agónia, Miskolc)
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb női mellékszereplő: Igó Éva (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb férfi mellékszereplő: Mihályi Győző (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb díszlet: Szlávik István (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Peer Gynt, Agónia, Miskolc; Búcsúelőadás, Kaposvár)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Kezdem azzal, amivel mindeddig kezdtem: hány előadást láttam az évadban. Kilencvenhetet. E száz körüli számot esztendőről esztendőre szerényebbnek érzem. A szaporodó színházak, szorgalmas stúdiók munkájának mindinkább csak a töredékét lehet megnézni. S az

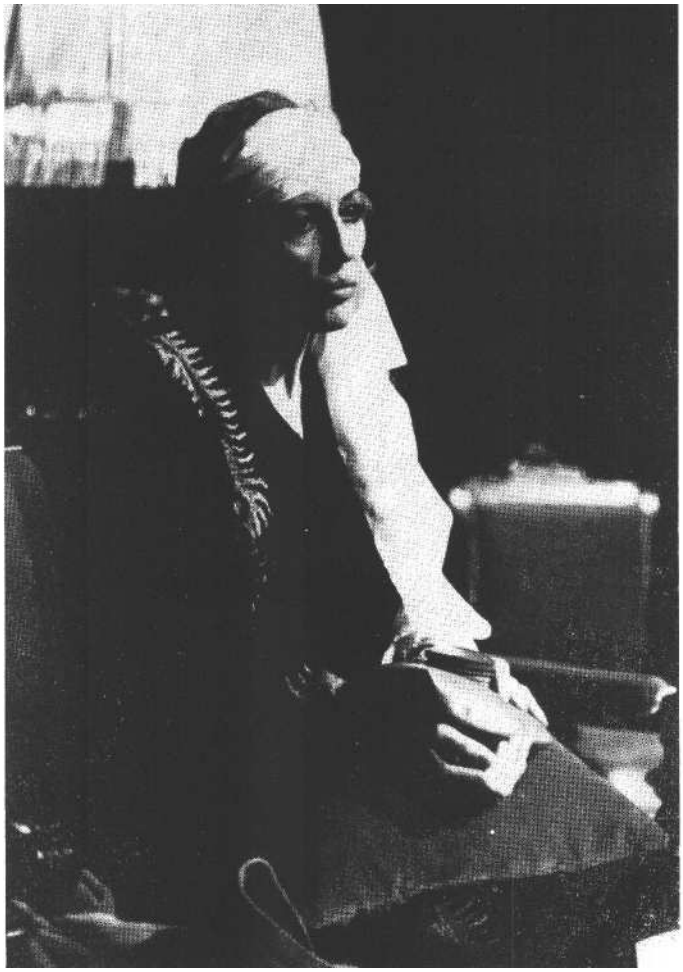

A **legjobb** női **alakítás: Tímár Éva az Agóniában (miskolci Nemzeti Színház) (Jármay György felv.) ...**

...és Törőcsik Mari **A** régi nyárban (József Attila Színház) (Iklády László felv.)

ítélkezéskor nyugtalanítja a lelkiismeretet az is, ha nincs toronymagasan kiugró teljesítmény, vitathatatlanul-tévedhetetlenül abszolút első.

Ilyent egyetlenegy kategóriában, vagyis éppen kategórián kívül leltem. A különdíjat tehát a *Stílusgyakorlat* három nagyszerű színészének: Bán Jánosnak, Dörner Györgynek, Gáspár Sándornak és rendezőjének: Salamon Suba László-nak adnám. Új magyar drámát, a legjobbat, legalábbis jó hosszasan keresgéltem. Végtére a nem makulátlan, mégsem méltatlan *Vak Béla* királynál, Székely János tragédiájánál maradtam.

A legjobb rendezésre esélyest, hasonló értékűt, tízet is találtam. Legszívesebben mindük között megosztanám a díjat. Így is megfeleztem az egyazon színházat dicsérő *A Manó,* Csehov színműve, Zsámbéki Gábor színrevitele, valamint a *Hazatérés,* Pinter drámája, Ascher Tamás munkája között. A legjobb alakításra jelölném Tímár Évát az Agóniának, Krleža színművének (Szikora János rendezésének) főszerepéért és Blaskó Pétert a *Peer Gynt*nek, Ibsen drámai költeményének (Csiszár Imre rendezésének) címszerepéért. Mindkettőjüket azért is pártolom, mert a díjra éppígy érdemesnek mutatkoztak előző esztendőkben is. Kiválóbbnál kiválóbb epizódalakítást nyújtott Igó Éva és Mihályi Győző *a Mindenkit megnyúzunk* című Vian-komédiában (Szőke István rendezésében). A legjobb díszlet

tért, jelmezekért megint csak a miskolci színházba zarándokoltam: Szlávik István tervezett nagyszabású színpadképet a *Peer Gynthöz,* Szakács Györgyi pedig simulékonyan, stílusérzékenyen kosztümöket ugyancsak a *Peer Gynthöz,* nemkülönben *az Agóniához* és a kaposvári Búcsúelőadáshoz.

E szavazatok mellett ott lappanganak azok a nevek is, amelyeknek eshetőségét latolgattam. A színészek mellett rendezők, a rendezők mellett színészek. Például a *Vak Béla király* egy főszereplőjének vagy a *Búcsúelőadás* jó néhány szereplőjének nem a teljesítménye volt gyengébb, csupán a versenytársai erősebbek. Mindinkább törvénynek tűnik: egyéni kimagaslás csak egységesen jeles színielőadásban lehetséges.

CSABAINÉ TÖRÖK MÁRIA
SZÍNHÁZ

A legjobb új magyar dráma: --
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Törőcsik Mari (A régi *nyár,* József Attila Színház)
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Sinkó László (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb díszlet: Pauer Gyula (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A revizor, Kaposvár)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

CSÁKI JUDIT
Népszava

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Katajev-Bereményi: Á Werthert már megírták (Kaposvár, rendezte: Gothár Péter)
A legjobb női alakítás: Tímár Éva (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb férfialakítás: Major Tamás (Hazatérés, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Ruttkai Éva (Sirály, Vígszínház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Szombathy Gyula (Szentivánéji álom, Pesti Színház)
A legjobb díszlet: Szegő György-Gothár Péter (A Werthert már megírták, Kaposvár)
A legjobb jelmez: Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)
Különdíj: Macskák (Madách Színház) és Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Tulajdonképpen minden kategóriában több díj - illetve díjazott - is lehetne az idén; talán csak az új magyar dráma kivétel, ahol bizony nemigen akadt

versenytársa Székely János művének, pedig akadtak kísérletek szépen.

Fájó szívvel hagytam ki - mert nem tudtam *mást* kihagyni helyette - a Katona József Színház Csehov : *A Manó* című előadását; a merészen kitalált és nagyvonalúan kivitelezett *Búcsúelőadást* Garas Dezső rendezésében, a kaposváriak előadásában. Ugyancsak kimaradt Vian: *Mindenkit megnyúzunkja* Miskolcról; igaz, a színház jó formáját jelzi a *Peer Gynt,* többek között Blaskó Péter kimagasló játékával is. Tőle a kategória díját Major Tamás „hódította el" - az én szavazatomban. De ugyaninnen kellett kihagyni Bálint András teljesítményét a győri Krleža-előadásban - a *Glembay-vér* szintén némileg méltatlanul marad ki a díjazottak közül.

S hogy folytassam a kimaradtak sorát: a szolnoki *Vonó Ignác is* emlékezetes előadás volt; főként Bán János érdekes rendezői felfogást tükröző, érett, szép játéka okán.

A kamaraszínházak feltételezett díját - ha lenne ilyen - megosztanám: jutna Kiss Irén Csontváryjának és Szakácsi Sándor játékának - meg Darvas Ivánnak Kafka *Hasonlatokjában, a Beszámoló az Akadémiának* részért.

S még két emlékezetes színészi játék: Gobbi Hildáé Schwajda: *A szent családjá*ban, és Őze Lajosé - Corbaccio - a Várszínházban bemutatott *Volponéban*.

A különdíjnál végül is két előadást említettem. *A Macskák* létrejöttéért, a megvalósítás magas színvonaláért s a benne ezúttal maradéktalanul megmutatkozó nagy együttes munkáért érdemes rá; *a Stílusgyakorlat* pedig egészében ki-magasló, tanulmányértékű rendezői és színészi bravúrjáért.

Mindez együtt - körülbelül tizenöt említésre méltó előadás. Nézőpont kérdése: sok-e, elég-e.

CSÍK ISTVÁN
Ipari Minisztérium, Sajtóosztály

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb női mellékszereplő: Kishonti Ildikó (Macskák, Madách Színház)
A legjobb férfi *mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Fehér Miklós (Szentiványéji álom, Pesti Színház)
A legjobb jelmez: Vágó Nelly: Macskák (Madách Színház)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Szavazataimról szólva, bármily furcsa, az utolsó, különdíj javaslattal kezdeném az indoklást, méghozzá azért, mert az összes lehetséges díjak közül talán ezt érzem legindokoltabbnak. *A Stílusgya*korlattal nehéz lenne bármelyik „hagyományos" kategóriát összefüggésbe hoz-ni; valahogy igazságtalanság kiemelni - akár a legjobb rendezés vagy színészi alakítás címszó alatt - valakit ebből a csapatból. Ugyanakkor az előadás megteremtői úgy csináltak színházat, és olyan színházat csináltak, hogy azt véleményem szerint nem lehet nem elismerni. Éppen az árad ebből a produkcióból, el-lenállhatatlanul és magávalragadóan, amire talán mindenütt a legnagyobb szükség lenne: a játék öröme - és tisztelete!

A színészi alakításokkal kapcsolatban könnyen lehet, hogy egy kicsit „keverednek" a kategóriák, de - szerencsére! - a drámairodalomban is elég gyakran keverednek; egy-egy darab több egyenrangú szerepéből végső soron azt tekintem mellékszerepnek, amit annak akarok tekinteni. Igy azután a kategóriákat lehet, hogy kissé elkevertem, de fontosabb-nak tartottam, hogy az alakítások a helyükön legyenek. Blaskó Péter esete más; őt egy minden szempontból főszerepben nyújtott teljesítményéért javasoltam.

A legjobb rendezés díjára azért ajánlottam *A* Manót, mert más nagy sikerű és nagyszerű megoldásokat, remek pillanatokat felvonultató előadásokkal összevetve, ez a produkció teljes, kerek egész, tisztán szól, nincs benne egyetlen disszonáns mozzanat.

Ami pedig a legjobb új magyar dráma díját illeti, az évad műsorában és saját emlékeimben hosszan kutatva valószínűleg találhattam volna olyan művet, amelyre - bizonyos megalkuvások árán-úgy mondhattam volna, hogy legjobb, hogy nem kellett volna összevesznem miatta önmagammal. De mivel véleményem szerint nem kell mindig minden díjat ki-adni - nem is nagyon kerestem.

ÉZSIÁS ERZSÉBET
SZÍNHÁZ

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Pap Éva (A korona aranyból van, Szeged)
A legjobb férfialakítás: Darvas Iván (Hasonlatok, Radnóti Színpad)
A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (A szent család, Katona József Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Benedek Miklós (Ahogy tetszik, Katona József Színház)
A legjobb díszlet: Pauer Gyula (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb jelmez: -

Zsámbéki Gábor Csehov-rendezése *(A Manó)* nemcsak a számos idei Csehov-bemutató közül emelkedik ki, ha-nem az évad valamennyi előadásánál jobbnak bizonyult. E korai Ványa bácsi-változat Katona József színházi színre-vitele töretlenül folytatja azt az utat, amelyet Zsámbéki még Kaposvárott kezdett el *a Sirállyal:* Csehov mai korhoz szóló, izgalmas, adekvát színpadi megfogalmazását. Tragédia vagy komédia műfaji vitájában Zsámbéki Csehov-rendezése a tragikomikum mellett teszi le voksát. E korszerű Manó-előadás megdönti azt a fél évszázados előítéletet, hogy Csehovot csak szépelgően, vontatottan és unalmasan lehet játszani. Az előadás nemcsak ritmusában, képi megfogalmazásában, hanem színészi játékban is elsőrangú: a Katona József Színház nyitóelőadása egy új színház indulásának ígéretes nyitánya volt.

Pap Évát évek óta nem láttuk színpadon, képernyőn, mozivásznon. Ez a szakmaielszigeteltség, mellőzöttség nála sajátos reakciót váltott ki : a fővárosi színházi tagság és a hallgatás évei után vállalta, hogy vidéken folytatja (kezdi újra?) a pályát. És neki lett igaza: Szegeden megkapta Kocsis István *A korona aranyból van* című drámájának női főszerepét, amellyel az évad legjobb női alakítását nyújtotta. Stuart Mária szerepében egy megváltozott, vonzóan asszonyos, színészileg érett, sziporkázóan sokszínű Pap Évát ismerhettünk meg, aki ismét „berobbant a színházi köztudatba, meghódítva a vidéki és a fővárosi közönséget egyaránt.

Sokáig haboztam, hogy nem különdíj illetné-e meg Darvas Ivánt, a Radnóti Színpad *Hasonlatok* című produkciójában nyújtott különleges színészi teljesítményéért (amelynek egyébként rendezője is volt!). Kafka *Jelentés az Akadémiának*

című monológja ugyanis nem hagyományos színpadi alakítás, hanem színészet és előadóművészet ötvözete. A rövidebb lélegzetű monodrámát - egy majom szellemi fejlődésének pontos analízisét - Darvas ugyanolyan intenzitással adta elő, mint évekkel ezelőtti, híres szerepét *az Egy őrült naplójában.* Valójában Popriscsin óta nem láttuk ilyen elementárisnak, szuggesztívnek és lenyűgöző-nek, mint amilyen ebben a kafkai tudást és szorongást zseniálisan közvetítő-érzékeltető egyszemélyes színházban. Alakítása olyan színészi remeklés, amely méltán megérdemli az idei évad legjobb férfialakítását vagy különdíját.

Schwajda György *A szent család* című darabjának figurái a mindennapi élet ismerős típusai. Ilyen az alkoholista Mariska is, akit a Katona József Színház színpadán Csomós Mari kelt életre, kiválóan egyensúlyozva realitás és abszurd között. Villanásnyi szerepében nemcsak egy félresiklott sorsot tud érzékeltetni, hanem kitűnően érti és érzi a Schwajda-féle abszurd lényegét: a földközeli naturalizmusból fakadó morbiditást. Csomós Mari játéka - megannyi drámai fő-szerep után - azt bizonyítja, hogy jó színész számára nincsenek kis és nagy szerepek, csak teljes értékű feladatok.

A méla Jaques Shakespeare *Ahogy* tetszikjének Katona József színházi előadásában cinikus intellektuel, tisztánlátó, költői és pesszimista. Benedek Miklóst alkata, tehetsége, fanyar humora szinte predesztinálja erre a szerepre. Nagyszerű alakításában Jaques bölcs és bolond, életidegen filozófus és magányos rezonőr, aki kellemetlen igazságokat vág a szereplők és a nézők fejéhez. A fiatal színész pályáján nem váratlan ez az alakítás: fokról fokra, szerepről szerepre vált érett, nagyformátumú művésszé. Ahogy a „Színház az egész világ" kezdetű híres monológot előadja, azt tanítani lehetne a főiskolán.

Pauer Gyula díszlete a Katona József Színház A Manó-előadásához hűen szolgálta Zsámbéki Gábor rendezői elképzeléseit. A parányi színpadon sikerült plein air-hatást létrehoznia a háttér fehér nyírfáival, a jellegzetes orosz udvarház világos színeivel, a malomkerék alatt csörgedező patakocskával, amelyben a szereplők a darab végén megmártóznak. Fontos eleme a díszlet hatásosságának a világítás : az első két felvonás világos fényeit a harmadikban egy besötétített szoba árnyai ellenpontozzák, kitűnően

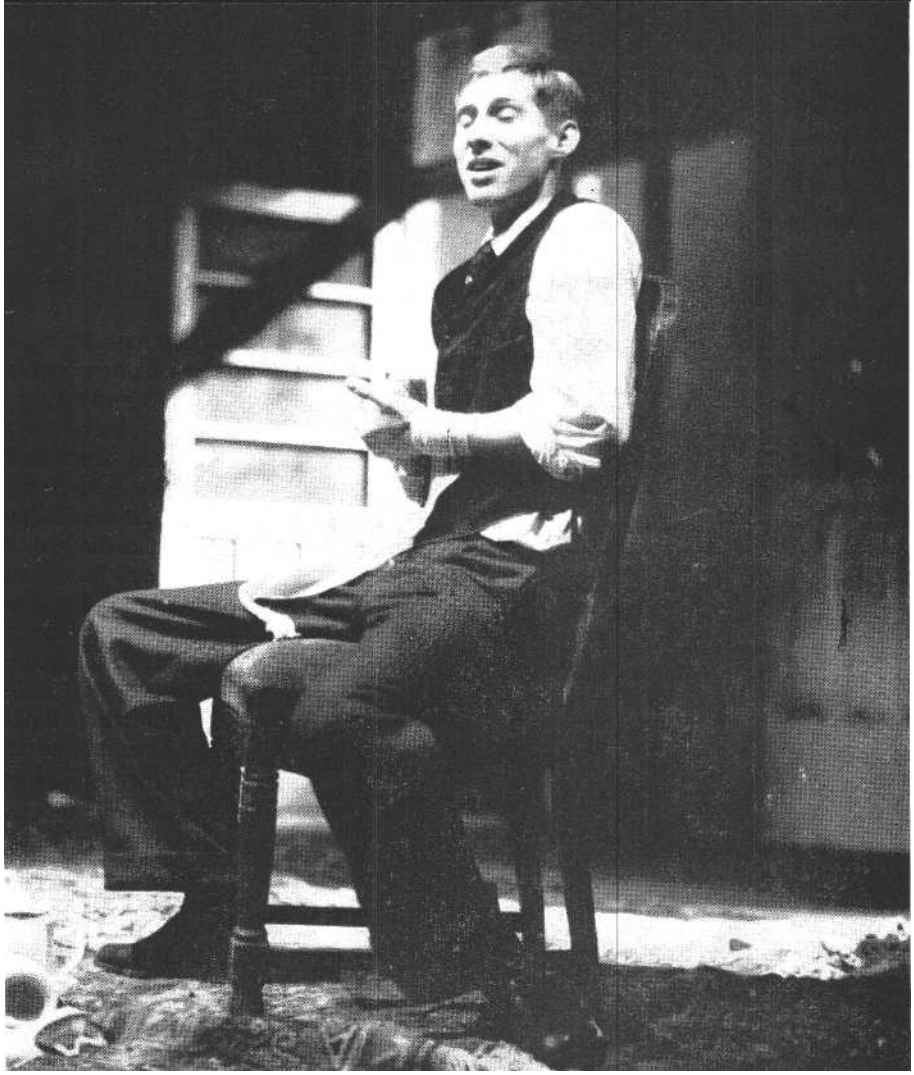

A legjobb férfialakítás: Bán János a Vonó Ignácban (szolnoki Szigligeti Színház) (MTI-foto - llovszky Béla felv.)

érzékeltetve a szereplők lelkiállapotát. A rendkívül hatásos és jól funkcionáló színpadkép egyenrangú alkotóeleme e nagyszerű Csehov-előadásnak.

FÁBIÁN LÁSZLÓ
Film Színház Muzsika

A legjobb új magyar dráma: Weöres Sándor: A kétfejű fenevad
A legjobb előadás: Ibsen: Peer Gynt (Miskolc, rendezte: Csiszár Imre)
A legjobb női alakítás: -
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb női mellékszereplő: lgó Éva (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb férfi mellékszereplő: Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Szlávik lstván (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez :

FÖLDES ANNA
Nők Lapja

A legjobb új magyar dráma: Illyés Gyula Kiegyezés és Czakó Gábor: Karcsi
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Margittay Ági (Vonó Ignác, Józsefvárosi Színház) *A legjobb férfialakítás:* Bán János (Vonó Ignác, Szolnok) és Huszti Péter (Isten, császár, paraszt, Madách Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Kútvölgyi Erzsébet (Sirály, Vígszínház)
A legjobb férfi mellékszereplő : Gelley Kornél (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb díszlet :* Csányi Árpád (Volpone, Várszínház)
A legjobb jelmez: Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház) és Csizmadia Tibor (a szolnoki Vonó Ignác rendezéséért)

Szürke évad végeztével stílustalan lehet a túlságosan fényes csillaghullás. Közepes és tisztes előadások, bosszankodnivaló melléfogások közül emelkedett ki néhány emlékezetes előadás. De mivel alapszabályunk csak egyetlen kiemelkedő rendezés díjazására ad módot, máris zavarban vagyok: az évad legszínvonalasabb, művészi invencióban leggazdagabb, színészi játékban legösszehan-

goltabb és legtökéletesebb produkciójának lelkiismeretem szerint a Katona József Színház Csehov-előadását, *A* Manót ítéltem. (A Zsámbéki Gábor rendezte előadásnak szinte minden egyes szereplője, de legalábbis Cserhalmi György, Sinkó László, Udvaros Dorottya és Csonka Ibolya megérdemelnék az év színészi díjait.) De ha valamennyien *vagy* sokan így véljük, *A* Manóra adott szavazatainkkal megfosztjuk a revelációszámba menő szolnoki *Vonó* Ignác-előadás rendezőjét, Csizmadia Tibort a kritikusdíj elnyerésének lehetőségétől, és magunkat attól az érdemként is elkönyvelhető örömtől, hogy már a kezdet kezdetén méltón honorálhassuk a legígéretesebb tehetség már nem ígéretszámba menő teljesítményét.

A legjobb új magyar dráma díjának kiosztását, őszintén szólva, vitathatónak érzem. Egy már a klasszikusok közé sorolható életmű drámai hattyúdala (Illyés Gyula: *Kiegyezés),* egy színpadra érett tehetség úttörő, ám dramaturgiailag elnagyolt munkája (Czakó Gábor: *Karcsi)* nagyon is nehezen összemérhető. Az idén alighanem könnyebb dolgunk lenne, ha a legrosszabb magyar dráma „citromdíjára" kellene javaslatot tennünk: az erős - pontosabban erőtlen - mezőny-ben Moldova György *Titkos* záradékának nemigen lenne versenytársa.

A színészi teljesítmények minősítésekor viszont a bőség zavara szorongat. Hiszen Huszti Péter elementáris, ironikus Zsigmond császárán kívül Bodrogi Gyula Seres Rezsője (Müller Péter: Szo*morú vasárnap)* ugyanúgy jogot formálhat szavazatomra, mint Major Tamás remekbeszabott Maxa Pinter *Hazatérésében.* Annak, hogy első helyen mégsem rájuk, hanem a groteszk stílus buktatóin is tökéletes biztonsággal ugrándozó, fanyar humorú és mégis a lélek mélyéről felhozott érzelmi elemekből építkező, fiatal Bán Jánosra szavaztam, annak legfőbb oka, hogy általa az évad két különdíjra javasolt produkcióját is honorálhattam. A legjobb női alakítások díjára szerkesztett házi jelöltlistámról fájó szívvel törültem később olyanokat, akiknek eggyel több vagy kevesebb babérkoszorú már nemigen számít, valamint akik még csak most lépnek a ringbe, és nagyon sok további esélyük van a győzelemre. (Így nem említettem Törőcsik Marit, aki *A régi nyár* primadonnaszerepében, és Újhelyi Olgát, aki Gombrowicz Veszprémben bemutatott *Yvonne*-jában remekelt.)

Díszlet és jelmez dolgában bizonytalan vagyok: az egyenletesen megfelelő színvonal legsúlyosabb veszélye, hogy felejthető teljesítménnyel járul hozzá a produkciók sikeréhez. De meglehet, hogy bennünk van a hiba; és inkább az olyan, az előadás előterébe tolakodó látványos díszletekre emlékszünk, mint David Borovszkijnak a vígszínházi *Sirályhoz* komponált színpadképe, holott Antal Csabának a szolnoki Szobaszínház tenyérnyi színpadát drámai térré avató, leleményesen szorongató, expresszív díszletmegoldása (Kroetz: *Meier)* a maga nemében még izgalmasabb szakmai-művészi bravúr.

Az idén először sajnálom, hogy nincs rovata szavazólapunkon a *koreográfiának;* Seregi László *a Macskák* látványos táncainak, gesztusrendszerének komponálásával és betanításával alighanem egyhangúan érdemelné ki.

Végül a legjobb néző díját ez évben annak ítélném, akinek az évad legszürkébb előadásai sem hervasztották el azt a reményét, hogy az átmeneti évadot egy merészebb, gazdagabb színházi szezon követi majd jövőre. Szerénytelenség nélkül állítom, hogy magam is ezek közé tartozom.

GESZTI PÁL
Magyar Hírlap

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Fejes Endre: Vonó Ignác (Szolnok, rendezte: Csizmadia Tibor) *A legjobb női alakítás:* Bodnár Erika (Hazatérés, Katona József Színház)
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: -
A legjobb férfi mellékszereplő : -
A legjobb díszlet és jelmez: Gombár Judit (a győri balettbeli produkciókért)

GYÖRGY PÉTER
ELTE Esztétika Tanszék

A legjobb új magyar dráma : -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Takács Katalin (Ványa bácsi, Ármány és szerelem, Szolnok)
A legjobb férfialakítás: Sinkó László (A Manó, Ahogy tetszik, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Pauer Gyula (A Manó) *A legjobb jelmez:* Háy Ágnes és Lábas Zoltán (A három testőr, Katona József Színház)
Különdíj: Gyuricza István (János vitéz, Kaposvár)

Ez az évad számomra *A Manóé.* A Csehov-interpretációk sokasága és gazdagsága között is élesen megmarad ez az előadás : számomra döbbenetes adekvátságának okán. Nem dolgom itt az előadás méltatása, mindössze annyit kell megjegyeznem, hogy ritka példája a színházi igazság valósággá válásának, kikerülhetetlenségének. Igazságtalannak tűnhet Csonka Ibolya és Sinkó László kiemelése, hiszen az előadás egyik alapvető erénye épp *az egyenletesen jó teljesítményekben található.* Mindez nem jelenti azt tehát, hogy ne tekintettem volna kiemelkedő-nek akár Rajhona, akár Gelley vagy épp Papp Zoltán, s a másik oldalon Udvaros Dorottya és Szirtes Ági munkáját is. (Többek között az egész csapat felsorolása helyett.)

Takács Kati - ugyancsak tudott dolog ez már - érett, minden feladatra alkalmas színésznővé lett, nem hiszem, hogy különösképp indokolnom kellene, hiszen ez a színésznő jóval többet érdemelne, mint egy színikritikusi szavazatot. Őze Lajos Corbacciójáról írtam (SZÍNHÁZ, 1983/3.), így csak a legszükségesebbekre szorítkozva: Őze külön színházat varázsolt nézőinek egy messze nem emlékezetesen alakult elő-adásból. Naturalitása, aprólékossága, haj-meresztő groteszksége számomra azt mutatja, hogy ez a színész talán (majd-nem) mindent tud, amit színpadon tudni lehet.

A Manóra visszatérve. Pauer munkája, azt hiszem, nagyban hozzájárult az előadás sikeréhez. Ez az eddig is jelentős munkákat létrehozó művész szinte azonnal feltalálta magát a Katona József Színház kicsiny és nem túl szerencsés terében, *s A Manó* váltakozó, felvonásonként új megoldásai időről időre a reveláció erejével hatottak.

Egy jóval eklektikusabb előadás jelmezeit érzem meghatározónak, annak ellenére, hogy *A három testőr a* régi kaposvári előadás nyomán készült. (Babarczy és Háy Ágnes akkor is együttműködtek.)

Ám A *három testőr* hatalmas bábfigurái, pszeudó-operaházi hangulatuk roppant szerencsés ötlet, még ha a használhatósággal szemben valóban Isifogások emelhetők is.

Az évad meglepetése számomra Gyuricza lstván, holott már - legkésőbb - a *Marat halálában* felfigyelhettünk robbanó energiájára, odaadó játékára. Mindaz, amit *a János vitézben* - nincs rá jobb szó - „művelt", megítélésem szerint döbbenetes volt. Láthatóan teljesen megértették egymást Ascherrel, s így Gyuricza alakítása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Ascher megteremthesse azt a pontos és mégis víziószerű művet, amelyet létre-hozott. Gyuricza olyan mélységeket és dimenziókat villantott fel egy a hagyományok által talán már élettelenné merevített sablonszerepben, ami átértékelte az egész előadás erővonalait. Úgy gondolom, Gyuricza elkövetkezendő évadainkban tartogat még számunkra jó néhány meglepetést.

Á legjobb női mellékszereplő: Csonka Ibolya A Manóban (Cserhalmi Györggyel) (Katona József Színház)

HERMANN ISTVÁN
ELTE Filozófia Tanszék

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Gogol: A revizor (Kaposvár, rendezte: Gothár Péter)
A legjobb női alakítás: Gobbi Hilda (A szent család, Katona József Színház)
A legjobb férfialakítás: Huszti Péter (Isten, császár, paraszt, Madách Színház) *A legjobb női mellékszereplő:* Schütz Ila (Isten, császár, paraszt, Madách Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: -
A legjobb jelmez:

KOLTAI TAMÁS
SZÍNHÁZ

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Pogány Judit (Ó, azok a szép napok!, Kaposvár)
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó lgnác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (A szent család, Katona József Szín-ház)
A *legjobb férfi mellékszereplő:* Bezerédy Zoltán (A revizor, Búcsúelőadás, Kaposvár)
A legjobb díszlet: Szlávik lstván (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (A revizor, Búcsúelőadás, János vitéz, Kaposvár)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház) és Macskák (Madách Színház)

Szokásomhoz híven, igyekeztem tar-tani magam ahhoz az elvhez, hogy a kiemelkedő teljesítmények nemcsak önmagukat fémjelzik, hanem az előadást is, amelyben létrejöttek. Sőt: olykor az egész színházat, amely szellemiségével szinte kikényszeríti a stílust, a karaktert, a művészi revelációt. Hátulról kezdve a szavazólap-magyarázatot, ilyen meghatározó szemléleti tényezőnek látom a kaposvári színházban Szakács Györgyi jelmezeit. Ahogy fanyar természetességgel domesztikálja Gogol klasszikus csinovnyikjait *(A revizor).* Ahogy emberi mértékre igazítja az idézőjeles operettromantikát *(János vitéz).* Ahogy személyiségre, jellem re szabja a bohócklisét *(Búcsúelőadás).* Azt a színházi ízlést szeretem Szakács Györgyi munkáiban, amelynek köszönhetően a szereplők nem jelmezt, hanem *ruhát* viselnek.

Visszatérve a cédula sorrendjéhez: a Pesti Színház jeles előadása csaknem kivívta az elismerést Székely János drámájának, a Vak *Béla* királynak. Mégis szigorú voltam, talán mert annyira szeretem Székely darabjait - főként *a Caligula helytartóját* és a *Protestánokat.* Az évadban a Vak *Béla király* volt a legjobb magyar dráma, de írójának mércéjével mérve nem annyira jó, hogy rá szavazhatnék.

A legjobb előadás kategóriájában határoztam legnehezebben. Itt, az indoklásban holtversenyt jelentek ki *A Manó,* a szolnoki Von*ó Ignác* (rendezte Csizma-dia Tibor) ' és a kaposvári *Búcsúelőadás* (rendezte Garas Dezső) között. Végül az döntött, hogy *A* Manó együttese egységesebb, mint a V*onó lgnácé,* üzenete pedig kisrealista hétköznapisága ellenére is egyetemesebb, mint amit a Müller Péter-darab másodlagos metaforái közvetítenek. A Bán János Vonó Ignácának kijáró elismerés, illetve a Bezerédy Zoltánnak ítélt mellékszereplődíj (amibe besegített *A revizor* frenetikus Dobcsinszkija is) egyben az említett előadások előtti hódolat. Bán János mögött Bálint András *(Glembay-vér),* Major Tamás *(Haza-térés),* Lukács Sándor (Vak *Béla király),* Cserhalmi György és Sinkó László (A *Manó)* vezeti a férfiak rangsorát; ha nincs Bán Vonó Ignáca, nehezen tudtam volna választani közülük. A férfi mellékszereplők listavezetői, a „győztes" Bezerédy után, Végvári Tamás *(Doktor Burke különös délutánja) és* Őze Lajos (Corbaccio a Volponéban).

Jobbnál jobb női alakításokat jegyeztem föl az évad során. Bodnár Erikáét *(Hazatérés)',* Csomós Mariét *(Magasfeszültség),* Margittay Ágiét *(Vonó lgnác,* Józsefvárosi Színház), Tímár Éváét *(Agó-*

nia), Törőcsik Mariét *(A régi nyár),* Gobbi Hildáét *(A szent család),* Csonka Ibolyáét *(A Manó).* Számomra Pogány Judit volt *tökéletes* Beckett földbe ásott Winnie-jeként. Alakítás és előadás egybe-esik. Kár, hogy kollégáim közül is csak kevesen látták a kaposvári stúdióban.

Az évad egyik szenzációja kétségtelenül a miskolci *Peer Gynt.* Csiszár Imre rendezése *majdnem* a legjobb, Blaskó Péter Peerje *majdnem* tökéletes. Szlávik István viszont - „majdnem" nélkül - a legmerészebbet és legnagyobbat gondolta, mi több : a magyar díszletművészetben teljesen új utat nyitó színpadi gondolkodását a gyakorlatban is sikerült megvalósítania. (Ha nem sikerült volna: habozás nélkül Kálmán László szolnoki *Vonó* Ignác-díszletére voksolok.)

Végül, ha lehet létjogosultsága a különdíjnak, akkor mint „főiskolai akció" s a Katona József Színházba átemelt produkció, mindenképpen a *Stílusgyakorlat* gárdáját illeti. Mindamellett a Madách Színház Macskák-előadása - mint példa és mint profi teljesítmény - mindenképpen elismerést érdemel.

KOVÁCS DEZSŐ
Kritika

A legjobb új magyar dráma : -
A legjobb előadás: Ibsen: Peer Gynt (Miskolc, rendezte: Csiszár Imre) *A legjobb női alakítás: -*
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Tímár Éva (Agónia, Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb férfi mellékszereplő: Bubik István (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház) *A legjobb díszlet:* Szlávik István (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Peer Gynt, Miskolc)

KÖRÖSPATAKI KISS SÁNDOR
Új Tükör

A legjobb új magyar dráma : -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Csomós Mari (Magasfeszültség, Reflektor Színpad)
A legjobb férfialakítás: Agárdi Gábor (Titkos záradék, Nemzeti Színház) *A legjobb női mellékszereplő:* Horváth Teri (Az évszázadnál hosszabb ez a nap, Thália Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Gábor Miklós (Olympia, Nemzeti Színház)
A legjobb díszlet: Gothár Péter-E. Kiss Piroska (A revizor, Kaposvár)
A legjobb jelmez: Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)

Erre nem számítottam!

A szokásos módon „folytatom le" a szavazást, lapozgatom színházi feljegyzéseimet. Egy fél szó, fél mondat, olykor emlékképek sorát indítja el. Máskor semmi nem jut eszembe. Lám-lám, a természetes szelekció - gondolom, és némi lelkifurdalással teszem hozzá: vajon az én készülékemben nincs hiba? Hiszen csak akkor lenne objektív ez a természetes szelekció, ha magam mindig egyformán kiegyensúlyozottan, a színházi előadás befogadására nagyjából azonosan kedvező állapotban ültem volna le a nézőtéren. Bizony én tudom a legjobban, hogy ez mennyire nem így volt. De azért szépen, fokozatosan telnek a rubrikák, a lapozgatás végén lesz miből válogatni.

Alulról fölfelé haladva kezdem az összesítést. Mérlegre kerülnek a jónak talált jelmezek, díszletek, s egészében elégedett vagyok, úgy vélem, a jobbak közül is sikerült a legjobbra lelnem. A férfi mellékszereplő kiválasztásakor már elég hosszan habozgatok. Aztán pimasz hirtelenséggel leírom Gábor Miklós nevét. Végül is csak a harmadik felvonásban jelenik meg, igaz, akkor abszolút főszereplővé válik. S ez a választásosdi így folytatódik egészen az első rovatig. Mert ott aztán megáll a tudományom. Először megpróbálok úgy válogatni, hogy két menetet csinálok. Hiszen annyi volt idén is az új magyar darab. Szándékos összevisszaságban, csak néhány szerző közülük: Cseres, Maróti, Moldova, Spiró, Székely, Szakonyi, Munkácsi. Hiába indulok neki kétszer is, csak kudarcomat jelenthetem az olvasónak. Ebben az évadban egyetlen új magyar drámának sem tudtam jó szívvel odaadni a jelzőt, hogy „a legjobb".

LUKÁCSY ANDRÁS
Magyar Hírlap

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Tímár Éva (Agónia, Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb férfialakítás: Major Tamás (Hazatérés, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Kishonti Ildikó (Macskák, Madách Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő : Blaskó Péter (Szeget szeggel, Miskolc)
A legjobb díszlet és jelmez: Gombár Judit (a győri balettbeli munkáiért)

Az 1982/83-as évad igazán kiemelkedő új magyar bemutatót nem hozott; betudható ez talán a korábbi színházátszervezéseknek is, hiszen egyik színház vezetőségének sem volt még elegendő ideje a felkészülésre. Moldova György, Spiró György, Sárospataky István és Székely János darabjai közül e legutóbbi szerző *Vak Béla királyát* érzem eredeti gondolatai és problémaérzékenysége miatt viszonylag leginkább szuverénnek. (Mellékesen szólva: nem hiszem azonban. hogy Spiró eddigi munkái között ne lehetne igényesebb darabot találni.) Az előadások terén már jobb a helyzet: Csiszár Imre miskolci *Peer Gyntje,* Gothár Péter munkája *(A Werthert már megírták),* illetve Zsámbéki Gábor *A Manója* egyaránt kitűnő előadás; magam - primus inter pares - Zsámbéki rendezése mellett teszem le a voksot.

Az alakítások megítélése sem jelentett különösebb gondot: Blaskó Péter Peerje és *a Szeget szeggelben* nyújtott munkája egyaránt kiérlelt és gondolatilag is jól felépített alakítás. Hogy a férfi főszerep díját mégis Major Tamásnak szánom, az nemcsak tisztelgés az idős színész vitalitása és kipusztíthatatlan játékkedve előtt, de egy szuverén figurateremtés objektív méltatása is. Ezért adtam Blaskónak csupán a „mellékalakítás" díját. A női alakítások terén „magánzsürimben" Bodnár Erika okos-fanyar asszonyalakja versenyzett - Pinter *Hazatérésében* - Tímár Éva miskolci Agónia-beli figurájával. A dilemmát végül az döntötte el, hogy Tímár Évának volt *még egy* kiemelkedő alakítása, amely előtt az egész sajtó fejet hajtott: Aase anyója a *Peer Gyntben.* A színésznő egyenletesen magas teljesítménye miatt amúgy is rég megérdemli a méltánylást; külön is kiemelendő, milyen fegyelmezetten és stílusosan vált át egy korának megfelelő másik szerepkörbe.

A Madách Színház Macskák-előadása több okból is értékelendő. Mindenek-előtt remek szcenikai megoldása miatt (még akkor is, ha ez a megoldás részben átvétel), és természetesen rendezése miatt is. Magam a szavazatomban a színé-

szi munkát tettem első helyre; ebben is Kishonti Ildikónak az előadásba egy-szerre belesimuló és mégis kiváló alakítását; szeretném azonban, ha szavazatom rajta keresztül kisugározna a többi érdemes közreműködőre is (például haumann Péterre).

A díszlet-jelmez kategóriában arra az egységes koncepciót sugárzó munkára voksolok, amelyet Gombár Judit végzett a Győri Balett körül. A tervezőnő sok-éves munkáját egyébiránt sem kíséri kel-lő figyelem.

A legjobb férfi mellékszereplő: Őze Lajos a Volponéban (Székhelyi Józseffel) (Várszínház) (Ikládv László felvételei)

MÁRIÁSSY JUDIT
Élet és **Irodalom**

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Törőcsik Mari (A régi nyár, József Attila Színház; Csütörtöki hölgyek, Várszínház)
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó lgnác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (A szent család, Katona József Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház; Romeo és Júlia, Nemzeti Színház)
A legjobb díszlet: Antal Csaba (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb jelmez: Schäffer Judit (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

A magyar dráma szempontjából különös évad volt az 1982/83-as. Jeles szerzők neve a színlapokon, mégis hiányzott a valóban kiemelkedő, jeles darab. Mást és többet vártam Spiró Györgytől, Szakonyi Károlytól, Moldovától, de Czakó Gábortól és Müller Pétertől is. Csalódást okoztak az adaptációk: Karinthy Ferenc új *Noszty* fiúváltozata, Cseres Tibor regényének, *a Parázna szobroknak* dramatizálása. Nagyon tetszett Schwajda egyfelvonásosa, *A szent család.* Mégsem merem a legjobb magyar darabnak nevezni. Meggyőződé-sem, hogy a szerző többet és eredetibbet is tudna mondani ebben, a hozzánk késve, de annál nagyobb mennyiségben befutott műfajban. Illyés Pécsett bemutatott drámáját viszont nem láttam, így nem jelölhetem.

Az idei Csehov-áradatban a legaktuálisabbnak, legélőbbnek a Katona József Színház előadását éreztem. Ha a színészek és epizódszereplők sorában több nevet is említhetnénk, ebből az egy produkcióból különdíjra érdemesíteném Sinkó Lászlót, Csonka Ibolyát, Gelley Kornélt is.

Törőcsik Mari ebben a szezonban mintha felfedezte volna önnön humorát, báját, tehetségének eddig ismeretlen oldalait. Lefegyverző újjászületése fölött örvendezve azért itt is megjegyzem, ha több „választottunk" lehetne, Gobbi Hildát se hagynám ki a legjobb női főszereplők sorából. Alakítása *A szent családban* - mestermunka. A legjobb férfi epizodistának Őze (túlzásoktól sem mentes, de frenetikus hatású) Corbaccio- és Lőrinc barát-alakítását láttam. De legalább az indoklásban meg kell említenem a Madách Színház kitűnő *Macskák*-előadását, s azon belül Haumann Péter teljesítményét. Általában úgy vélem, ez az évad gazdag volt kimunkált, árnyalt színészi alakításokban. Igy - ha csak önnön lelkiismeretem megnyugtatására is - meg kell jegyeznem, kritikusi díjra érdemesnek tartom Huszti Péter Zsigmond-ját az *Isten, császár, parasztban,* Spindler Béláét a kaposvári *János vitézben,* Major Tamásét *a Hazatérésben,* Hernádi Judit és Lukács Sándorét a *Szentivánéjiben* és Psota Irénét a *Csütörtöki hölgyekben.*

Pompás díszletek sorát bámultam meg a legkülönbözőbb színházakban *(Ványa bácsi,* Szolnok; *A revizor,* Kaposvár; *Szentiváneji álom,* Pesti Színház), de egy-re jobban zavar, hogy a díszletek gyakran az előadás fölé magasodnak. Ennek legvégletesebb példája Borovszkij *Király*-színpadképe, mely felfalta a darabot. *A Vonó Ignác* díszlete látványban szerényebb volt az említetteknél, de annál praktikusabbnak bizonyult az idő- és helyszín-változások szellemes megoldásával. Schäffer Judit viszont egy eleve esztétizáló, romantikus *Romeo és Júliát* öltöztetett az eklektikusan szemkápráztató díszlettel ellentétben - szép és jellemfestő kosztümökbe.

MÉSZÁROS TAMÁS
Magyar Hírlap

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Katajev-Bereményi: A Werthert már megírták (Kaposvár, rendezte: Gothár Péter)
A legjobb női alakítás: Bodnár Erika (Hazatérés, Katona József Színház)
A legjobb férfialakítás: Cserhalmi György (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő : Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Mihályi Győző (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb díszlet: Szegő György-Gothár Péter (A Werthert már megírták, Kaposvár)
A legjobb jelmez: Gombár Judit (a Győri Balett produkcióinak ruháiért)

Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Nem hiszek az „egyflekkes értékelés" értelmében. Valamit mégis.

Azért szavaztam legjobb rendezés-ként Gothár Péter kaposvári munkájára - és ugyanebben a produkcióban Szegő György díszletére -, mert számomra *a legjobb előadás* a legjobb rendezői teljesítmény. A legjobb elő-adás egyszersmind *a legfontosabb* is. S mivel *A Werthert már megírták* meggyőződésem szerint a legalapvetőbb, leglényegesebb tartalmak legpontosabb formáját kínálta ebben az évadban, legalábbis az én szememben ez volt a leg-ek előadása. Ugyanakkor természetesen több, *részleteiben* jelentős produkciót is láttam.

A többi kategóriában szavazataimat - ha ragaszkodnék a terjedelmi korlátokhoz - még a fenti közhelyeknél is laposabbakkal tudnám csak indokolni. Elemzésekre amúgy sem lévén hely, úgy gondolom, elegendő, ha egyszerűen a magam ízlésére hivatkozom.

MIHÁLYI GÁBOR
Nagyvilág

A legjobb új magyar dráma: Illyés Gyula: Kiegyezés
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Margittay Ági (Vonó Ignác, Józsefvárosi Színház) *A legjobb férfialakítás:* Sinkó László (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb női mellékszereplő: -*
A legjobb férfi mellékszereplő: Gelley Kornél (A Manó, Katona József Szín-ház)
A legjobb díszlet: Szegő György-Gothár Péter (A Werthert már megírták, Kaposvár)
A legjobb lemez: Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)
Különdíj: Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Szenvedélymentes évad volt az idei. Elmaradtak az olyan produkciók, az olyan írói, rendezői, színészi teljesítmények, amelyek körül mi, kritikusok egy-mással hajba kaphattunk volna. Az évad végi színházi seregszemlét követő vitákon meglepő gyorsan kialakult a konszenzus a jelenlevők között. Nem mint-ha nem született volna az idén is számos díjazásra méltó teljesítmény. Csak éppen majdnem mindegy, hogy ezek közül kit jutalmazunk, az elismerést egyaránt megérdemlik, de nem fog fájni a szívünk, ha az általunk javasoltak kisebbség-ben maradnak.

A legnehezebb a döntés a magyar dráma kategóriában. Igaz, az átlagosnál több, de sok jelentéktelen magyar dráma került műsorra. Két mű közt haboznék, Székely János *Vak Béla királya* és Illyés Gyula Pécsett bemutatott *Kiegyezés* című darabja közt. Végül is a méltatlanul elhallgatott Illyés-drámára szavazok, annak nagyobb közéleti súlya miatt.

Ha volt jelentős eseménye az idei évadnak, akkor az a véletlenül kialakult Csehov-vetélkedő volt. E bemutatók közül toronymagasan kiemelkedett Csehov *A Manója a* Katona József Szín-házban, Zsámbéki Gábor rendezésében, amellyel Zsámbéki mintegy megkoronázta eddigi Csehov-rendezéseit. Esemény-ként értékelhetjük a pályakezdő Csizma-dia Tibor szolnoki *Vonó* Ignác-rendezését, valamint a miskolci színház feltörését Boris Vian *Mindenkit megnyúzunk,* Krleža *Agónia* és Ibsen *Peer Gynt* című darabjainak bemutatásával, Szőke István, Szikora János és Csiszár Imre rendezésében. Már nem esemény, de megnyugtató, hogy a kaposvári színház tart-ja saját magas szintjét, még ha a *Marat/Sade* csúcsteljesítményét nem sikerült is megismételni.

A legjobb női és férfialakítás díjára javasolhatók közül azért szavazok Margittay Ágira (Mákné - Józsefvárosi Szín-ház) és Sinkó Lászlóra (Vojnyickij - Katona József Színház), mert úgy érzem, ezzel a szerepükkel pályájuk csúcsára jutottak. De szólnak érvek a pályáján most induló, máris kirobbanó sikert aratott Bán János (Vonó Ignác - Szolnok) mellett vagy az olyan befutott nagyok mellett, mint Agárdi Gábor (Hitler - Nemzeti Színház), Huszti Péter (Zsigmond király - Madách Színház), Major Tamás (Max - Katona József Színház). A nők közül az általam látott előadások alapján a mindig kitűnő Gobbi Hilda mellett Csonka Ibolya, Pogány Judit, Tímár Éva és Udvaros Dorottya is méltán pályázhatnának a legjobb női alakítás díjára.

A különdíjra két produkciót tartanék méltónak: a Madách Színházban játszott *Macskákat,* az idei évad kimagaslóan legjobb musicalelőadását és a Katona József Színházban látott *Stílusgyakorlatot,* Salamon Suba László rendező és három színész: Bán János, Dörner György és Gáspár Sándor munkáját. Hozzám, aki nem vagyok nagy rajongója a musical műfajának, ezért az utóbbi produkció áll közelebb. *A Stílusgyakorlat* gondolatvilága, játékmódja pedig kifejezetten a szívemhez szól, míg *a* Macskákban elsősorban az előadás professzionizmusát tudtam értékelni.

MOLNÁR GÁL PÉTER
Filmszem

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Ibsen: Peer Gynt (Miskolc, rendezte: Csiszár Imre) és Müller Péter: Búcsúelőadás (Kaposvár, rendezte: Garas Dezső)
A legjobb női alakítás: Bodnár Erika (Hazatérés, Katona József Színház) és Hernádi Judit (Szentiványéji álom, Pesti Színház)
A legjobb férfialakítás: Spindler Béla (János vitéz, Kaposvár)
A legjobb női mellékszereplő: Barta Mária (Ördögök, Zalaegerszeg)
A legjobb férfi mellékszereplő : Mihályi Győző (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc) *A legjobb díszlet:* Menczel Róbert (Ördögök, Zalaegerszeg)
A legjobb jelmez : Szakács Györgyi (Black Comedy, Miskolc; A revizor, Kaposvár)
Különdíj (a legfigyelemreméltóbb pályakezdésért) : Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház) és Rudolf Péter (Szentiványéji álom, Pesti Színház)

1. -
2. Csiszár *Peer Gyntje* ugyancsak szakít a melodramatikus és bölcseleti érzelmességgel. Szatírát formált Ibsenből, és nagyvonalú teatralitással lépett ki a köldöknéző, intellektuális színház modorából. Garas Dezső cirkuszsátorbeli rendezése könnyedén és hibátlanul szervezett meg egy új fogalmazási rendszert.

3-6. (és különdíj). Az évadban méltányolt színészi alakítások mindegyikére a játékintelligencia magas foka, az érzelemgazdagság és az irónia közötti mesteri egyensúlytartás jellemző, valamint a színész személyes fogalmazásának érvényesítése anélkül, hogy megbontaná a rendező szervezte előadás egységét.

7. Menczel Róbert mobilszerű játéktere eredetiségével tűnt ki. Szakított szcenikai közhelyeinkkel, de nem kopírozott külföldi szabásmintákat sem.
8. Szakács Györgyi elvetette a glancolt

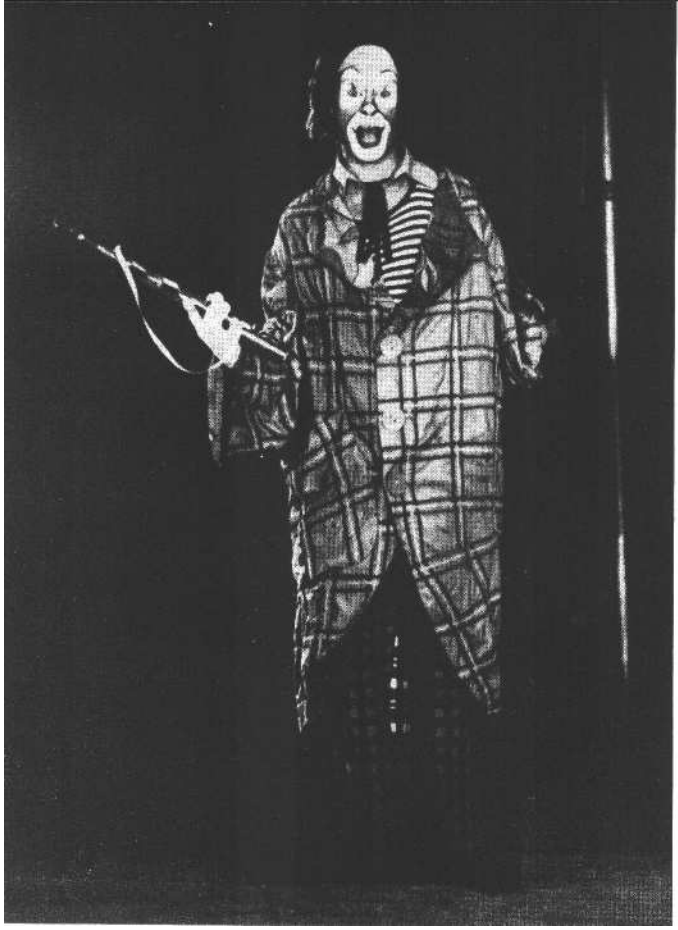

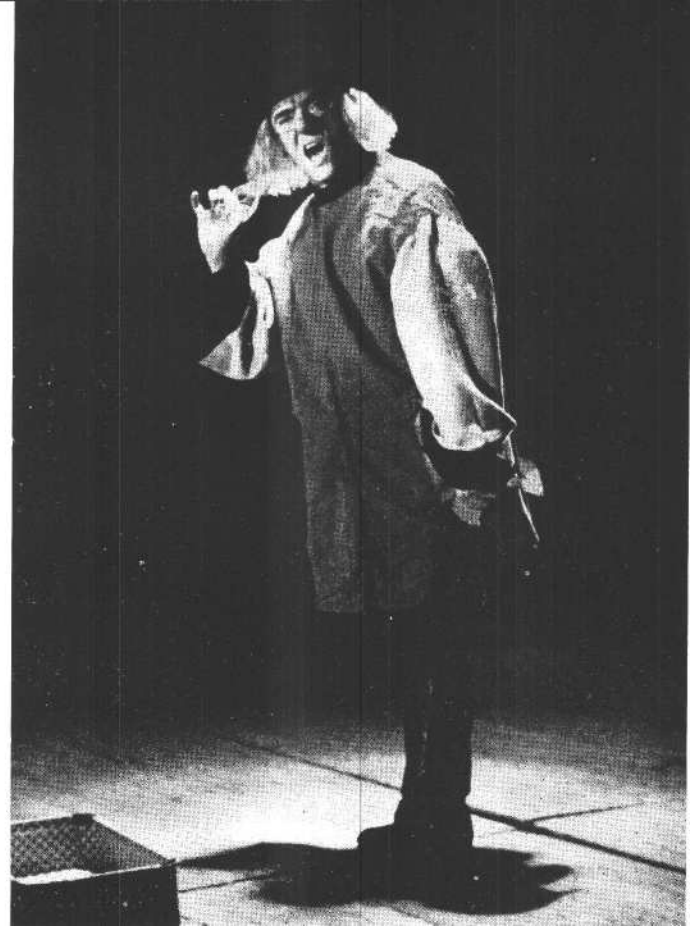

A legjobb jelmez: Szakács Györgyi jelmezei a kaposvári Búcsúelőadáshoz (Fábián József felv.)

jelmezeket, viseltes ruhái nem önálló kiállítás darabjai, hanem a mélyebb jellemzés szolgálatában állanak.

MORVAY ISTVÁN
Esti Hírlap

A legjobb új magyar dráma:
A legjobb előadás: Shakespeare: Romeo és Júlia (Nemzeti Színház, rendezte: Sík Ferenc)
A legjobb női alakítás: Szemes Mari (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház) *A legjobb férfialakítás:* Bubik lstván (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Kishonti Ildikó (Macskák, Madách Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Götz Béla (Macskák, Madách Színház)
A legjobb jelmez: Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)

Babits Mihály akképp vélekedett, hogy a legszebb magyar vers Shelley költeménye, az *Oda a nyugati szélhez,* Tóth Árpád fordításában. Legszívesebben én most azt mondanám: a legjobb új magyar dráma Shakespeare *Romeo és Júliája* Mészöly Dezső fordításában. S egyúttal meg is kérdezem: nem szaporíthatnók-e még eggyel díjaink számát? Az évad legjobb drámafordítása szerintem legalább annyi figyelmet érdemelne, mint - mondjuk - a legjobb epizódalakítások. Ha viszont „magyar" magyar drámát kell választanom, akkor az csak az *Isten, császár, paraszt* lehetett volna, amelyet - azt hiszem - tekintettel a tekintendőkre, nyugodtan az újak közé számíthatunk. (Nem tehetjük. - *A Szerk.)* Választásom viszont jelzi azt, hogy „új" új magyar drámák tekintetében nem kényeztetett el bennünket az elmúlt évad.

Úgy gondolom, nem véletlen, hogy egy-egy produkcióból több díjra érdemes teljesítményt érzek. Egy olyan koncepciózus rendezésben, mint Sík Ferenc *Romeo és* Júlia-megjelenítése, a színészek valósággal szárnyakat kapnak. Az olyan kiforrott tehetségek, mint Szemes Mari, megújult munkakedvvel, minden kincsüket a felszínre hozva, az olyan tálentumos ifjak, mint Bubik lstván, boldogan bontakozva, egyre többet magukból föltárva. Es a jó színészi munka természetesen visszahat a rendezésre, hiszen a rendező munkája legnagyobb részben a színészi alakítások által valósul meg.

Hasonló a helyzet *a Macskák* esetében. A Götz Béla és Vágó Nelly teremtette látványvilág ihlető környezete a színészi munkának. (Egyébként Szirtes Tamás és Seregi László rendezői munkáját hasonlóan jó lelkiismerettel tudnám legjobbnak sorolni.)

Kishonti Ildikó különleges tehetség. Azon kevesek egyike színésznőink között, aki ha volna egy igazi musical-színházunk, annak valódi sztárja lehetne. Egyszerűen a vérében van az a stílus, amelyben az angol-amerikai musicaleket énekelni kell, emellett elsőrangú a mozgása, és prózában sem nélkülözi a drámai erőt. Az egyébként számos kiváló alakítással gazdag Macskák-előadásban ő a legautentikusabb megszólaló, aki nem kiválóan beilleszkedő vendég, ha-nem káprázatos háziasszony a műfajban.

Őze Lajos oly sok emlékezetes szerep után is tudott újat hozni Corbaccio alakjában. A fizikai átlényegülés csodáját mutatta föl.

NÁNAY ISTVÁN
SZÍNHÁZ

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: *A* Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Bajcsay Mária (Meier, Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb férfialakítás: Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Pogány Judit (Búcsúelőadás, Kaposvár)
A legjobb férfi mellékszereplő: Végvári Tamás (Két bagatell, Katona József Színház)
A legjobb díszlet: Donáth Péter (János vitéz, Kaposvár) és Szegő György-

Gothár Péter (A Werthert már megírták, Kaposvár)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (Agónia, Miskolc; Búcsúelőadás, János vitéz, Kaposvár)
Különdíj: A csodálatos mandarin (Zalaegerszeg)

1. Az évad több mint egy tucatnyi *új* magyar bemutatója közül egyetlenegy sem tartalmazott olyan kiérlelt és magas szintű gondolati-esztétikai értékeket, amelyek megléte elengedhetetlenül szükséges lenne ahhoz, hogy bármelyikükhöz is a legjobb jelzőt illeszthetném. Ezzel szemben az évad legrosszabb, legszégyenletesebb, sőt káros magyar bemutatója címet - ha lenne, s jó lenne, ha lenne! - szívesen megszavaznám Moldova György *Titkos* záradékának (Nemzeti Színház).

A magyar bemutatók kapcsán azonban motoszkál bennem egy kérdés : nem lehetne-e módosítani a kiírást, és magyar szerzők legjobb előadására - vagy a legjobb új magyar dráma mellett erre *is* - adni a szavazatunkat? Gondoljunk ugyanis az idei szezon két kimagaslóan jó előadására, a szolnoki *Vonó Ignácra* és a kaposvári *Búcsúelőadásra!* Mivel ezek valóban nem új darabok, az új magyar dráma kategóriában nem jöhettek számításba, ugyanakkor a legjobb rendezés címért folyó versengésben - legalábbis nálam -, ha csak kis különbséggel is, de alulmaradtak a számomra minden szempontból kimagasló *A Manó*val szemben. Pedig a rendezői értelmezés jóvoltából mindkét darabnak olyan értékei hívódtak elő, amelyek alapján maguk az írói művek is valósággal újjászülettek, maibbá, „újabbá" lettek, mint az évadban először magyar szín-padra került darabok szürke sora.

2. Ebben az évben is hangsúlyoznom kell: az egyéni díjakra adott szavazataim egyben egy-egy előadás értékelését is jelzik, mivel csak a legritkább eset-ben születnek az előadástól függetlenül kimagasló egyéni teljesítmények. A kiváló színészi alakítás, a kiemelkedő díszlet- és jelmeztervezői munka akkor igazán jó, ha az előadás egészéből következik, ha az előadás egészét szolgálja. Ezért az évad jelentős és színházi arculatot meghatározó előadásainak sorában *A Manó* mellé az én értékrendem-ben felsorakozik a szolnokiak *Vonó Ignác*a (Csizmadia Tibor rendezésében) és *Meiere* (rendező: Árkosi Árpád), a Katona József Színház *Két bagatellje* (rendező: Zsámbéki Gábor) - s amire nem jutott szavazatom: Pinter *Hazatérése* (rendező: Ascher Tamás) -, a miskolci Krleža-bemutató, *az Agónia* (rendező : Szikora János), a kaposvári *János vitéz* (rendező: Ascher Tamás) és *Búcsúelőadás* (rendező: Garas Dezső), valamint a zalaegerszegiek két Ruszt-produkciója, A *csodálatos mandarin* és az *Ördögök.*

3. A zalaegerszegi Állandó Színház *A csodálatos* mandarinjában a rendező és a társulat a mozgásszínház, a látvány-színház és a szertartásszínház rendkívül magas fokú szintézisét hozta létre. Az előadás egyszerre nyújtott kimagasló esztétikai élményt, és szolgálta egy alakuló társulat összekovácsolódását és stílusának érlelését. A végeredmény azt bizonyította, hogy Bartók táncjátékának nem csupán más és más koreográfiai megközelítése lehetséges, de a színház ősformái felől kiinduló, ugyanakkor ízig-vérig modern komplex színházi megközelítése is. Nehéz szétválasztani, kinek mekkora szerepe van abban, hogy ez az előadás művészileg és művészetpedagógiailag olyan jelentős eredményt hozott, azaz nehéz akármelyik szavazó-cédulai rubrikába beszorítani a produkciót. Ezért az előadásnak különdíjat javaslok.

PÁLYI ANDRÁS
SZÍNHÁZ

A legjobb új magyar dráma: -
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Törőcsik Mari (A régi nyár, József Attila Színház) *A legjobb férfialakítás:* Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő: Csonka Ibolya (A Manó, Ahogy tetszik, Katona József Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő : Lukáts Andor és Bezerédy Zoltán (A revizor, Kaposvár)
A legjobb dísZlet: Pauer Gyula (A Manó, Katona József Színház)
A legjobb jelmez: Szakács Györgyi (János vitéz, A revizor, Búcsúelőadás, Kaposvár; valamint miskolci előadások) *Különdíj:* Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Az érett művészként újra és újra megújuló Törőcsik Mari és a pályakezdő-ként kivirágzó Csonka Ibolya egyaránt az évad színészi szenzációja volt. Pedig mellettük még szívesen szavaztam volna Gobbi Hildára *A szent család*ban, Pogány Juditra az Ó, *azok a szép napok* !-ban vagy akár - epizodistaként - *a* Búcsúelőadásban, Tímár Évára az *Agóniában.* A férfialakítások mezőnyét gyengébbnek érzem, még Bán János ki-magasló eredménye sem Törőcsik-léptékű alakítás. Mellette szívem szerint Jordán Tamást *a Szókratész védőbeszédé*-ben, Sinkó Lászlót *A* Manóban is jelölném. Lukáts Andor és Bezerédy Zoltán két ragyogó epizódfigura egy nem is legjobb kaposvári produkcióban, s ugyanők *a* Búcsúelőadásban is bebizonyítják nagyszerű karakterformáló képességüket.

Az évad legjobb ensemble-teljesítményét kétségkívül a Katona József Színház nyújtotta: *A Manó,* ebben a klasszicizáló tónusa ellenére is ízig-vérig mai előadásban úgy fest, mintha maga Csehov (!) adaptálta volna remek *Ványa bácsi*-ját a Zsámbéki-trupp részére. Azaz A *Manó* bemutatója - minden papírforma ellenére - író és színház tökéletes harmóniájáról tanúskodik. Itt nincs színészi üresjárat vagy magánszám, minden akció egyben reakció is: e színész-csapatot egymásra figyelő érzékenység jellemzi s forrasztja egybe. Amire jó példa a *Stílusgyakorlat* is, mely a lehető legjobb értelemben vett „színészcentrikus" előadás: e produkció dramaturgiá-ja valóban a színészi impulzusokból épül fel. Pontos, érett alkotás, új utat kereső, korszerű színház. Bárcsak több ilyesféle vállalkozással dicsekedhetnénk!

RAJK ANDRÁS
Népszava

A legjobb új magyar dráma: Schwajda György: A szent család
A legjobb előadás: Boris Vian: Mindenkit megnyúzunk (Miskolc, rendezte: Szőke István)
A legjobb női alakítás: Pap Éva (A korona aranyból van, Szeged)
A legjobb férfialakítás: Gelley Kornél (Doktor Burke különös délutánja, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (A szent család, Katona József Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Bubik István (Romeo és Júlia, Nemzeti Szín-ház)
A legjobb díszlet: Valerij Levental (El-

jegyzés a kolostorban, Erkel Színház) *A legjobb jelmez:* Vágó Nelly (Macskák, Madách Színház)

Különdíj: A Macskák (Madách Színház)

2. Tabuk és fétisek (Győri Balett)
3. Stílusgyakorlat (Katona József Színház)

Bizonyára minden évadban másként lesz nehéz valami miatt szavazni az egyik kategóriában és másként a másikban. Az idén nehéz volt díjra érdemes új magyar darabot találni (természetesen óriási választékra itt általában nem lehet számítani).

A legjobb rendezés díja másmilyen nehézséget okozott. Ezen a ponton is vállalom természetesen a szavazatomat. Kénytelen vagyok ellenben három munkát is különdíjra javasolni. Egzakt kategóriába nem illeszthetők, viszont csak-nem vitathatatlanul az 1982/83-as évad jelentős színházi megnyilvánulásai, amelyeket valamiképpen nem észrevételezni, nem jelezni -- csak mert nem fér-nek rovataink Prokrusztesz-ágyába - kritikusi díjazásaink komolyságát kérdő-jelezné meg. A három különdíjra javasolt más-más jellegű előadás az évad egy-egy kimagasló eseménye.

A színházak nevének ábécéjében megemlítem, hogy melyik előadásokra adtam volna még szívesen szavazatot. Győri Kisfaludy Színház: *Glembay-vér* (Emőd György), Katona József Színház : *A Manó* (Zsámbéki Gábor), *Ahogy tetszik* (Székely Gábor), Pesti Színház: *Szentiványéji álom* (Marton László). Valamennyit az értelmezés, a világos rendezői szándék, a műből származtatott újszerű megközelítés teszi emlékezetessé. A Thália Szín-ház *Egy kis térzene* című *zenés* előadása (Békés Pál műve, Kőváry Katalin rendezése) a színház egész játékrendjében, stílusszokásaiban, gyermekekhez szólásában jó újdonság. Mikó István zenei, színészi, szerény koreográfiai és Incze József zenés-táncos-színészi közreműködése kíván figyelmet. Sajnos, hogy az év két nagyra értékelt vidéki előadását (Miskolc: *Peer Gynt,* Szolnok: *Vonó Ignác)* önhibámon kívül nem láthattam.

Nehéz volt a javaslattétel az alakításoknál, főleg, ami a nőket illeti. Főszereplők sokaságát tartom gyakorlatilag egyenrangúnak: Csonka Ibolya (Szonja - *A Manó),* Gobbi Hilda *(Anya - A szent család),* Halász Judit (Mühlstadt Arturné, sz. Módi Johanna - *A zongora),* Hernádi Judit (Helena *Szentiványéji álom),*

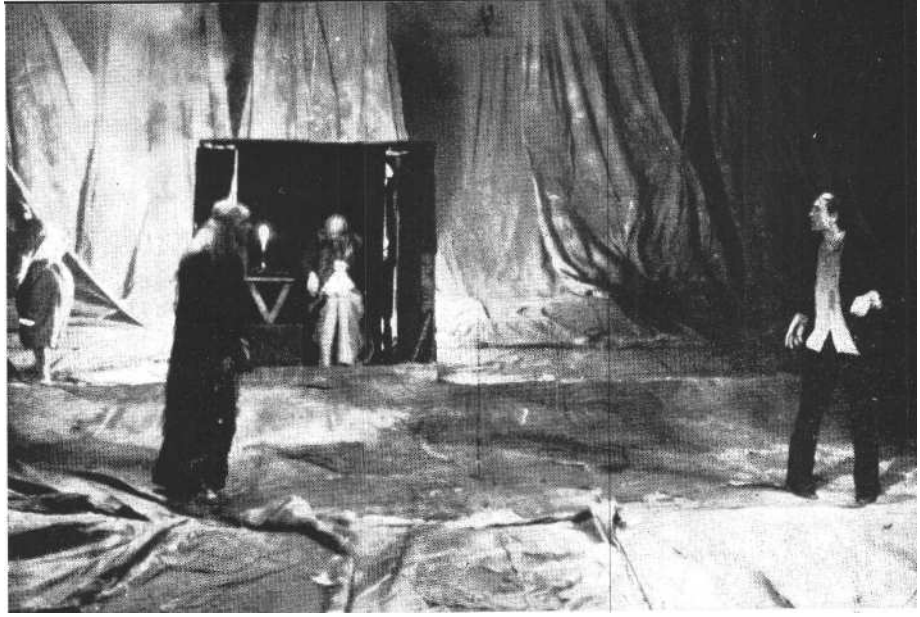

A legjobb díszlet: Szlávik István színpadképe a miskolci Peer Gynthöz (MTI-foto)

Margittay Ági (özv. Mákné - *Vonó Ignác,* Józsefvárosi Színház), Nagy Anna (Tamara - *Öt este),* Ruttkai Éva (Arkagyina *Sirály).* Egyetlenegy sem tehető át „mellékszereplő" kategóriába, mert nem az. Ez utóbbiban az idén nem olyan gazdag a választék: Hűvösvölgyi Ildikó (Mindlevery - *Macskák)* és a ritkán színpadon látható Korompai Vali (Mater Terézia - *Vonó Ignác,* József-városi Színház) epizódjának kiemelése helyénvaló.

Hasonló dilemmát okoz a féri-„mezőny". Főszerepben itt is zavarbaejtően nagy a bőség Bálint András (Leone *Glembay-vér,* Győr), Győri Emil (Gájev - *Cseresznyéskert,* Pécs), Huszti Péter (Zsigmond király - *Isten, császár, paraszt), Őze* Lajos (Corbaccio - Volpone). Férfi epizódban díjazásra kívánkozóan kiemelkedőt viszont keveset láttam. Javaslatom (Bubik lstván) tulajdonképpen megkérdőjelezhető, miután Mercutio méltán minősíthető főszerepnek. Igazából ismét csak Gelley Kornélt említhetném ebben a kategóriában is, mivel Gyagyinja *(A Manó) a* lezajlott és általunk is megvitatott sorozat egyik legjobb Csehov-figurája.

Egyetlen hozzáfűzés a szcenikához: *A három testőr* hatásos, jó humorra valló jelmezei (a vendég Háy Ágnes és szintén vendég Lábas Zoltán munkája) nagyon tetszettek.

RÓNA KATALIN
Film Színház Muzsika

A legjobb új magyar dráma: Schwajda György: A szent család

A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb női alakítás: Tímár Éva (Agónia, Peer Gynt, Miskolc)

A legjobb férfialakítás: Major Tamás (Hazatérés, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: Csomós Mari (A szent család, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: Bubik István (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház) *A legjobb díszlet:* Fehér Miklós (Szentiványéji álom, Pesti Színház)

A legjobb jelmez: Jánoskúti Márta (Szentiványéji álom, Pesti Színház)

Különdíj: Macskák (Madách Színház)

Á legjobb magyar dráma szavazatát nem könnyű szívvel és nem teljes biztonsággal adtam Schwajda György *A szent család* című komédiájára. De miután minden szavazás választás, úgy ez is magán viseli a viszonylagosság jegyét, s úgy gondoltam, az elmúlt évad kínálatából számomra mégis ez volt kiemelkedő fontosságú. Kérdésfelvetésében, karakteremtő készségben érzem jelentősnek.

Ez utóbbihoz tartozik a legjobb női epizódalakítás szavazatom: Csomós Mari alkoholista szomszédasszonya a színésznő egyenletesen jó ívű pályájának is számottevő állomása.

Mint ahogy nehezen határoztam úgy, hogy ne Gobbi Hilda förgeteges komédiázására szavazzak legjobb női főszereplőként. Végül is, és itt újra csak arra kell gondolnom, mennyire nehéz az egyetlenre való szavazás, Tímár Éva nevét írtam le. Nemcsak azért, mert az *Agónia* Laurájaként valóban hiszem, hogy az évad legnagyobb alakítását teremtette meg, hanem azért is, mert az utóbbi esztendők szerepei és az említettet követő Aase anyó szerepépítése méltán teszi alkalmassá a díjra.

Zsámbéki Gábor *A* Manó-rendezése pontosan mutatta meg Csehovot, a komédiaírót. Drámaláttatása, színpadának egysége, gondolkodásmódja elismerésre méltó.

A legjobb férfi epizódalakítás ismét elgondolkoztatott. Szombathy Gyula a *Szentiványéji álomban,* Haumann Péter a

Macskákban ugyancsak kiemelkedő alakítást nyújtott. Bubik István Mercutiója azonban győzedelmeskedett szenvedélyességében, komédiázó kedvében, költészetével.

Major Tamás *a Hazatérésben* olyan tökéletes komédiát játszott, olyan színészi teljességgel teremtett embert, amely számomra egyértelművé tette a legjobb férfi főszereplő voksát.

Amennyiben mód van rá, szívesen adnék különdíjat a Madách Színház együttesének *a Macskák* előadásáéit, az együttes munkáért, a látványos és prózai társulat esetében bravúrosnak mondható színpadi teljesítményért és leginkább magáért a vállalkozásért.

SZÁNTÓ JUDIT
Magyar Színházi Intézet

A legjobb új magyar dráma: Katajev-Bereményi: A Werthert már megírták *A legjobb előadás:* Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
A legjobb női alakítás: Törőcsik Mari (A régi nyár, József Attila Színház) *A legjobb férfialakítás:* Sinkó László (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb női mellékszereplő:* Hernádi Judit (Szentiványéji álom, Pesti Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő :* Máté Gábor (Búcsúelőadás, Kaposvár)
A legjobb díszlet: Szlávik István (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez : Szakács Györgyi (Peer Gynt, Miskolc; János vitéz, Kaposvár)
Különdíj: 1. Stílusgyakorlat (Katona József Színház)
z. Benedek Miklós (a Gobbi Hilda-est elgondolásáért és megrendezéséért)

Valahányszor négy-öt vagy akár csak két kritikus az évad vége felé össze-hajolt, mindig megállapították: az idei díjaknál erősen szóródni fog a mezőny. Ami kétfelől is nézhető: hiányolhatjuk az „egyetlen", mindent elsöprő teljesítményt a legtöbb kategóriában, viszont örvendezhetünk a korábbinál nagyobb számú, többé-kevésbé egyenértékű jelentős művészi produktumnak. Válasszuk inkább az utóbbi reakciót, az őszinte örömét, annál is inkább, mert hiszen még a korábbi években sem volt soha olyan csúcsteljesítmény, amelyet minden megszólaló egyöntetűen ekképp értékelt volna,

Csak egyetlen olyan kategória van, amelyben, gondolom, egyetlen kollégám sem küzd a bőség zavarával, holott tán ez lenne a legfontosabb. Az új magyar drámát illetően sokan alighanem le se voksolnak, és álláspontjuk érthető. Ha magam mégis Bereményi Géza Katajev-adaptálását írom e címszó alá, ennek csak részben oka maga a munka, amely sok kitűnő részlete ellenére mégsem reprezentálja a legmagasabb szinten Bereményi képességeit, inkább az a tény, hogy drámaínséges világunkban a szín-házak egyre jobban rászorulnak a házilagos kivitelezésű anyagokra, és ezt a saját műhelyben készült, jellegzetesen az adott színházra szabott, közérdekű és igényes adaptációt a maga nemében példa-mutatónak érzem.

A többi kategóriában viszont már-már fojtogató a bőség, kivált a férfi fő- és mellékszereplők vonatkozásában - olyannyira, hogy már-már örültem volna, ha valaki megszabadít a döntés terhétől, és még a kalapból is ő húzza ki helyettem a cédulát. Ilyen esetben egy megbízható próba lehet: a kritikai nagyrabecsülésen túl az élmény közvetlen emocionális hőfoka - csakhogy ezt nem olyan könnyű utólag, hónapokkal később rekonstruálni és utána-érezni. Meg-próbáltam. Így döntöttem végül *A Manó* mellett, noha épp ez esik időben a legmesszebbre, s már kissé magamra is irigyen gondolok vissza amaz októberi est melengető lelkesedésére. De fáj mellőznöm a szolnoki *Vonó Ignácot, a* kaposvári *Búcsúelőadást,* a miskolci *Peer Gyntöt,* a zalaegerszegi *Ördögöket,* és nem tehetem, hogy ki ne emeljem még a *Hazatérést* (Katona József Színház), a Víg- színház *Szentiványéji álomát* és *a Mario és a varázslót, a Werther ...-t* meg *a János vitézt* Kaposvárról. És ha lehet, még nagyobb bajban voltam színészeinkkel. Az az évadkezdő est számomra Sinkó László diadala is volt, vele teljes emlékképem A Manóról. De hogy szerettem ugyanebben az előadásban Cserhalmi Györgyöt, milyen ámulattal fedeztem fel Kovács Lajost kétszer is, a *Ványa* bácsiban és a *Meierben,* és itt van Bán János revelatív Vonója, Blaskó Péter koncentrált energiájú Peerje, Spindler Béla elbűvölő János vitéze, Huszti Péter lenyűgözően elegáns Zsigmond királya! Bármelyikük kapná a díjat - hadd érezzem abban a magam szavazatát is.

És itt vannak a főszerepekkel egyenrangúvá tett mellékfigurák is, ismét elsősorban a férfiak mezőnyében. Tavaly Máté Gáborra főszerepben szavaztam, hajszál híján lett is második - idén főleg epizódszerepekben remekelt, nem is egyben, de számomra az egyszerre megrendítő és elidegenítő August Bário volt a csúcs. No de hasonló sorozatos remek-lést produkált Lukáts Andor *(A revizor, Búcsúelőadás, A Werthert már megírták),* Bezerédy Zoltán (ugyanezek-ben), s itt van *a* Hazatérésben Major Tamás (aki szerencsére legalább tavaly már kitüntetett azzal, hogy kitüntethettük), és egy másik korábbi díjnyertes, Eperjes Károly, és Rudolf Péter mint Puck vagy Bubik István mint Mercutio. Az ő esetleges sikerüknek is saját választásomként tudnék örülni.

A hölgyeknél szokás szerint szűkebb a mezőny, egyszerűbb a helyzet. Ketten a mindentudók: Gobbi Hilda, ezúttal *A szent* családban (ő is elfogadott már testületünktől egy díjat) és Törőcsik Mari. Törőcsiket azért választom, mert *ő A régi* nyárban olyat produkált, ami még mindentudása ismerőit is meg-lepte, s hadd fűzzem hozzá, bár tudom, nem illik (magam fordította darabról van szó, akár az *Ördögök* esetében, de hát ez mégsem lehet érdemcsökkentő tényező), hogy nagyon szerettem kemény-lágy Marie-ját is *a Csütörtöki* hölgyekben. Mellettük még egy választási lehetőség: Bodnár Erika *a Hazatérésben.* Az epizodisták közül Csonka Ibolya két produkcióban is remekelt *(A Manó, Ahogy tetszik, s A szent családban* ismét felfénylett Csomós Mari külön-leges tehetsége, ám Hernádi Judit Helénája egymást követő kiváló alakítások sorára tette fel a koronát, amellett, hogy - egyébként Sinkó Lászlóhoz hasonlóan - egyszer már megillette volna az akkor kiosztásra nem került kritikus-díj; öröm, hogy a - számomra - jóleső elégtételt kizárólag újabb művészi teljesítményük okán ítélhetem meg nekik.

Díszletre mint öntörvényű műalkotás-ra viszonylag kevésszer figyeltem fel az évad során; a legnagyobb, az egész elő-adást átvilágító hatást Szlávik István *Peer* Gynt-kompozíciója tette rám, de hadd emeljem ki még Pauer Gyula Csehov-színpadát, Menczel Róbert Ördögök-kompozícióját, Antal Csaba több szolnoki díszletét, Székely László cirkuszszínpadát a *Búcsúelőadáshoz,* Donáth Péter *János* vitéz-díszletét és Szegő György-Gothár Péter közös Werther-színpadát. A számomra legizgalmasabb jelmezeket évek óta Szakács Györgyi tervezi; be-vallom, az ő munkássága adta az ötle-

tet, hogy tavalyi ,,egyflekkesemben" külön jelmeztervezői díjat javasoljak, s örülök, hogy az új szezonban látott munkái alapján most őt javasolhatom rá.

A Stílusgyakorlat mint rendhagyó, különleges kollektív alkotás különdíja nem szorul magyarázatra, de hasonlóan indokoltnak érzem Benedek Miklós jutalmazását: a szezon legszebb teátrális megnyilatkozásának ötlete és kivitelezése származik tőle.

Végezetül két megjegyzés. Az ismert anyagi körülmények miatt ebben az évadban kevesebb vidéki előadásra utazhattam le, mint az elmúlt években bármikor, és azt hiszem, mindnyájunk nevében sürgetem, hogy a Szövetség próbáljon valamit tenni a kritikusok utazgatásainak megkönnyítésére-nemcsak a díj-kiosztás megalapozottsága érdekében.

A másik: lassan Budapesten sem olyan egyszerű színházba járni, legalábbis azoknak, akik nincsenek rajta minden protokoll-listán. Örömmel értesültem a *Macskák* kiugró sikeréről, magam azonban döntéseim során nem értékelhettem, mert megtekinteni nem volt módom.

Különdíj: A Stílusgyakorlat a Katona **József Színházban (MTI-foto)**

SZEKRÉNYESY JÚLIA
Élet és Irodalom

A legjobb új magyar dráma: Székely János: Vak Béla király
A legjobb előadás: Whiting: Ördögök (Zalaegerszeg, rendezte: Ruszt József) és Shakespeare: Szeget szeggel (Miskolc, rendezte: Major Tamás)
A legjobb női alakítás: Igó Éva (Minden-kit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Szeget szeggel, Miskolc) *A legjobb női mellékszereplő:* Jobba Gabi (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Szlávik István (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb jelmez: Vágvölgyi Ilona (Ördögök, Zalaegerszeg)
Különdíj: Gáli József műfordítása (Ödön von Horváth: Kasimir és Karoline)

Azt megmondani, hogy ki a legjobb, egyszerre nagyon nehéz és nagyon könnyű. Ennek oka, mint mindig, ezúttal is a mezőny minőségi fogyatékosságaiban keresendő. Jobban örvendeznénk, ha erőteljesebb lenne a színházi verseny, hisz a győztesnek sohasem mindegy, hogy kiknél volt jobb. Előbb-utóbb a legtehetségesebb versenyző is ellustul, ha majdhogynem egyedül kell futnia a pályán. E jelenség senkinek sem használ. A színházművészet, a közízlés fejlődésének a legkevésbé. Mert, amikor szavazunk, ritkán figyelünk például arra, hogy milyen az általános drámai, színpadi esztétikai színvonal. Mert egy-egy kiugró teljesítményt minden évadban találunk, de nehezebb helyzetben lennénk, ha a színházi kultúra megbízható, állandó művészi színvonalát óhajtanánk megvizsgálni. Például: szívesen beszélünk egy-egy kiemelkedő díszlettervezőnk munkájáról, de alig foglalkozunk díszletkultúránk általános henyeségével, a napi rutinban tapasztalható hiányosságokkal. A díszlet és a jelmez éppen úgy része a mindennapi formakultúrának, mint bármi más - a táblaképtől a leveses-tálig -, ilyenformán e terület is nagyobb figyelmet érdemelne. Illetve most, amikor a legjobbak iránt érdeklődünk, kissé fékezhetjük örömünket. A kritikusi díjakat kivételes teljesítmények kapják meg, és ez sajnos úgy is értendő, hogy a legjobbak igencsak elszakadtak a mezőnytől.

Van olyan területe is a színházi életnek, mellyel nemcsak hogy ritkán, de szinte egyáltalán nem foglalkozik a kritika: ez pedig a műfordítás. A terület persze meglehetősen ingoványos, de sok minden egyéb mellett az itt-ott fellobbanó viták is arra mutatnak, hogy a téma nemcsak érzékeny, hanem - ami fontosabb - érdekes is. Ennek jelzéseként hívom fel a figyelmet Gáli József kitű-nő Ödön von Horváth-fordítására.

TAKÁCS ISTVÁN
M TI

A legjobb új magyar dráma: Székely J á nos: Vak Béla király
A legjobb előadás: Ibsen: Peer Gynt (Miskolc, rendezte: Csiszár Imre), Whiting: Ördögök (Zalaegerszeg, rendezte: Ruszt József) és Webber-Eliot: Macskák (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás és Seregi László)
A legjobb női alakítás: Tímár Éva (Peer Gynt, Agónia, Mindenkit megnyúzunk; Miskolc), Hámori Ildikó (Ördögök, Zalaegerszeg) és Hernádi Judit (Szentiványéji álom, Pesti Színház)
A legjobb férfialakítás: Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc), Bán János (Vonó Ignác, Szolnok) és Bálint András (Glembay-vér, Győr)
A legjobb női mellékszereplő : Vári Éva (Tartuffe, Pécs)
A legjobb férfi mellékszereplő: Bubik István (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház) és Mihályi Győző (Mindenkit megnyúzunk, Miskolc)
A legjobb díszlet: Kerényi József (Koldusopera, Miskolc)
A legjobb jelmez: Schäffer Judit (Romeo és Júlia, Nemzeti Színház)

Némi magyarázatra szorul, miért szavaztam többesélyesen a legtöbb kategóriában.

Az 1982 /83-as évad az összképet tekintve nem volt kiemelkedő, szerintem sem. Ám mint még a leggyöngébb évadokban is - akadtak kiemelkedő előadások. S ha ezeket összeszámoljuk, könnyen kiderül: számuk nem is olyan csekély. Ráadásul elég sok közel egyenrangú produkcióra emlékszem. Ebből következően: a kép részletei jobbak, mint a kép egésze. (Ez mellesleg az évad egyik tanulsága is, és külön elmélkedést érdemelne, vajon jó-e ez, és ha igen, miért, s ha nem, miért nem; illetve most mit tekintsünk mérvadónak: a kiemelkedő keveset vagy a szürke nagy átlagot?)

Mármost ha viszonylag sok közel egyenlő teljesítménnyel találkozunk,

nemcsak nehéz, de nem is szerencsés csak azért megnevezni a legjobbat, mert így illik. Az általam látott előadások közül a megjelölt hármat találtam a legjobbak-nak - és még így is említetlenül hagytam olyan remek produkciót, mint Szőke István Vian-rendezése Miskolcon vagy Csizmadia Tibor szolnoki *Vonó Ignác*-felújítása. Ugyanígy például a legjobb női alakítások sorában helye lenne Pap Éva Stuart Máriájának *(A korona aranyból van,* szegedi Nemzeti Színház), vagy Borbáth Ottília Gertrudisának *(Bánk bán,* kecskeméti Katona József Színház). A legjobb férfi mellékszereplők sorában pedig fájó szívvel hagytam szavazatlanul Székely Imre Petur bánját ugyan-csak a kecskeméti *Bánk bánból.*

Hogy a díjazásra javasoltak között feltűnően sok vidéki előadást, nevet említek, nem véletlen. Számomra ugyan-is az volt az évad másik tanulsága, hogy mennyi jó teljesítmény született a vidéki műhelyekben - s nem is a már régóta megszokott helyeken. Ez arra vall - s tekintsük ezt a harmadik tanulságnak - hogy meglepően nagy művészi tartalékok vannak még a magyar szín-művészetben - és a vidéki őrhelyeken is. S ha ezt összevetjük a végül is szerény-szürke évadösszképpel, akkor ez az ellent-mondás akár az évad legfőbb meghatá-rozójának is nevezhető.

TARJÁN TAMÁS
ELTE XX. századi Magyar Irodalom Tanszék

A legjobb új magyar dráma: -
(Legszívesebben Bereményi Géza nevét, *A Werthert már megírták* kaposvári elő-adását mondanám - de az minden eredetisége ellenére is Valentyin Katajev nagyszerű könyve alapján készült átdolgozás. Az új magyar dráma, kevéssé eredményes viták és bizonyosan káros torzsalkodások közepette, háttérbe szorult ebben az évadban. A színházak általában nem nagyon akartak vagy nem nagyon tudtak új hazai darabot játszani. Némi vigasz, hogy néhány egy-másfél évtizedes magyar dráma friss be-mutatója szinte új művet prezentált; legfőképp a szolnoki *Vonó Ignác.* Az igazán újak közül Székely János *Vak Béla királya* formátumos tételdráma, Czakó Gábor megkésett *Karcsija* tömör egyfelvonásosként lehetett volna jelesebb, Békés Pál debütálása az Egy *kis* térzenével üde és biztató. Hubay Miklós, Nádas Péter, Spiró György, Esterházy Péter, Ébert Tibor, Körössi P. József, Nagy András könyveiben vagy asztalfiókjában pedig egypár *potenciálisan* legjobb új magyar dráma várakozik.)
A legjobb rendezés: Salamon Suba László munkája a Katona József Színházban (Raymond Queneau: Stílusgyakorlat). (Ezen kívül a Zsámbéki Gábor rendez-te *A Manó* és Csizmadia Tibor *Vonó Ignáca* tetszett leginkább. Az évad az egy-értelműen kiemelkedőt nélkülözte, meg-bízható jót átlagos mennyiségben pro-dukált. *A Stílusgyakorlatban* a frappáns ötletességen, bumfordi bájon, szatirikus ember- és világszemléleten túl főként az hatott, hogy fölszabadultságával, ki-tervelt és rögtönzött effektusaival legin-kább sikerült visszatalálnia a színház, a játék lényegéhez.)
A legjobb női alakítás: Ruttkai Éva két színésznőszerepe (Sirály, Vígszínház, Ró-mai karnevál, Váci Nézőtér), valamint Bartal Zsuzsa (Édes Anna, veszprémi Petőfi Színház)
A legjobb férfialakítás: Major Tamás (Hazatérés, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő : Hernádi Judit (Szentivánéji álom, Pesti Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő:* Bán János, Dörner György és Gáspár Sándor (Stílusgyakorlat, Katona József Szín-ház)
(Főszereplő? Mellékszereplő? Nem tu-dom, hogy - csak egy-két példát említve a föntebbiekből - szinte szótlan címszerep, koncepcionálisan kissé árnyékban hagyott vezető szerep, három figura etűdjeire bontott „egyetlen" szerep megformálói között lehetséges-e ez a különbségtevés? Mindenesetre az idei szezonban és *ebben a szerepükben a ki*-emelteket láttam a legjobbaknak. Vala-mennyien derekasan küszködtek más jelentékeny feladattal is.)
A legjobb díszlet és jelmez (nem választom szét, de két nevet írok) : Antal Csaba és Kálmán László (a szolnoki Szigligeti Színházban egész éven át végzett figyelemreméltó, előadás-alakító tevé-kenységükért, főként a *Ványa bácsi* és a *Vonó Ignác,* illetve *A kazetta* és *az Ármány és szerelem* megoldásáért).
Különdíj: a Macskák (Madách Színház) teljes alkotói gárdájának (az évad kétség-telenül legnagyobb szabású és legsikere-sebb produkciójáért - melynek megérde-melt, visszhangos-zajos sikere sem feled-tetheti, hogy az idei jobbára a csöndesebb esték évada volt).

VARJAS ENDRE
Élet és Irodalom

A legjobb új magyar dráma: Illyés Gyula: Kiegyezés
A legjobb előadás: Csehov: A Manó (Katona József Színház, rendezte: Zsám-béki Gábor)
A legjobb női alakítás: Gobbi Hilda (A szent család, Katona József Színház) *A legjobb férfialakítás:* Bán János (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb női mellékszereplő : Csonka Ibolya (A Manó, Ahogy tetszik, Katona József Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Antal Csaba (Vonó Ignác, Szolnok)
A legjobb jelmez : -
Különdíj (a legeredetibb adaptációért) : Bognár Róbert (a Stílusgyakorlat magyar színpadra alkalmazásáért)

Az évad eredeti magyar darabban kevés igazán izgalmasat hozott. Számom-ra csupán *A szent család* című Schwajda-groteszk jelentett felfedezést a díjra javasolt Illyés-mű mellett. Döntésemet a *Kiegyezés* nagyobb hordereje indokolja, továbbá az, hogy a dráma Illyés pályáján (most már, sajnos, átléphetetlen) határkőnek tetszik.

Igazán revelatív előadás 1982/83-ban - szerintem - három volt. Megpróbáltam ezek közül azt emelni ki, ahol a revelációt az egész együttes munkája teremtette meg *(A Manó),* a másik kettő-nél (a szolnoki *Vonó* Ignácnál és *A szent család* esetében), némileg talán igaztalanul, a főszereplők díjazását javaslom.

A legjobb epizodistákra adott sza-vazataimat nemcsak a megjelölt előadá-sokban játszott szerepek indokolják, hanem egy-egy - Csonka Ibolyánál éppen csak induló, Őze Lajosnál pedig hosszú évek óta folyamatos - színész-pálya egyenletesen magas színvonalú tel-jesítménye.

Antal Csaba szolnoki *Vonó Ignác*-díszletét azért tartom díjazandónak, mert egy szinte megoldhatatlan feladatot, a liriko-epikus dráma terének meg-teremtését oldotta meg, technicizáló bra-vúrok nélkül, elsősorban a játék folya-matosságára figyelve. Ez a díszlet - ha nem is hibátlan - játékcentrikusságával példamutató.

Kitűnő jelmezeket láttam az évadban, de arra, hogy egy előadásban föltűnt volna, milyen remekek a jelmezek, nem

emlékszem. Lehet persze, hogy ez, ha egyet-egyet nem is emel ki közülük, az egész szempontjából éppenhogy dicséretes.

A Stílusgyakorlat bravúros adaptáció - azt hiszem, aki látta, nem vonhatja kétségbe. Sokkal több, mint fordítás. Meggyőződésem, hogy a fordító mellett jelentős része van benne Salamon Suba Lászlónak, a rendezőnek, valamint a közreműködő színészeknek; így a legjobb-nak azt látnám, ha ez a különdíj ne-kik ötüknek jutna.

ZAPPE LÁSZLÓ
Népszabadság

A legjobb új magyar dráma: Kiss Irén: Csontváry
A legjobb előadás: Shakespeare: Ahogy tetszik (Katona József Színház, rendezte: Székely Gábor)
A legjobb női alakítás: Gobbi Hilda (A szent család, Katona József Színház) *A legjobb férfialakítás:* Blaskó Péter (Peer Gynt, Miskolc)
A legjobb női mellékszereplő: Csonka Ibolya (A Manó, Katona József Színház) *A legjobb férfi mellékszereplő :* Őze Lajos (Volpone, Várszínház)
A legjobb díszlet: Szikora János (Agónia, Miskolc)
A legjobb jelmez: Szegő György (Kegyenc, Kaposvár)
Különdíj: Szakácsi Sándor (Csontváry, Vígszínház)

Az évad folyamán a szó szoros értelmében vehető magyar drámát valójában egyet sem láttam. Kiss Irén *Csontváryja* is inkább csak alkalom Szakácsi Sándor-nak, hogy drámává alakítsa az őrült zseni jeleneteit. Szakácsi teljesítménye viszont éppen ezért több, mint alakítás - ezt fejezhetné ki a különdíj. Az elő-adások közül egyébként *az Ahogy tetszik* számomra azért volt kiemelkedő, mert úgy éreztem, csaknem sikerült megtalálnia a shakespeare-i teljességnek korunk-hoz hangolt változatát, szinte benne van az egész emberi élet.

Mellette jelentősnek éreztem még a *Peer Gyntöt,* Csiszár Imre rendezésé-ben, a Szikora János rendezte *Agóniát* és a Babarczy László rendezte *Kegyencet.* És feltétlen meg kell említenem a *Mindenkit megnyúzunkat,* amely Szőke István rendezői bravúrja.

A színészi díjakat tulajdonképpen ki lehetne osztani a Katona József Szín-ház tagjai körében, annyira kiemelkedik jelenleg ez a társulat. De éppen ezért borzasztó nehéz is bárkit kiemelni például egy olyan bravúrosan egyenletesen megoldott előadásból, mint a *Hazatérét* (függetlenül attól, hogy a darab nem éppen kedvemre való). Gobbi Hilda elemi erővel megoldott főszerepe *A szent* családban viszont akkor is kiemelkedő, ha mellette számos remek epizódot lát-hatunk. A fontos női szerepalakítások közül egyébként számomra még igen erőteljesnek tetszett Tímár Éva játéka az *Agóniában;* és Udvaros Dorottya *az Ahogy tetszikben* valószerűtlenül finom árnyalatokat tudott ismét éreztetni. Blaskó Péter Peer Gyntje nagyformátumú kísérlet az elemi létproblémák korszerű megfogalmazására. De remek produkció volt Bán János Vonó Ignáca is és Gelley Kornél játéka a *Doktor Burke különös* délutánjában. Az epizódalakítások közül minden bizonnyal kiemelkedik Őze Lajos Corbacciója, minthogy semmi köze az előadáshoz, amelyben szerepel. Ami azonban akkor lenne hiba, ha egy erőteljes, egységes előadásból lógna ki. Ő azonban egy teljesen koncepciótlan, már-már rendezetlen előadásból emelkedik ki hátborzongató magaslatra. Jó férfi epizódalakításokban egyébként nem volt hiány, legalábbis ha epizódnak tekintjük például Szacsvay László és Benedek Miklós szerepét az *Ahogy tetszikben*, vagy Mihályi Győző játékát a *Szeget szeggelben.* Őzéé mellett azonban a legigazibb epizódalakítást Nemcsák Károlytól láttam Zalaegerszegen, a *Lakat alá a* lányokkalban.

E számunk szerzői:

BÁNYAI GÁBOR, a Filmkultúra munkatársa
BERKES ERZSÉBET újságíró, a Magyar Nemzet munkatársa
CSERJE ZSUZSA, a Népszínház dramaturgja
ÉZSIÁS ERZSÉBET újságíró, a SZÍNHÁZ munkatársa
FORRAY KATALIN újságíró, a SZÍNHÁZ munkatársa
GYURKOVICS TIBOR író
KOHÁTI ZSOLT újságíró, a Filmkultúra főszerkesztője
RÓNA KATALIN újságíró, a Film Színház Muzsika munkatársa SCHULCZ KATALIN tanár
TATÁR ESZTER, a Nemzeti Színház rendezője
VASS ZSUZSA egyetemi hallgató
VINKÓ JÓZSEF, a Vidám Színpad dramaturgja
VÉGEL LÁSZLÓ író

BÁNYAI GÁBOR

A Városligeti Nagy Világszínház

Huszonöt éves a Körszínház. Majd húsz éve nézem. Tíz éve kritikákat, néha összefoglalókat is írok róla. Jubilálunk tehát. Nem könnyű ünnep.

Mint minden mániákus makacs embert, Kazimir Károlyt is ugyanazért szokás szidni, amiért dicsérni. Mert színházának egyik legnagyobb érdeme, hogy negyedszázad alatt elképesztő irodalmi bolyongásokra vállalkozott; bemutatott bemutathatatlan színdarabokat és nem-darabokat; teremtett egy cirkuszi látványosságú varieté-misztériumot, általános humanizmussal és pesties kiszólásokkal tarkítottat. Négyszögesítette a kört. És színházának legnagyobb hibája, hogy sokszor inkább ismeretterjesztő, felfedező, mintsem eredményt, gondolatot felmutató; nem játszik igazi színdarabokat, varietét teremt színház helyett. Négy-szögesíti a kört. Nagy bajban lennénk, ha Kazimir mást kezdene csinálni.

Hány út az **a három?**

Valójában csak egy. Az aszinkron útja. Ugyanis Kazimir színháza születésétől fogva aszinkronban van a magyar színházi fejlődéssel. Csak épp eddigi - durván számítva - három periódusában ez hol lépéselőnyt, hol lépéshátrányt jelentett.

Lépéselőnnyel kezdődött. Huszonöt éve, amikor a magyar színház legbelterjesebb korszakát élte, Kazimir újra fel-fedezte a klasszikusokat, a világirodalmat, az *Antigonét, az Iphigeneiát, az Oidipuszt* és *az Amphytriont.* És nem-csak a drámákat, hanem a hozzájuk kapcsolódó európai színjátszási hagyományokat is. Létrejött a Körszínház, mely-ben nem a kör volt a legérdekesebb. Nem a forma, hiszen annak újszerűsége a hagyomány korszerű értelmezéséből fakadt.

Néhány év alatt kiderült, hogy Kazimir valóban továbblát a körön. Mire hagyománnyá válhatott volna klasszikus repertoárja, mire görögspecialistának kiálthatták volna ki, elárulta igazi szándékát. Létrehozott egy öntörvényű,

Esztergályos Cecília és Kozák András az Akárkiben (Körszínház) (Iklády László felv.)

nagyléptékű rendezői színházat, melyben a szónak volt a legnagyobb szerepe, de a látvány is döntő jelentőségűvé vált. Nem volt ez más út az első évekhez képest: de út volt, nem pedig a célba érés boldog tapiskolása. Igy megmaradt a Körszínház lépéselőnye is. Programja követőkre talált, eredményei integrálódtak. Érdemes volt ebben a színházban alkotónak és nézőnek lenni egyaránt. Az akkori magyar színházi életben *a II. Richárd, a Troilus, a Cid, az Arturo Ui, A zalameai bíró, a Mario és a varázsló, a Tigris és hiéna* előadása avantgarde színháznak számított. Nem az irodalom-történeti felfedezések, hanem a korszerű rendezői és színészi szemlélet okán.

Rokonszenves, hogy Kazimir tovább kutatott. Megint az út érdekelte a cél helyett. Csak éppen ekkor, a Körszín-ház első életszakaszának végén kezdett feltűnni néhány árulkodó jel, *az Isteni Színjáték, a Kalevala* és *az Elveszett paradicsom* előadásaiban. Az tudniillik, hogy Kazimir az istenkísértést, a saját merész választását elegendő kihívásnak érzi: alig marad energiája a rendezői szemlélet kifejtésére - pedig avantgardedá az tette. Az istenkísértés létrehoz egy látványos sikert, *a Kalevalát* - de már ebből is hiányzik a gondolati mag, hogy aztán Miltonnal s főleg *a Ramajanával* elkezdődjék a második periódus a szín-ház életében. A színes, könnyen pukkadó léggömbök korszaka.

Ez is aszinkron korszak a Körszín-ház életében. De most már a lépéshátrány szemszögéből. Míg a magyar szín-ház - nem utolsósorban éppen Kazimir útmutatása nyomán - megtette első lépéseit a jó értelemben vett rendezői-gondolati színház kialakításában, addig a Körszínház - és legtöbbször a Thália, az anyaszínház is - a kuriózumok felkutatásának és felmutatásának ingoványos területére tévedt. Elég tartósan. Hangsúlyoznom kell: nem a választással van vagy volt a baj. *A Mario* vagy a *Tigris és hiéna* ugyanúgy maradhatott volna kuriózum, mint a *Csusingura.* De azokban még a gondolat volt a fontos, az utóbbiakban már csak az egzotikum. Az is érthető, hogy Kazimir minél több stílust el akart sajátíttatni színészeivel, ki akart lépni az európai beszűkültségből

világszínházi példák sokasága bizonyítja e lépés fontosságát, korszerűségét. Csak éppen Kazimir itt saját elvé-ről mondott le: nem egy utat járt, nem új és új utakat keresett mondandója kifejtéséhez, hanem az utat célnak tette meg. Es így a látszólagos korszerűség lemaradást eredményezett.

Kazimir ekkor nem a maga élettapasztalatát, gyötrődéseit vetítette bele a japán, az indiai vagy a török színházba, nem annak eszközeivel akart bele-szólni itthoni dolgainkba - csupán a honosítás érdekes-érdektelen kísérletét játszotta végig. És Kazimirtól ez nagyon kevés. Vissza is ütött a játék: a színészek sem gazdagodtak a megismert vagy megismerni vélt stílusok nyomán - inkább fáradtakká, modorosakká váltak. Unalmas kuriozitás gondolatok nélkül: mélypont.

A hetvenhatos Petruska-előadással *az*tán mintha új korszak kezdődött volna a Körszínház életében. Új korszak, mely legalább annyira nem egységes, mint az eddigi periódusok. De a skatulyázó szándék mindannyiunkban él ... Látszólag most is világirodalmi kalandozásait folytatja Kazimir: de a kuriózumjátékokba hol gyengébben, hol erősebben be-tör az itt és most gondolatisága, a be-leszólás igénye. Vagyis az az egyetlen rendező elv, mely a színházat működtet-heti, létezésének értelmet adhat, akármilyen stílusról és műfajról legyen is szó.

Nem egyértelmű a Körszínháznak e legutóbbi periódusa sem. Pontosabban: egyenetlen a megvalósítás színvonala, bár a szándék szerencsére mindig nyilvánvaló. Kazimir most a legtöbbször önmagával kerül aszinkronba. Akár egy-egy előadáson belül is. De ennek a harc-nak legalább tétje van. Minimum annyi, hogy a Körszínház újra része legyen a gondolkodó magyar színháznak.

Bárki nem lehet Akárki

A Kalevala óta nem született a Körszínházban egyértelműen jó és nagyformátumú előadás. De hat-hét éve végre újra színház küszködik a Városligetben. A rendező Kazimir birokra kelt az ötletgyáros, mókamester, keletiszakértő Kazimírral. A mérkőzések általában döntet-len körüli eredménnyel zárulnak.

Mi lehet ennek az oka?

Lehet például a tehetetlenségi nyomaték. Az elmúlt több mint egy évtized alatt Kazimir olyan játékstílust, nyelvet alakított ki, melyet az ő csapata álmából fölkeltve is precízen beszél. Ezt a nyelvet a színházat évről évre megtöltő közönség is érti. A szakma, a kritika egy része ugyan kárhoztatja, szidja - de végül is nem nekik (nekünk) készülnek az előadások. Mi késztesse tehát arra Kazimirt, hogy alapvetően változtasson? Hiszen rengeteg energiát fölemészt már önmagában is egy-egy értékmentő választása, mondák és eposzok, sosem játszott drámafolyamok vagy épp a Biblia megmutatása.

Nem kívánok színháztörténeti fejtegetésekbe bocsátkozni most a tizenötödik század angol *Everyman,* majd annak szecessziós átköltése, *a Jedermann* kapcsán. Mert igaz ugyan, hogy nem mindennapi érdekességű a történet fejlődésmenetét végigkísérni, elemezni Hofmannstahl misztériumának motívumait, leírásokból és egykorú rendezői példányokból feleleveníteni Reinhardt legendás berlini, majd salzburgi rendezését, idéz-ni Moissi alakítását - de Kazimir nem dokumentumfilmet készített, hanem 1983-ban, Magyarországon, a Városligeti Nagy Világszínházban mutatta be az *Akárkit.* Nyilván célja volt tehát vele.

Ez a cél - emlékezzünk: volt erre már sokéves példa Kazimirnál - lehetne annyi csak, hogy „íme, ismét bemutatunk egy világirodalmi remekművet, ami hetven éve nem volt magyar szín-padon", vagy az, hogy „íme, mi misztériumjátékot is tudunk játszani, a középkori moralitások stílusában legalább annyira otthon vagyunk, mint a szecessziós díszítésekben és az aktuális kikacsintásokban". Aztán lehetne az is a cél, hogy a divathullámnak megfelelően a Körszínház se maradjon ki a misztériumjátékok bemutatásából.

Az iménti ironikusnak tűnő célképzetekből sajnos igen sok van jelen az előadásban. Mindjárt a szcenikai megvalósításban. Szinte Gábor - ki tudja, miért - a salzburgi dómot festette műanyagok-

ra a Körszínházban. Tudom, hogy egy moralitás természetes helyszíne a templombelső vagy külső; de ha nem ott játsszák - nem kötelező, hiszen nem színháztörténeti leckefölmondásról, nem rekonstrukcióról van szó -, akkor miért kell hamis imitációt teremteni ? Templom illúzióját nem kelti a díszlet

monstruózussága viszont eltakarni igyekszik a színházat magát. (A londoni Nemzeti Színház két éve csodás passiójátékot mutatott be: ők azt az előadást csakis egy templomban játsszák, gyertyafénynél, hogy a naturális illúzió megteremtődjék. Ez több mint stílus kérdése.) Márk Tivadar következetlen jelmezei is azt az érzésünket erősítik, hogy nem egy gondolat vezérli az előadást: a kacorkirálynak öltöztetett és maszkírozott Sátán, a műtoprongyban megjelenő Adósjobbágyok, a sok történelmi filmből levetett kosztüm, a Mester szmokingja nemcsak zavaró, nevetséges is. Hogy a Halál vagy a Mammon jelképes öltözéke hogy kerül ide, miközben a többi allegorikus figura - merthogy mindegyik az ... -- az Operaház kiselejtezett ruháiban feszeng?

Tovább erősíti rossz érzésünket a játékstílus. Moralitás és példázat helyett operai jeleneteket látunk a zene meg-váltó hatalma nélkül. Á figurák félúton vannak a szimbólum és a jellem között. Mindkettőből a legrosszabbat mutatják. Amikor a költői szöveg szecessziós túlzásaival az allegória felé szárnyal, akkor részletező, naturalista színészi játék ellenpontozza azt; míg például az Adósjobbágyok nagyon is naturalista megjelenése megszégyeníti a legrosszabb *Bánk* bán-előadások jóltáplált, műöreg, műrongyos Tiborcait is. A színészek patronjaikból élnek: Bitskey Tibor hangos és szemét meresztgető egérkirály *a Dió*törőből, Esztergályos Cecília gyöngyöző kacajú rutinkurva az elmúlt évek előadásaiból, Sütő Irén álöregasszony a Hamupipőkéből, lncze József snájdig ivócimbora és táncoskomikus, Drahota Andrea olyan fád és lassú, hogy ilyen halált kívánok magamnak, hogy egyszer eljöjjön értem. De ismétlem: egyetlen színészt sem lehet hibáztatni. Ők nagyon következetesen játsszák azt az operai stílust, amiben az *Akárki* előadatik.

Hogy az előadásnak mégiscsak alapvetőbb céljai vannak az imént tételezetteknél, azt Kazimir Akárki alakjának megformálásával árulja el. Kozák András mintha egy másik előadásból csöppenne ide. Az ő alakításában Akárki gazdagsága voltaképpen jelképes értel mű. Nem anyagi jellegű a gazdagsága elsősorban, bár látjuk, hogy vagyona vagyont, pénze pénzt is jelent. De mégsem ez különíti őt cl a többi embertől. Inkább az életkedve, *az* életereje. Az a vágya és képessége, hogy akar és tud jól élni. Jobban, mint a többiek.

Kazimir és Kozák tiszta, pontos értelmezésében - a szöveg megengedi ezt az olvasatot - Akárki elnyeri rokonszenvünket, mert nem igazán harácsoló, nem igazán bűnös. Bűne legföljebb annyi, hogy szerencsésebb embertársainál - nálunk -, jobban és teljesebben tud élni. Ez persze rokonszenvet és ellenszenvet is szülhet. Mindennapi életünkben inkább ez utóbbit. Aki kiválik, aki tehetségesebb, aki szerencsésebb - azt gyűlöl-ni illik. Társadalmi mechanizmusunk legalábbis *így* működik mind a mai napig. Kozák ezt a kívülállást és felülállást, életigenlést játssza cl. Az ő Akárkije szerencsétlenné nem akkor válik, amikor elhagyják vélt barátai, amikor eljön érte a halál: csak akkor, amikor önként megtérne, amikor a mechanizmus, az isteni gépezet bedarálja őt is.

És ennek fényében most már különösen dühítő az Akárki köré teremtett operai világ. Mert érthető ugyan a szándék, de visszájára fordul: ahelyett, hogy Akárki másságát hangsúlyozná, az alapközeget komolytalanítja cl. Kazimir azzal, hogy saját varieté-cirkuszos patronjait halmozza egymásra, nem engedi érvényesülni a maga teljességében saját mondandóját.

A kritikus szeretné megfejteni a felemásság okait, szeretné tudni, mitől bicsaklik meg Kazimir előadásainak korszerű alapgondolata ? Nem tudom a megfejtést. Csak gyanakszom arra, hogy van ebben valami szándékosság: a rejtőzés kényszere. Mintha Kazimir el akar-na bújni a Városligeti Nagy Világszínház meséje mögé. Túl jól sikerül ...

Hugo von Hofmannstahl: Akárki (jedermann) (Körszínház)

Fordította: Kállay Miklós. Elő- és utójáték: Hegedüs Géza. *Díszlet:* Szinte Gábor. *jelmez:* Márk Tivadar. *Koreográfia:* Ligeti Mária. *Dalbetétek: Mikó* István. *Rendezte:* Kazimir Károly.

Szereplők: Kovács István, Drahota Andrea, Bitskey Tibor, Kozák András, Sütő Irén, Incze *József,* Esztergályos Cecília, Nagy Gábor, Verebes Károly, Schubert Éva, Szirtes Ádám, S. Tóth József, Gór Nagy Mária, Kánya Kata, Gelecsényi Sára, Tándor Lajos, Kollár Béla, Pethes Csaba, juhász Tóth Frigyes, Gyimesi Tivadar, Kárpá-ti Denise, Lukácsy Katalin, Neszmélyi Magda, Murzsicz Adrienn.

KŐHÁTI ZSOLT

Az énhasadás előnyei

Mirande-Mouezy Eon:
Uraim, csak egymás után!

Művésznek-közönségnek teljes nyugalom, kikapcsolódás Yves Mirande-André Mouezy Eon *Uraim, csak egymás után!* címmel a Városmajori Színpadon játszott zenés bohózata. Az időjárás el-kényeztet, szúnyog nincs; kigyúlnak az elöregedett szabadtéri szórakoztatási intézmény fényszórói, elöl a nem túlságosan látványos színpad kínál eseményt, hátul a büfé jókedvűre hangolódott vendégserege figyelmeztet a lazítás másfajta lehetőségére.

Mirande és Mouezy Eon a századelő sikeres színpadi szerzői Franciaországban, külön-külön vagy más partnerral, hát még együtt. Hazánkban is valahányszor kasszatöltő előadásra volt szükség, elővették a két franciát; Fencsik Flóra az Esti Hírlapban megemlékezik az *Uraim, csak egymás után !* mintegy fél évszázada zajlott előadásáról, Kabos Gyulával, Rátkai Mártonnal, Fejes Terivel, Lázár Máriával a főszerepekben; 1925-ben Mirande *Én már ilyen vagyok* című darabját (társszerző: Alex Madis) a Bel-városi Színház játszotta kitűnő szerep-osztásban, föltehető sikerrel; 1947-ben a Medgyaszay Színház tűzi műsorra *A családban marad* című játékot (Mirande társszerzője ez alkalommal Quinson), az előadás ágyközpontúsága, jó néhány vetkőzőjelenete a kritika megbotránkozását váltotta ki. S még tán annyit: Mouezy Eon 1902-ben írott egyik vígjátéka, mely a militarizmuson csúfolódik, 1949-ben arra bírja Fernand Rivers rendezőt, hogy filmszalagra vigye a művet, az agg szerző nem csekély szorongása közepett *(Tire-au-flanc* - körülbelül: *Lógj meg)* .

Mit írhatok a mostani előadásról?

Alapanyaga, a darab gyakorlottan megcsinált, bár kicsit avíttas vígjáték, cserfes és kikapós szobalánnyal, buja családfőkkel (hiszen itt átmenetileg kettő is van), kaján és élősdi házibarátokkal, élveteg asszonyokkal stb. stb. Érződik valamelyes fricskázó hajlandóság a freudizmussal kapcsolatban : Butinois, a háziorvos pszichoterápiával „támasztja föl" a hölgyfodrászi létbe csusszant, más helyett elsiratott párizsi gyárost, Seve-

Pathó István **és Haumann Péter az Uraim, csak egymás után! című bohózatban (Városmajori Színpad) (MTI-foto - Horváth Éva felv.)**

rint, freudi módszerrel váltogattatja vele hol az egyik, hol a másik énjét, aszerint, hogy a nevetőizmok megdolgozása miként igényli. Aztán Severin (avagy Roumegous) belemelegszik, s nagyon is tudatában van kettős lényé-nek, s a minél mulatságosabb bosszú-állás szolgálatába állítja szabályozható énhasadását. Vannak tehát kétségbevonhatatlan előnyei is ennek az állapotnak: egy helyett immár három nő tartozik hősünkhöz szorosabb-lazább kötődéssel, s mondani sem kell, hogy e helyzet hátrányai is körülbelül ugyanebből származnak.

Némi malackodással vegyítve, az uborkafára fölkapaszkodottak szolid megcsipkedése, az úri világ nem igazán vérbő kifigurázása: ennyi a mű „társadalmi mondanivalója" (még üzemi sztrájkról is hallunk, de csak annyit, hogy el ne rontsa a hír a néző felhőtlen önmagán és társadalmiságán kívül tartózkodásának örömeit). Fergetegesnek - aminek a műsorújság tartja - nemigen nevezhető a bohózat, de megteszi, főként, ha jó a szereposztás.

Seregi László rendező csatát nyert azzal, hogy a vasúti szerencsétlenség során halottnak vélt Armand Severin s hölgyfodrászi változata szerepének eljátszására Haumann Pétert kérte föl. Ez volt az előadás kulcsmozzanata; a többieken nem sok múlik.

Haumann mindvégig kirobbanó formában, ellenállhatatlan mókakedvvel volt jelen. Pompásan oldotta meg a figura kettős lényének elhatárolásait és összemosásait. Roumegous-ként kitalált magának egy „olasz" idiómát: csakis nyílt e-ket hangoztat, s ez mégsem dunántúli, mégsem sértőn álnépies, mert - ilyen magyar tájszólás nincs (bár egyikmásik színésznőnk kezdi már föltalálni). Mozgáskultúrája kitűnő, Széki József koreográfus - egyedekre szabott - minimális programját a maga részéről Haumann könnyedén teljesíti. A zenétől inspirálva tán, néha kissé inkább spanyol ez az olasz, a fodrászkendőt mint valami bikaviador lengeti, tánclépései sem vegytisztán itáliaiak, de hát latin - latin .. .

Az alkalmi társulat mezőnye az éllovas Haumann mögött meglehetősen szétrázódik. Stiláris egységnek - az ilyen típusú vállalkozások gyakorlata szerint - nincs nyoma. A tablók közül még leginkább az Armand Severin temetését ironikusan-vidáman fölidéző mutat némi összeforrottságot. Sikerült elérni, hogy a népesebb táncszámok zavar nélkül valósuljanak meg, a szerény igényű koreográfia jól működik.

Széles skálán jellemezhetők az egyéni teljesítmények. Pathó István a főnöke örökébe lépő s ágyába fekvő Roger szerepében kissé sótlan; mozgása sem igen predesztinálja ilyen jellegű nyári játékokra. Hangja azonban - az egyik legszebb, legkulturáltabb orgánum Magyarországon - sok mindenért kárpótol. Jól bevált sablonjaiból él Rátonyi Róbert - egy csapásra feledtetni képes mind-azt, amit a Tháliában fölépített -, á-k helyett é-t mond félrecsúszó artikulációval. Mintha sajnálná, hogy táncoskomikus működése a kőszínházi évadban feledésbe merül: tobzódik korábbi önmaga fölidézésében. Kétségkívül: professzionista elemekből áll össze ez a teljesen külsődleges alakítás. III. Napóleon idős zabigyerekét játssza (De Lenclume úr legalábbis ezt terjeszti saját magáról); meglepetésének jeléül szívesen böki fenekébe a sétapálcáját, s támaszkodik ferdén, mint valami tábori széken.

Igényesebben komédiázik Horváth Gyula a betegeinek pusztulásán öniro-nizáló Butinois doktor fekete császárkabátjába bújva: a darab freudi vonulata végtére is rábízatott.

Kiemelkedett Cseke Péter magabiztos játéka: éneklése és mozgása, mint Alfons fodrászsegéd is fölcsillantotta a műfaj iránti nagyszerű érzékét (hiszen annak idején, főiskolás előadáson mint a *Kabaré* konferansziéja robbant be a magyar színészetbe).

A női szereplők közül Bakó Márta vállalta egyedül, hogy lélekrajzot ad az ábrázolt figuráról: kitűnően jellemezte a „régi bútor" házvezetőnő, Gudulle szí-

neváltozásait aszerint, hogy holtnak tartott gazdája emlékét ápolja, vagy a „föltámadottat" szolgálja ismét, s levegőnek tekinti a befurakodott Roger-t. Felföldi Anikó (mint az akaratlanul kétférjű Raymonde, Armand „özvegye" s Roger felesége), Galambos Erzsi (Lysiane, az álszende, akinek a darab több szereplőjével is viszonya van), Kovács Zsuzsa (Mariette, a szobalány) nem alkotott egyéni képet a szerepül kapott figurákról; rutinjuk tehetetlenségi nyomatéka mozgatta őket. Udvarias Katalin (Roumegous-né) groteszk színei viszont most hatásosan érvényesültek.

Vogt Károly durva hanghordozású, ostoba rendőrbiztosa igazi „közeg" volt, francia változatban.

A rendező, Seregi László nem diktált gyors tempót; ennek ellenedolgozott volna a nehézkes technika is: a második rész színhelyváltásai a kelleténél jobban megakasztották az előadást. Langmár András díszlettervező ugyanis nem szimbolikus, hanem voltaképpen naturális játékteret alkotott, naturálisnak ráadásul kissé szegényeset (aztán meg: a színpad csekély mélysége folytán minduntalan vonalban, operaszerűen, sokszor statikusan kellett fölállogatni a szereplőket). Kemenes Fanny korfestő jelmezei találékonyan alkalmazkodtak a darab kívánalmaihoz.

Meghatározó hatáseleme volt az előadásnak Fényes Szabolcs muzsikája: változatos zene ez, stílusparódiákban bővelkedő, couleur locale-okat jókedvű bőséggel produkáló. Dzsesszes, operettes, tánczenei elemek pezsgő vegyüléke. Bolha Lajos vezényletével a kis zenekar jól helytállt. Stella Adorján fordítása szellemes; e romlékony műfaj-hoz képest különös módon s örvendetesen időálló; a zenés színpadra állításban is alkotótárs Szenes Iván dalszövegei a slágerszövegköltés hajdani aranykorát idézik, a maguk módján bravúrosak.

Yves Mirande-André Monezy Eon: Urai[m]*, csak egymás után ! (Városmajori Színpad)*

Fordította: Stella Adorján. *Zenés színpadra alkalmazta:* Fényes Szabolcs és Szenes Iván. *Díszlet:* Langmár András. *Jelmez:* Kemenes Fanny. *Szinpadi táncok:* Széki József. *Rendező:* Seregi László.

Szereplők: Pathó István, Felföldi Anikó, Rátonyi Róbert, Galambos Erzsi, Cseke Péter, Udvarias Katalin, Horváth Gyula, Kovács Zsuzsa, Bakó Márta, Vogt Károly, Haumann Péter.

ÉZSIÁS ERZSÉBET

A huszadik évad

A Gyulai Várszínház három magyar bemutatója

A huszadik évadját ünneplő Gyulai Várszínház - hagyományaihoz híven - fő-ként magyar drámákat játszott idén. Új tendenciaként mutat be olyan produkciókat, amelyek később a kőszínházakban is műsoron maradnak. Amennyire örvendetes, hogy egy-egy szabadtéri előadás továbbél a nyár elmúltával, annyira nem az, hogy ezáltal a darabválasztásnál mellékes tényező az eredeti helyszín. Az idei négy nagyszínházi bemutatóból például három nem szabadtérre való. (Kettő a Nemzeti Színházzal közös vállalkozás, egy ősztől a Békés megyei Jókai Színház műsorán szerepel.) Lassan a jubiláló Gyulai Várszínházat is eléri a szegedi Dóm tér sorsa: épp a helyszín eredeti adottságait iktatják ki az előadásokból.

Sámson

A békéscsabaiak Sámson-előadásához például nem alkalmas helyszín a várjátékkörnyezet. Ezért a gyulai várat ügyet-len papírmasé díszletekkel kellett eltakarni, és csak az utolsó jelenetben játszanak a tér eredeti adottságai: a lép-csők, ablakok, árkádok, folyosók.

A Sámsont Németh László ritkán játszott drámái közé tartozik. Az 1945-ös keltezésű verses darab sajátos helyet foglal el az életműben. Mitológiai címszereplője éppoly magányos, mint a legtöbb Németh László-i hős, sorsa is éppoly tragikus, a darab mégis az újrakezdés lehetőségének költői bizonyítéka ez a legoptimistább darabom. A haj kinő! Amíg írtam, ez volt, amire gondoltam. . ." Már a mű dramaturgiai felépítése is eltér a többi drámától: Sámsont bukott hősként ismerjük meg, akit legyőztek ellenségei, mert egy asszony az árulója lett. A „malom állata" megnyírva és megvakítottan, hajdani legendás erejének maradékával hajtja a kereket a „fogházmalomban". Magányának éjjelébe is betör a hatalom: a filiszteusok Dágon-ünnepén a nép szórakoztatására bohócként akarják használ-ni. A külvilág azonban nemcsak ellenség képében jelentkezik: Jefte - a drámának Sámson mellett leghangsúlyosabb figurája az elnyomott zsidó nép együttérzését és kitartását hozza a magányos nép-vezér számára. Sámson neki mondja el

Nagy Attila Németh László Sámsonjának címszerepében (Gyulai Várszínház)

titkát - amely után hiába nyomoz a hűt-len asszony, Delila -, hogy „kinőtt hajammal erőm visszatért". Jefte szerint e megújult erőt Izrael szolgálatába kell állítani - Sámson egyéni sértettsége és bosszúvágya azonban erősebb minden-nél. A filiszteusok ünnepén, megaláztatásai tetőpontján ellenségeire és önmagára dönti a templomot: „Egy romhalmaz alá mindent, mit szívem szeretni akart s sértett erőm elér." Visszatért ereje te-hát gyilkos, önpusztító erővé változott.

A Sámsont - a mitológiai történet keretében - átszövik keletkezésének körülményei, írójának személyes indulatai. Hiszen ebben a drámai alakban éppúgy, mint a többiben is, Németh László személyisége, konfliktus- és eszmerendszere fogalmazódik meg. „A Sámson-szimbólum követi a magyar irodalomnak azt a régi és újabb kori gyakorlatát, hogy bibliai jelképekkel utaljon aktuális történelmi-társadalmi és elvont emberi problémákra. Németh Sámsona távolról sem a biblia hiteles hőse, hanem saját önmitizálásának a teremtménye és korabeli problémájának a jelképe. . . A dráma nemcsak Németh László korabeli háborgását, majd újjászületését fejezte ki, ha-nem lehetőséget adott a verses drámával kapcsolatos régi tervének megvalósítására is. A pályája elején felfedezett tagoló ritmust juttatta érvényre a dráma egy hosszú, két rövid tagolású szerkeze tében, egyszersmind a versütemében is." (Kocsis Rózsa: Minőségeszmény Németh László szépírói művében, Mag-vető, 1982. 324. old.)

Rencz Antal gyulai várszínházi rendezése - nem túl szerencsésen - teatralitásra törekszik az említett ízléstelen díszletek között. A kamaradarab belső intenzitásának kibontása helyett külső látványosságot teremt. A királyi udvar pálmalegyezős, lenge öltözetű lánykákkal tarkított színfoltja sajátos ellentéte Sámson kívülálló magányának és tisztaságának. A filiszteusok ünnepe bacchanáliába süllyed. Noha színpadjainkon egyre nagyobb divat a - sokszor valódi funkció nélküli - meztelenség, Németh László drámája nem igényelne ilyen olcsó, hatásvadász eszközöket.

A királyi udvar tagjai, Sámson ellenfelei ebben az előadásban teljesen jelentéktelenek. Kivétel csak Gálfy László királya és Tomanek Gábor Thimeusa. Ugyanilyen arc nélküli a tömeg, amelyből csak Dénes Piroska öregasszonya tűnik ki. Két pólus között vergődik Delila, a konfliktusból azonban csak a szenvelgést érezteti Vajda Márta. A Sámsonhoz legközelebb álló Jefte figurájában Barbinek Péter az előadás egyik legjobb alakítását nyújtja. Talán környezetének jelentéktelensége miatt érezzük úgy, hogy a gyulai előadás valójában Sámson monológja. Nagy Attila a cím-szerepben nagyformátumú drámai hőst játszik, érthető, tiszta dikcióval. (Sajnos, ez ma külön említésre méltó érdem szín-padjainkon!) Alakításának legfőbb összetevője a legyőzött hős sértettsége és gyilkos dühe, kevesebb színe van _a visszanyert erő örömének érzékeltetésére. Sámsonja így is könnyedén viseli vállain az előadás terhét.

Párbaj az árnyékkal

Kolozsvári Grandpierre Emil három korábbi darabja - a *Tőzsdelovag, A ló két oldala, Kalózkisasszony* - ellenére is ritkán játszott színpadi szerző. Új darabja, a *Párbaj az árnyékkal a* dzsentri-Magyarország szatírája - némi mikszáthos és móriczos áthallással. Egy magyar kisváros két világháború közötti politikai és szerelmi cselszövéseit, urambátyámos-vadászó-cigányozó életformáját ábrázolja a vígjátéki görbetükörben. Zeliczky Tibor főszerkesztő államtitkár szeretne lenni. Karrierjének nincs is más akadálya, mint a kisváros pletykaéhsége. Zeliczky félre-érti a sokasodó előjeleket, és elkezd hadakozni az árnyékkal, már nem is előmenetelét, hanem posztját féltve. Ebben az árnyékbokszolásban minden eszközt igénybe vesz: korrupt és iszákos beosztottjának információit, kikapós szépasszony szeretőjének bájait, csúnyácska titkárnőjének hűségét, a kegyelmes úr unokaöccsének gyengéit. Végső kétség-beesésében még földet is ígér a parasztoknak. Népszerűsége ezzel a tettével nagyot nő, csak nem az államtitkári író-asztal irányában. Végül a vígjáték szabályai szerint minden megoldódik: Zeliczky miniszter lesz, és a két szerelmes-pár is egymásra talál. Kolozsvári hagyományos eszközökkel megírt színműve nem sok újat mond erről a korszakról és továbbélő jelenségeiről. Dramaturgiai felépítése sem egyenletes: az első felvonás expozíciója túl rövid; a bonyodalom a hosszadalmasra sikerült második felvonásban bomlik csak ki; a harmadik felvonás bohózattá kerekedő jelenetei megnyújtják az előadást. Ezen talán dramaturgiai munkával lehetett volna segíteni. A darab egyetlen erőssége humora: a Kolozsváritól megszokott szellemes dialógusok, a helyzet- és jellemkomikumok. (Az olyan kifejezések, mint „hörpöllek szeretettel, tamponállak szeretettel", a dzsentri affektáló stílusát pellengérezik ki.) Vígjátékínséges irodalmunkban ez nem is kevés.

Csiszár Imre rendezése a komikumot még fel is erősíti, játékötleteivel igyekszik eltüntetni a darab gyengéit. Már maga a helyszín is telitalálat: a Kohán Múzeum előtti Népkert természetes környezete adja a játékteret. (Kár, hogy a közönség még nem szokta meg ezt a helyszínt, és az előadás félházakkal ment.) A múzeum bejáratából némi díszlettervezői segítséggel - Szlávik István munkája - nemesi udvarház tornáca lett fehér gipszagarakkal, muskátlis ablakok-

Körtvélyessy Zsolt és Igó Éva a Párbaj az árnyékkal című előadásban (Gyulai Várszínház)

kal. A fák között lampionos kioszk cigányzenekarral. A tornác a második részben egy paraván segítségével átalakult szerkesztőséggé, a harmadikban pedig nyaralóvá. A darab helyszíne hangsúlyozottan korabeli környezet, és szándékos korhűségre törekszenek Szakács *Györ*gyi dekoratív, mutatós ruhái is. Csiszár rendezése szándékosan viszi el az előadást a bohózat felé, jelezve, hogy ez a letűnt világ már csak a burleszk, a paródia eszközeivel kelthető életre. Az elő-adás tobzódik a burleszkstílusú ötletek-ben: Zeliczky öltözködési kálváriája a kinevezését jelképező zsakettel, Stefi csábítási jelenete, Misleházy szemüvegjátéka, a szereplők megjelenésekor meg-szólaló tus, amely operettparódiaként hat.

Kétségtelen, hogy Kolozsvári darab-ját a színészek játéka élteti. Elsősorban *Őze* Lajos, aki Misleházy kegyelmes úr néhány mondatos szerepében ismerős karaktert formál. Meglepetés Körtvélyessy Zsolt humora: Zeliczky szerepében a komikum számtalan árnyalatát bontja ki. Hol magabiztos karrierista, hol beijedt kisfiú, hol egy néptribun karikatúrája. Gyakrabban kellene őt vígjátéki szerepkörben látnunk. Remek karikatúra Jászai László korrupt újságírója is. Ez a kis-stílű firkász, aki éppoly hajlékony a gonoszságban, mint a talpnyalásban, valójában csak eszköz a nagyok kezében. Sajátosan magyar dzsentritípus az örökségvárományos, mindenható unokaöcs, Hauser Paja, akinek figuráját tenyérbemászó bűbájossággal formálja meg Mihályi Győző. Az előadás két nőalakja két különböző típus: Stefi, a kisvárosi vígözvegy rafinált csábítási manővereivel szemben Matild, a csúnyácska liliomos szűz a női hűség megtestesítője. Zsolnai Júlia főként dekoratív külső megjelenésével hat. Igó Éva sokkal visszafogottabb, sokszínűbb és komikusabb. Jó volt kisebb szerepében Pataky László és Gáspár Tibor.

Bács Ferenc, Lukács Margit és **Tolnai** Miklós **Hubay** Miklós: Különös nyár-éjszaka című drámájában (Gyulai Várszínház) (MTI-foto - llovszky Béla felvételei)

Különös nyár-éjszaka

Hubay Miklóst saját bevallása szerint húsz éve foglalkoztatja egy drámaterv. „Húsz éve hitegetem magam, hogy egy kifundált drámaszituációban (Ferenc József és Freud fiktív találkozása az első világháború küszöbén) sikerülni fog tetten érnem a huszadik századi világháborúzás irracionális (de nem elhanyagol-ható) faktorait." (Jegyzetek egy drámához, Kortárs, 1981/12.) A téma első változata *az Álomfejtés* című egyfelvonásos, amelyet 1971-ben mutatott be a Madách Színház. A második változat a *Császárkeringő, avagy Ausztria a világvége laboratóriuma* kötetben jelent meg. A harmadik, a Kortársban napvilágot látott dráma *a Mintha már megtörtént volna* címet viseli. Ennek egy további variációját mutatta be idén a Gyulai Várszínház *Különös nyár-éjszaka* címen. A sokszori át-dolgozás is a téma írópróbáló erejét bizonyítja. Az átdolgozások tendenciája egy-értelmű: az alapvetően vígjátéki ötlettől halad a komorabb, tragikusabb hang-vételig. A két történelmi személyiség találkozásának bizarr szellemességétől a harmadik világháború apokaliptikus víziójáig. A dráma mondanivalójának ilyes-fajta kitágítása egyben a szerkezetében rejlő veszélyeket is jelzi.

Az alapötlet - a „közös mítoszi mag", ahogy Hubay nevezi - változatlanul frappáns: Freud találkozása Ferenc Józseffel Schratt Katalin szalonjában. „Tulajdonképpen milyen természetes lehetett volna! Adva van egy bécsi öregúr, agreszszív hajlamokkal, lakik: Hofburg, foglalkozása: császár... Es adva van egy valamivel ifjabb öregúr, aki szintén bécsi őslakosnak tekinthető... rendel: Berggasse 19, aki épp az elferdült hajlamok dolgában specialista." Freud analizálja a császárt, és az analízis során kirajzolódik a háborúk természetrajza, a „minden mindennel összefügg" tragikus folyamata. Hernádi Gyula a V.N.H.M-ben a gonoszság családfáját rajzolja meg - nála a történelem zsarnokai mind rokonok. Hubaynál nem a történelmi személyiségek, hanem a jelenségek függnek össze: „egyetlenegy véget nem érő háború van". A második világháború az első szükségszerű következménye volt, az elsőt nemcsak Szarajevo előzte meg, hanem Mayerling is, és a Ferenc József-i elnyomás szálai az aradi vértanúkig nyúlnak vissza. Ebben a véres és tragikus folyamatban a második világháborút szükségszerűen követi egy harmadik. Ennek veszedelme készteti az írót drámai analízisre. Analízisének eredményéből - „az emberi butaság analizálhatatlan" fakad az a félelem, amellyel óvja az emberiséget az újabb katasztrófától.

Mindez azonban szerkesztésmódjában túlságosan összetetten jelenik meg a darabban, váltakozó tér- és idősíkokkal. A keretjáték ideje: 1938, Freud menekülése Londonba, az emigrációba, a halálba. (Egyetlen féltett és rejtegetett poggyásza a *Mózes* kézirata.) Az álomfejtő álma a vonaton - ez a dramaturgiai motívum kapcsolja össze a keretjátékot az eredeti egyfelvonásossal. Freud álmában a vonat visszafordul Bécsbe, időben pedig 1914-be. A helyszín - egy Alt-Wien óra burája alatt - Schratt Katalin szalon-ja. Az álomjelenetek azonban nem válnak el élesen egymástól. Hubay - tanulva Freudtól -- követi az emberi álom gyakran logikátlan, szürrealista módszereit. Freud álmában előbb még a vonaton van, ahol reális alakokkal - a kalauzzal, a katonával találkozik. Vissza-jutva Bécsbe, az ismerős szalonba, az idő még 1938, a császár **22** éve halott. Freud álmában életre kel a múlt, és megelevenednek a Schratt Katalin-i Kapucinus-kripta halottai: Erzsébet királynő, Rudolf trónörökös, Vecsera Mária, Ferenc Ferdinánd, Zsófia hercegnő és végül maga a császár. Freud és Ferenc József találkozásának időpontja már 1914. június 28. A császári analízis során még inkább visszafele megyünk az időben: megelevenedik a mayerlingi tragédia és az aradi vértanúk kivégzése. (Az összekötő álomalak Kiss Antal, a kivégzett tábornok unokája és Schratt Katalin fia!) A keretjáték Freud felébredése és megérkezése Londonba. Az utolsó jelenet ismét olyan, mint egy álom, noha a dráma törvényei szerint valóság: Freud négy

nővére Schratt Katalin szalonjában hallgatja rádión keresztül fivérük Londonba érkezését. Valóság és álom tehát sokszorosan átszövi egymást, és a kevésbé tájékozott néző könnyen lemaradhat a cselekmény követésében *vagy* megértésében. A darabnak nem tisztázott a stílusa sem. A realista keretjáték abszurd álomtörténésekkel keveredik. Hubay Miklós azonban sokkal komolyabban veszi témáját, semhogy elcsúszna a blődli felé, ahogyan például Hernádi Gyula teszi. A realista dráma törvényszerűségei azonban nem bírnak el ilyen sokszoros áttételt.

Sík Ferenc rendezése nem könnyíti meg az eligazodást: színészei ugyanolyan gesztusrendszerrel játszanak az álomban, mint a valóságban. A rendezés erőteljesen hangsúlyozza a keretjáték idejét, a második világháború kitörése előtti pillanatokat: az előjátékban a Vár körül könyveket égetnek, és a ketrecbe zárt fehér galambok szimbóluma is egyértelmű. Á darab indítása hatásos némajelenet: a pályaudvari nyüzsgésben agyonvernek egy embert. Ebbe a környezetbe érkezik az Utas - az aggastyán Freud -, és a Kísérő - Anna lánya. Csikós Attila díszlete ismét a Vár takarásán alapul. A fényes elemek talán tükröket akarnak formázni, de funkciójuk az anyag gyűröttsége miatt nem érvényesül. Hiányzik a szerző által kívánt Alt-Wien buta, amely-nek hangulatát ezek a fényes, egyik oldalukon átlátszó díszletelemek nem tudják pótolni. A vörös bársony vonatdívány analizálópamlaggá alakul át: itt játszódik Rudolf és Vecsera Mária jelenete. A drámának ezt az egyik legvitatottabb részét a rendezés sem tudta megoldani, csak feldúsítani vöröslámpásház-hangulattal és Arany-balladát szavaló kurtizánhaddal. Jó viszont a Schratt Katalin szalonjában játszódó utolsó jelenet: a császárkeringő dallamára az öt nő pantomimtánca a hajdani báli ruhákkal. Nem megoldott a befejezés, amelyet a szerző többször is megváltoztatott.

A színészek küszködnek a megoldhatatlan feladattal: élő figurát teremteni egy álomparabolában. Ezt a dilemmát ki-ki úgy oldja meg, ahogy tudja. A Schratt Katalint alakító Lukács Margit csodálatos színpadi jelenség - ő realista drámát játszik. Tolnai Miklós játékát a császár élettelen, karikatúraszerű maszkja és panoptikumszerű mozdulatai az abszurd felé viszik. Bács Ferenc a realizmushoz közelítve formálja meg a nyolcvanesztendős Freudot, elsősorban az öregség külső jegyeire figyelve, hiszen ez a szerep valójában sem alkatilag, sem életkorban nem az övé. Jobba Gabi nem talál magára Anna Freudként. Kitűnő és kellően félelmetes epizódszerepében Őze Lajos. Üde a történelemkönyvet felmondó komornaként Kubik Anna. Harsányi Gábor megírt szerep híján nem tud mit kezdeni Rudolf trónörökös alakjával.

Hubay Miklós kétségtelenül tovább fog dolgozni e régóta dédelgetett drámatervén, és bizonyára sikerül egységesebbé, öntörvényűbbé tenni művét. (Talán már a nemzeti színházi változat is eltér a Gyulai Várszínház bemutatójától!) Az író bizonytalanságait a gyakori címváltozatok is jelzik: *Császárkeringő, avagy Ausztria a világvége laboratóriuma, Mintha már megtörtént volna, A z álomfejtő álma, Különös nyár-éjszaka.* Végül is ezzel az Adyra utaló címmel játszották Gyulán. Valójában vissza kellene térnie a Kor-társ-beli címváltozathoz - *Mintha már megtörtént volna* -, mert ez jobb, találóbb. „A darab címében van egy adag önirónia. Főként ezért ragaszkodtam a címhez. E darab olvastán - láttán? - akik műveimet ismerik, szintén úgy érezhetik, hogy mintha már láttak volna ehhez hasonlót." (Hubay Miklós : Jegyzetek egy drámához, Kortárs, 1981/12.)

Németh László: Sámson (Gyulai Várszínház)

Díszlet: Rencz Antal. *Jelmez:* Mialkovszky Erzsébet. *Zenei összeállító:* Victor Máté. *Rendező:* Rencz Antal.

Szereplők: Nagy Attila, Vajda Márta, Barbinek Péter, Tomanek Gábor, Gálfy László, Gyurcsák Sándor, Csiszár Nándor, Várday Zoltán, Széplaki Endre, Dárdai Róbert, Dénes Piroska, Szabó Zsuzsa.

Kolozsvári Grandpierre Emil: Párbaj az árnyékkal (Gyulai Várszínház)

Dramaturg: Schwajda György. *Díszlet:* Szlávik István. *Jelmez:* Szakács Györgyi. *Zenei összeállító:* Márta István. *Rendező:* Csiszár Imre.

Szereplők: Őze Lajos, Gáspár Tibor, Mihályi Győző, Körtvélyessy Zsolt, Zsolnai Júlia, Jászai László, Igó Éva, Pataky László.

Hubay Miklós: Különös nyár-éjszaka (Gyulai Várszínház)

Díszlet: Csikós Attila. *Jelmez:* Schäffer Judit. *Rendező:* Sík Ferenc.

Szereplők: Őze Lajos, Jobba Gabi, Bács Ferenc, Tolnai Miklós, Lukács Margit, Kubik Anna, Harsányi Gábor, Szentirmai Éva, Karna Margit, Dénes Piroska, Losonczy Ariel.

CSERJE ZSUZSA

Toilette és toalettek

Musatescu Titanic keringője Gyulán

A Gyulai Várszínház idei utolsó bemutatójában a játék első részének színpadképét - a kispolgári család lakhelyére jellemző egyéb rekvizitumok mellett - egy „toilette" uralja: egy tákolt budi. A rendező a fergeteges vígjáték egyik „szentélyévé" avatja ezt a helyszínt, sok mulatság forrásává. Elbújnak, virágcsokrot rejtenek ide, amely később „kellő illattal dúsítva" kerül elő újra, itt kis- és nagydolgoznak, miközben társalognak és kisszerű életüket élik. Az egész kispolgári világ életformájának gusztustalanságát érzékelteti ez a minihelyszín, amely szinte uralja a színpadot.

Az előadás második részében viszont a toalettek, ezek az ízléstelenségig elő-kelő és gazdag öltözékek, estélyik és köntösök, boák és neppek uralják a terepet, s jellemzik a hirtelen meggazdagodott család nagyképű eleganciáját. Szin-te Bunuel világát idézi ez a látvány, ám „a burzsoázia diszkrét bája" helyett árulkodóan a burzsoázia undorító báját. A gazdag toalettek mögött ott érezzük az első rész toilette-jének szennyét. S eb-ben az ócska flitteres világban, ahol a pénz már meglévő adottság, a szereplők a politikában is úgy szaglásznak koncot keresve, úgy adják-veszik a szavazatokat, mint piaci kofák az ócska portékát. Itt szódabikarbóna helyett már csak „bromurallal" képesek elmulasztani fejfájásukat, idegességüket; a vágyott lovat nagyképűen Titanicnak keresztelik, s a sznob nagylány autójának nem elromlott a dudája, hanem „berekedt a clacksonja".

Alexandru Tocilescu vendégrendező szellemes színre állításában szinte revelációnak hat a Nemzeti Színház társulatával bemutatott *Titanic keringő.* A darabot Magyarországon először a Madách Színház játszotta 1947-ben. Az egyik kora-beli kritika azt írta, hogy a mű felveszi a versenyt bármelyik Bourdet-, Pagnol vagy Coward-vígjátékkal.

Az 1903-ban született Musatescu, aki már kora ifjúságától jelentetett meg verseket, verses krónikákat, humoros novellákat, első lépéseit a drámaírás terén még diákkorában teszi. Mindössze kilencéves, amikor „első drámáját" írja, egy

színdarabot „öt nagy felvonásban", amolyan tündérjátékot *Ibolyák meséje* címen. A főszerepet maga alakította, s a bemutatón egy gomb volt a beléptidíj. Első bemutatója Párizsban zajlik le 1923-ban, a francia nyelven *írt Kincsek lángjai* című darabjával, majd röviddel ezután második drámája, *a Pantarola* hazájában elnyeri a Drámakritikusok Szövetségé-nek díját. Drámaírói tehetsége első nagy sikerű bemutatóján válik nyilvánvalóvá. *Az Este érkezem* kevéssel előzi meg a *Titanic keringőt* s annak folytatását, az 1932-ben írt ... *escut;* mindkettő hatalmas sikert arat. Több más vígjáték után (számuk meghaladja a hatvanat, amelyek közül sok a sablonvígjáték is), az Egy *téli éjszaka* ismét sikert hoz. Mindemellett több száz angol, francia, német és magyar színművet ültet át románra, ám ezek nem is annyira fordítások, mint inkább Musatescu dramaturgiai koncepciójához igazított átdolgozások, adaptálások.

A Titanic keringő drámaírói pályájának csúcspontja. 1932. november 21-én került először bemutatásra Bukarestben, s az évtizedek folyamán Romániában több, mint ezer előadást ért meg. Spirache törvényszéki tisztviselő házában bomlik ki a cselekmény, a tragikomikus konfliktus. Ez az ember, aki egész életé-ben egyebet sem tett, mint óramű pontossággal elvégezte munkáját (még egy új kalapot sem mert vásárolni, nehogy a család helytelenítse), a gazdag nagybácsi halála révén milliós örökséghez jut, s ez-által áldozatul esik családja nagyzási hóbortjának. A szerző szinte minden darabjában találkozhatunk visszatérő típusokkal. Majd mindenhol megjelenik egy kisvárosi potentát, egy ostoba fecsegő vénasszony, egy-egy tiszta lelkű, ártatlan leányzó, néhány politikai kalandor. Bárgyú férjek, dicsvágyó hitvesek, cinikus gavallérok, pénzéhes hozomány-vadászok, demagóg és korrupt politikusok népesítik be ezt a világot. Ám a családi és a közerkölcs teljes széthullását, összefonódását talán sehol nem tudta olyan erővel ábrázolni, mint éppen a *Titanic keringőben*.

Az író így emlékszik vissza a darab születésének előzményeire: „Gyermekkoromban Cimpilungon az Illyés-napi vásáron... ebben a zajos forgatagban ott nyekergett a kintorna is. . . egy ilyen forró nyári napon hallottam először a Titanic keringőt. Alig néhány hete süllyedt el - mindjárt első útján a Titanic óceánjáró, a világ akkori legnagyobb utasszállító hajója. Jéghegybe ütközött, s csaknem valamennyi utasa majdnem kétezer ember a habokba veszett. Éjfélkor, amikor az összeütközés történt, javában állt a bál a hajón. A *négy őrdög* című operett egyik slágerének zenéjére keringtek az estélyi ruhás párok a hajó fényes tánctermében. Ezt a keringőt nevezték cl később Titanic keringőnek. Ez a keringő azóta nem, tágított mellőlem életem egyetlen jelentős pillanatában sem. lasiban az első világháború alatt súlyos sebesüléssel feküdtem. Ablakom alatt egy ócska kintornán naponta fel-hangzott a Titanic keringő. 1927-ben Bukarestben, miközben első egyetemi vizsgáimra készültem, lakásom előtt minden este ugyanaz történt. Mikor újságíró lettem, a Rampa szerkesztőség előtt is a Titanic keringő dallamai fogadtak. 1931-ben első párizsi reggelemen, amint kitártam szobám ablakát, a Rue de Dame és Rue Dulong sarkán letelepedett verklis a Titanic keringőt játszotta. Akkor, Párizsban gondoltam először arra, hogy színdarabot írok *Titanic keringő* címmel, darabot, amelynek cselekménye egy vidéki városban játszódik, pontosabban szülővárosomban, Cimpilungban játszódik le, mert bárhol, bármilyen körülmények között is hallottam a Titanic keringőt, dallama mindig Cimpilungot idézte fel bennem, a kisvárost, jó és rossz embereivel, szerény vagy nevetséges figuráival, a vidám vagy bánatos történeteket, a családi drámákat és komédiákat s főképpen a bölcs szokásokat, amelyeket azonban, sajnos, mindinkább megrontott a politika, az olcsó demagógia, az ostoba törtetők hitvány serege. Kétévi érlelés után megírtam a darabot... Sokszor megkérdezték, hogy a valóságban éltek-e a *Titanic keringő* alakjai. Igenis éltek. Mindaz, ami a darabban lejátszódik, megtörtént a valóságban, mégpedig Cimpilung városában. Elhunyt egy jómódú öregember halálát persze nem hajókatasztrófa okozta -, s vagyonát egy szegény kistisztviselő örökölte, akárcsak Spirache. Miza és a huszártiszt szerelme egy másik családban történt meg, megint egy másik családban az anyós és a menye összefogtak, hogy a családfőt képviselővé választassák. A különálló, egymástól független esetekből született a darab, egy család történetébe tömörítve az eseményeket."

I fogy a darab milyen véresen aktuális lehetett a maga korában, arra jellemző adalék, hogy az első előadás után a főváros katonai parancsnoka durva hangú levélben követelte a darab levételét a műsorról, vagy azt, *hogy* húzzák ki a huszártiszt szerepét, mert az egyet jelent a román tisztikar megrágalmazásával. Nemsokára a hadügyminisztérium is beavatkozott. A hadsereg után az egyház is tiltakozott. Véleménye szerint, ami-kor a rádió a misét közvetíti, az anyós és menye megengedhetetlen kifejezéseket használ. Ami pedig a politikai köröket illeti, a pártvezérektől az utolsó kortesig mindenki sértve érezte magát, és tiltakozott a darab ellen.

A helyhez és időhöz kötött aktualitás mára természetesen elvesztette jelentőségét, mégis a *Titanic keringő* élő és élvezetes vígjáték maradt. Köszönheti ezt annak, hogy a benne ábrázolt jelenségek nagy része: a pénzimádat, a nagyzási hóbort, a politikai karrierizmus, a korrupció máig virulens jelenségek, s ezek a sajnos még meglévő „ostoroznivalók" hosszú időre biztosítják Musatescu szatírájának életteljességét és aktualitását. Nem beszélve a ragyogó jellemrajzokról, helyzetekről s a komikum ezer forrásáról, amellyel a darab a mindenkori nézőnek élvezetes perceket szerez. Tocilescu rendező a legjobb értelemben vett brechti effektusokkal él a színpadra állításkor.

Természetesen a Titanic keringő dallama, mint visszatérő motívum, nem-csak a hajó, de egy társadalmi osztály süllyedését hivatott jelképezni. A darab szövege szerint a keringő dallamai mindig olyankor csendülnek fel, amikor a színpadon szereplők nem is sejtik, hogy ők „most éppen süllyednek". Tocilescu ennek a felcsendülő dallamnak olyan jelentőséget tud biztosítani az előadásban, amely a hatást a végsőkig fokozza. A szereplőket megkoreografált mozgással hozza he a színpadra; itt senki nem jön be vagy jelenik meg csak úgy, egyszerűen, hanem a keringő dallamára belejtenek, betáncolnak vagy ritmikus léptek-kel bependerülnek. Máskor, amikor az egész család a színen van, a Titanic dallamára egyszerre gyújtanak rá a cigarettára. Egész kis pantomimsorozatot láthatunk az előadás egyes pontjain. Egy jól eltalált helyzetben az egész játékot leállítva kimerevíti a pillanatot, és a szereplők a keringőt teljes szöveggel eléneklik. A család kétszínűségére éles fénycsóvát vető jelenet, amikor az újságból értesül-nek a nagybácsi haláláról. Első reakciójuk az örömmámor, majd észreveszik magukat és formálisan gyászolni kezdenek, de a sírás hangjait minduntalan

Máthé Erzsi Musatescu: Titanic keringő című darabjában (Gyulai Várszínház) (MTI-foto - Ilovszky Béla felv.)

meg-megszakítja a fel-felbuggyanó nevetés. Az előadás egységes játékstílusa képes arra, hogy az ábrázolt világot a nevetségesség, a gúny tárgyává tegye. Egy halálra ítélt társadalmi réteg elevenedik meg Tocilescu színpadán, az álszentség, a nagyravágyás élő panoptikuma.

Dan Jitianu hatásos és jól funkcionáló díszletei között zajlik a játék, az első részben jelentős helyet foglal el a már említett budi; a második rész hivalkodó fémfelületei, az óriási pálma, a mai újgazdagok világát is idézi. A kifejező és jól jellemző öltözékek (a toalettek) is az ő nevét dicsérik. Tocilescu ötlettárából pedig annyi játéklehetőség adatik, amely több előadásra is elegendő lehetne. A színészek élnek is ezzel, és jó stílusérzékkel valósítják meg a rendezői elképzelést.

Fonyó István Spirachéjának a szegénységben még hajlekötőre sem telik, egy négy sarkában összecsomózott zsebkendővel köti le alig kinőtt haját; úgy játssza az örök kispolgárt, a papucsférjet, annak jóhiszeműségét, megfélemlítettségét, kisszerűségét, hogy időnként talán még szánjuk is. Szakács Eszter mint feleség (Dacia) hajcsavarókkal, sminktelenül jelenik meg, loncsos negyvenes háziasszony. Köt, gombolyagol és galambdúcos házra vágyik. A hirtelen jött gazdagság elveszi az eszét: rá sem ismerünk a második részben. A közönségességig ki-fent-kikent élveteg dáma lesz, aki a ki-éhezett asszonyok teljes gőzével dobja be magát a kefebajszú, snájdig Nerceánál, aki Ferenczy Csongor megformálásában „úgymond" mindent megtesz, hogy a szépasszony férjét képviselővé válasszák. Valcerjük, amely végül egy vet-kőzésbe torkollik, undorítóan visszataszító, egyúttal a harmincas évek némafilmjeinek világát is idézi. Mintha ezekből a filmekből lépett volna elő Miklósy Judit kitűnő stílusérzékenységet tanú sító sánta Ginája is. Nagy kerek szemével, pillogásaival, lenyalt hajával szegény de becsületes, háztartásnak élő Hamupipőke ő, aki sóvár rajongással üldözi szerelmesét, és önfeláldozóan vállalja megejtett nővérének „fattyát" is. Sok humor forrása, ahogy bicegve táncol, majd egy pillanatban örömében lerúgja a magasított gyógycipőt és boldog táncra perdül Kettősük a Fülöp Zsigmond alakított ficsúr-Dinuval, amelyben megkoreografált ügyetlenséggel öntik ki többször szeli a feketekávét, az előadás legmulatságosabb percei közé tartozik. Farkas Zsuzsa dekoratív Mizája divatlapot olvasgat, gyönyörű autókról álmodik, a színésznő jól érzékelteti a lány önteltségét és be képzeltségét. Megfelelően üresfejű é ellenszenves Kassai Károly nagyfiúja, és tökéletesen infantilis és bugyuta Borbély László f. h. Decebálja a kisebbik fiú szerepében. Az uborkafára kapaszkodás legpregnánsabb példáját, a szörnyű anyóst, Chiriachität Máthé Erzsi hitelesíti. Félelmetes ez az asszony, terrorja alatt nyög az egész család. Éles, vad hangja, kategorikus kinyilatkoztatásai, előkelősködése mögül minduntalan előbújó közönségessége riasztó. Alakítása revelatív erejű, magában hordozza a szatíra teljes világát és mondandóját.

Tudor Musatescu: Titanic keringő (Gyulai Várszínház)

Fordította: Méliusz József. *Dramaturg:* Márai Enikő. *Rendező:* Alexandru Tocilescu. *Díszlet és jelmez:* Dan Jitianu. *A rendező munkatársa:* Kutsera Éva és Botár Endre. *Szcenikus:* Bakó József.

Szereplők: Fonyó István, Szakács Eszter, Máthé Erzsi, Farkas Zsuzsa, Miklósy Judit, Kassai Károly, Borbély László f. h., Fülöp Zsigmond, Ferenczy Csongor, Szokolay Ottó, Somogyvári Pál, Tyll Attila, Dániel Vali, Nyertes Zsuzsa, Botár Endre.

VASS ZSUZSA

Magányos népvezérek

Az elmúlt színházi évadban két történelmi ihletésű magyar monodráma hazai ősbemutatóját láthatta a közönség. Székely János *Dózsáját* a magyar színkörbelivel majdnem egy időben a veszprémi Petőfi Színház stúdiója mutatta be Csíkos Gábor alakításában. Kiss Irén első drámai kísérletét, *a Csontváryt* a Vígszín-ház tűzte műsorára szintén stúdiószín-padon, Szakácsi Sándor előadásában. Mindkét produkció szerepelt az országos nyári szabadtéri programban: a *Dózsát* először Gyulán, majd Füreden, *a Csontváryt* Egerben adták elő. E sorok írójának *a Dózsát* a füredi SZOT-üdülő előadótermében, a *Csontváryt* viszont még az évad vége előtt eredeti helyszínén, a Vígszínházban volt módja megtekinteni.

Csontváry avagy az őrültség apoteózisa

A Vígszínház háziszínpadának félkör alakban elhelyezett nézőtere mögött Feszty Árpád hírhedt körképe, a Magyarok bejövetele látható, azonos szélességben a nézőtér soraival. Mikor az előadás elkezdődik, Feszty körképe áttetszővé válik; mögötte montázsszerűen újabb képrétegek sejlenek elő Gárdonyi Géza, a körkép városligeti kiállításának alkalmából írt patetikus, a felség előtt hajbókoló verssorai által kísérve. Az átvilágítás eredményeként Feszty képének Árpádja és bevonuló népe helyén - ha minden igaz - IV. Károly 1916-ban Pesten lezajlott koronázása tűnik elő Tisza István, a nemzetáruló miniszterelnök által celebrálva, hatalmas embertömeggel az előtérben. A montírozás eredményeként a „színjáték" hőseinek feje fölött csőrében kardot tartó turul leng a levegőben. A montázs harmadik rétege Csontváry Apotheozisának (Magyarok bejövetele) azon részlete, melyen a festő saját magát örökítette meg teveháton, Attilának, a „hun-magyar" népvezérnek nemzetmegváltó örököseként.

Ez a kitűnő montázstechnikával megjelenített vízió ígéretesen mély eszmeiséget, árnyalt történelemszemléletet sűrít magában: a magyarság fanyar iróniával szemlélt nemzettragédiája és egy - fana-

tikus hitéért hányatott életet vállaló - nagy festő sorsának és hitének tragédiája fogalmazódik meg egyszerre, egymást magyarázva a képek egymásra vonatkoztatásából.

A vizuális indítás vagy inkább prológus nagy reményekkel kecsegtet a folytatást, azaz a darabot és az előadást illetően. Sajnos azonban Kiss Irén drámája, melyben a már végleges pszichózis állapotában lévő festő apokaliptikus víziókkal teli, alkotásra már képtelen állapotát tárja elénk a Tanácsköztársaság kikiáltását követő napokban, adós marad a hasonló sűrítettségű eszmeiséggel, történelmi rálátással, bár célja valószínűleg azonos a képi vízió kifejező mondanivalójával. Valószínű, hogy ebben az írónő drámakezelésének bizonytalansága, pontosabban a naturalista forma- és stíluskonvenciókhoz való ragaszkodása és az ebből adódó tartalmi problémák játszanak fő szerepet.

A drámai helyszín Csontváry műterme 1919 márciusában. A festő már bomlott aggyal, küldetéses látomásokkal teli magányába zárkózva elhatározza, hogy a levitézlett Feszty-féle bevonulás helyébe, annak cáfolataként, megfesti a hunok bevonulását a Kárpát-medencébe, Attilával az élen. Csontváry ezzel az új kör-képpel akarja ráébreszteni a magyarságot saját elhivatottságára, mely szerinte egy új, a természettel harmonikus, békés emberi társadalom megalkotása kiválasztott zsenikkel az élen, példát mutatván ezzel a háború mocskáért, bűneiért felelős fejlett európai nemzeteknek. Csontvárynak mindenekelőtt a vezér arcképének modelljét kell megtalálnia; azt a személyt, aki ihletettségéből következően alkalmas erre a nagy feladatra. A dráma folyamán egyre reményvesztettebben keresi a legalkalmasabb arcot: először Széchenyi „jön ki" a vázlaton, majd Tisza István, a minap lelőtt miniszterelnök, majd a tisztelve gyűlölt sarlatán festő, Feszty Árpád, míg végül a néma barát, a falon függő portré eredetije, a néhai Ferenc József kerül sorra, akiről szintén kiderül - érthető módon -, hogy alkalmatlan a nagy tettet véghez-vinni, felelős lévén mind a világháború kirobbantásáért, mind a magyarországi háború utáni tragikus helyzet létrejöttéért. Csontváry végső, tehetetlen dühé-ben kiszúrja a volt uralkodó szemeit, és magát kiáltja ki a magyarság és a világ megmentőjének.

Azok az eszmefuttatások, melyeket az írónő Csontváry szájába ad, valójában magától a festőtől származnak. Kiss Irén alig tesz hozzá Csontváry ekkoriban keletkezett írásaihoz; a téma majdnem teljes egészében a festő írásainak némiképp szelektált gyűjteménye. Mivel az írónő nem folyamatában mutatja be a magányos festő és az őt meg nem értő világ konfliktusát, ez a konfliktus mint emberi és drámai magyarázat csak reflexió-szinten jelentkezik, egy őrült ember végállapotának magyarázataként, annak többszörösen áttételes, a pszichopatológia kórképét követő, a betegség öntörvényű gondolati rendszerében. Ahhoz, hogy tartalmi fogódzót kapjunk, mindenképpen külön kell választani dramaturgiailag az őrült állapot logikáját az ezt megjelenítő írói világlátástól, mondanivalótól. Ez - gondolom - evidens, viszont a tárgy jellegéből következően igen nehezen megragadható, sajátos drámatechnikát igényel. Valami olyan jellegűt, frappánsat és magától értetődőt, mint a képmontázs az előadás elején; és legalább olyan mértékű távolságtartást, ironikus rálátást, hogy az azonosulás egy őrült ember öntörvényű, sokszor szadisztikus, máskor ésszerűtlenségében nevetséges gondolkodásmódjával és sorsvállalásával nézői szinten is létrejöhessen.

Kiss Irén ennek az azonosulásnak a megteremtéséhez az ellenkező könnyebbik, bár igen problematikus megoldást választotta. A naturalista drámatechnikának azon rég „bevált" eszközeit használta fel, melyek által a környezet emberi sivársága a hős beteges elhivatottságával oly módon ütközik, hogy a „konfliktus" a nézőben a hős pusztán affektivitást igénylő elfogadásaként és e középszerű miliő ugyancsak érzelmi tagadásaként manifesztálódjék - „a betegesség a naturalizmus megengedett poézise" Alfred Kerr-i definíciójának megfelelően. Vagy-is dramaturgiája valójában melodrámai, és mint minden melodrámában, ennek a hatásnak a forrása is kívülről, a drámai történésektől függetlenül jön; *azaz* Csontváry köztudott zsenialitása a feltétele. Így itt az őrültség, mely a festő drámabeli állapota, ennek a zsenialitás-nak a következménye.

Csontváryval a drámában ugyanabban az állapotban találkozunk, melyben Fehérvári úti műtermében fagyoskodva és száraz kenyéren tengődve az elmekórtant máig izgató írásai születtek. Következésképp az előadáshoz való viszonyunknak is ugyanaz a feltétele, mint írásai megértő olvasásának: mintegy a priori feltételezi azt, hogy *tudjunk* Csontváry festői zsenialitásáról. Figyelmeztetőek Pilinszky Csontváry írásaihoz fűzött sorai: „A hanyatlás, a kimerülés szomorú alkonya ez már: a rögeszmék kicsi-nyes éjszakája, képek nélkül, világosság nélkül." (. . .)1)c mint festészete „melléktermékei, mégis értékes dokumentumok, ha nem is adnak kulcsot ritka művészi-emberi titkának közelebbi megértéséhez. Legfeljebb megerősítenek abban a hitünkben, mit képei olyan hallatlan erővel sugallnak: hogy e nagy életmű szinte egyedül a lelki összeszedettség, zseniális koncentráció csodája".

Á drámai „most" tehát Csontváry tudathasadásos állapota, melyben az írónő megidézi és eljátszatja hősével a nagy festő szellemi és alkotói kimerülésének, magával és a „világgal" szembeni küzdelmének fokozatait, nem kis mérték-ben a néző megértő könnyzacskóit inge-telve. És még valami, ami a kívülebbről való rálátás lehetőségét jelenthetné: a drámai „kint", a kívülről behallatszó tömegek jelenléte, a Tanácsköztársaság újfajta történelmi lehetőségének drámai ténye. Azonban nemcsak Csontváry, a már végképp vízióba zárkózott festő, de maga az írónő sem tudott igazán mit kezdeni ezzel a - kinti zörejek vagyis hangkulissza formájában jelenlévő - ténnyel. A kint és a bent találkozása csak egy alkalommal realizálódik Anna, Csontváry nővére felvilágosító munkájának eredményeként, aki a festő vagyonát féltve próbálja őt cselekvésre bírni, de a kezdeti fellángolás után a festő dühödten veti el ezt a történelmi-tartalmi lehetőséget is. A kinti zörejek közül is inkább a melodramatikus vonalat erő-sítő köznapi zajok érdekelték az írónőt: Csontváry magába zárult gondolatmenetét végül is csak a szomszédok életének „kisszerű", mindennapos zajai irritálják: vécélehúzások, szeretkezés zajai, kora-beli slágerek; ezek Csontváry elhivatottságérzetének kizökkentői, megzavarói a drámában. E hangeffektusok az utcáról behallatszó indulókkal ellenpontozva inkább Esterházy-asszociációkat keltenek: „Zúg a nép, lehúzták a klozettot." Kiss Irén számára azonban ez mérhetetlenül tragikus... Az elején azt írtam, hogy az írónő bátortalanul nyúlt a naturalista drámatechnikához. Ez fals tartalmi következményekkel is járt: a drámában Csontváry emberi nagysága, a jobb társadalom megalkotásában mérhetetlenül bízó és fanatikus hitében minden mást megtagadó ember szuggesztív

Csontváry: Szakácsi Sándor (Iklády László felv.)

bemutatása helyett csupán egy őrült szenvedéseinek és elhagyatottságának felmagasztosítását láthatjuk, az őrültség apoteózisát, melyhez Pilinszky is csak annyit tudott hozzáfűzni: „Igen, ez már csak szomorú!"

A vígszínházi előadás mocskot és szegénységet imitáló díszlete megnyerő: sárgásszürke ágynemű és falak, rozoga vaságy, kukoricacsutkák és alumínium edények precíz rendezetlenségben, a korhadt padlón íróasztal, használt pemzlikkel ékítve, fogas, festőállvány, Csontváry felgöngyölt vásznai, fekete vaskályha, horpadt lavórok és a nélkülözhetetlen Ferenc József-portré a falon; mindez kellőképpen viszolyogtató ahhoz, hogy hihető legyen. Ha *egy idő* után mégis úgy érezzük, hogy a megvalósítás némiképp túlnőtt a célon, az a Vígszínház ugyan naturalisztikus, mindazonáltal a formai és tartalmi nagyvonalúságot előtérbe helyező játékmódjának köszönhető, mely igencsak különbözik a stúdiószínpad intim aprólékosságot és sajátosan visszafogott hitelességet igénylő jellegétől. Grafitos ujjal tejfölben nyalakodni lehet hogy őrültség, de egy cseppet sem szánalomkeltő. A „mocskos" földre hányt savanyúkáposztát majszolni még akkor is gusztustalannak hat, ha esetleg tudjuk, hogy a színház díszleteit tisztán tartják. Többszörösen csorbát szenved á színpadi hitelesség, ha ilyen testközelből kapjuk a „szupernaturalista" megoldásokat. Épp az ellenkező hatást szülik, mint hivatottak volnának létrehozni: hamisnak, mesterkéltnek hatnak, sajnálatunk előbb-utóbb a színészre irányul, akit csapzottan látunk vergődni orrunk előtt a mocskot imitáló díszlet-ben.

Szakácsi Sándor alakításában sok az érzelgős vonás, ő sem tudott ellenáll-ni a melodramatikus formálás igénytelenebb konvencióinak. A „panaszfal"-nál elmondott fájdalmas fohász, mely az előadásnak csúcspontja, a festő elhivatottságának pedig mélypontja, és amely a legtökéletesebben megírt és végiggondolt szituáció (Kiss Irénnek ezért a néhány pillanatért sok mindent meg lehet bocsátani), nem feltétlenül igényli a hős önsajnálatba menekülő elérzékenyülését. Már csak azért sem, mert a fohász után Csontváry mintegy öntudattal a panaszt üzleti ajánlattá „szelídíti"; ha van ilyen, akkor ez az alak drámai erőssége. Általában véve a színész alakítása a nagy váltásokra épül, ezekkel próbálja elhihetővé tenni a festő végleges állapotát, de ettől alakítása inkább egysíkúvá válik.

Abban azonban, ahogy egészen átadja magát a figurának, és főként ahogy fizikai energiáját mindenestül kölcsönadja a tébolyult festőnek, van valami megnyerő. Szakácsi fiatalos lendülete, természetes ruganyossága tartást ad az alaknak, és ha nem is megrendítővé, de néhol elhihetővé teszi Csontváry fanatikus hitének erejét. Általában azonban nem tesz többet, mint amit a szerep adott íve megenged: az őrült magatartás végleges variációit váltogatja.

Kútvölgyi Erzsébet Anna villanásnyi szerepében nem tudott, nem is igen tudhatott újítani.

Ezt az előadást mintegy húszan hozták létre a színlap tanúsága szerint. Mindazonáltal egyikük sem tartotta magát méltónak ahhoz, hogy mesterségének címerét feltüntetve saját kézjegyével dicsekedjen. Valószínű azonban, hogy mindannyian lelkesen támogatták, segítették az előadás létrejöttét. Vajon mi foghatta meg őket ebben a valódi problémákat elkerülő, azok elől szkizofréniába menekülő színfalhasogatásban.

Dózsa avagy az egészséges ember apoteózisa

Székely János monodrámája, *a Dózsa*, melyet az író monológnak nevez öt képben két intermezzóval, egyszerre társadalmi-történelmi helyzetjelentés 1514-ből és egy szikáran bensőséges költői jellemrajz, „emberarc" Dózsa György-ről, a parasztvezérről. A történelmi keresztmetszet meggyőző, egyben elgondolkodtató : Székely szerint Magyarország széthullása nem ahhoz a bizonyos misztikus évszámhoz kötődik, mely hivatalos nevén „mohácsi vész"; az első képben Dózsa mint egyszerű katona Nándor alatt azon tűnődik, hogy ha egy országban nincs egyetlen férfi (a pontosság kedvéért hozzá kell tenni, hogy zsoldosokról van szó), aki egy törökkel megvívna a csata előtt, az az ország már nem „egész", szétesett, a harc kimenetele pedig eleve eldöntetett. Ez tehát a drámai „kint", Dózsa belső küzdelmeinek külső meghatározója, indítéka. „Megrothadt ez az ország" mondja Dózsa, és ez lesz minden további tettének, Dózsa György jellemfejlődésének, belső vívódásainak kényszerű kiindulópontja. Székely szerint nem a parasztfelkelés volt szükség-szerű következménye az úri terrornak, pontosabban ez egyáltalán nem volt szükségszerű; szükségszerű talán csak a főurak együgyűsége, szűklátókörű önbizalma volt, mikor a pápai parancsnak

engedelmeskedve, a török veszélyt alig gyanítva, meggondolatlanul összeverbuválták a népet, azokat a jobbágyokat, akik ugyancsak egyéni érdekből, az egyé-ni szabadság reményében vállalták a számukra sem nyilvánvaló veszély megfékezését, a török elleni harcot. A drámából apránként, de annál határozottabban bontakozik ki egy igencsak pesszimisztikus kép a korabeli Magyarország társa-dalmi viszonyairól, mindez azzal a céllal, hogy ebből a helyzetből értsük meg Dózsa egyéni tettének, a vállalt és végigvitt vezérségnek drámai jelentőségét.

Székely Dózsája nem a kiválasztott nép kiválasztott vezére. Ő a népi sors magányos képviselője, aki a rábízott jobbágyoknak elsősorban áldozatáért felelős, a győzelemért nem: „Kivált a vezér vigyázzon magára, / S vigyázzon kibe bizalmat vetettek, / Mert győzelmével csak szemernyit használ, i Míg kudarcával ezerannyit árt." Dózsa nem azért vállalja a jobbágyok vezetését, hogy azok célját, a felszabadulást segítse - hiszen a cél elérhetetlen, a nép „jövőtlen" - ha-nem, hogy céltalan pusztítás helyett szervezett harccal irányítsa a nép vak dühét; tehát nem a harc kimenetele, hanem annak morális végigvitele érdekli. Székelv János Dózsája abszolút morális lény, aki a küzdelem tisztaságáért vállal krisztusi meghurcoltatást: „Mivel ez a sorsom, hát vállalom." „Vigyázz nagyon sorsod-ra, Dózsa György."

Székely történelemszemléletével lehet vitatkozni. Az a portré azonban, melyet Dózsáról fest, annyira bensőségesen emberi, ugyanakkor szikáran, tömören végiggondolt, következetes, hogy vitathatatlanul egyike a legszebb, legközvetlenebbül átélhető portréknak, melyeket magyar történelmi személyiségekről mintázott a magyar irodalom. Kosztolányi azt írja 1906-ban a magyar történelmi drámák hőstípusairól: „Látjuk kőbe faragva, színekbe és tentába mártva, a színész húsmédiumába gyömöszölve Hunyadi Jánost, Rákóczit, a koronás királyokat, s azt érezzük, hogy minden csiszoltság, színharmónia, erőlködés és színfalhasogatás ellenére mégsem élnek, mert csak a történelem viszonyában, a tudomány szisztémájában jelennek meg előttünk, s csak azt értetik meg, hogy mit jelentettek egy korban egy-egy eseményhez vagy jellemhez viszonyítva, s nem hogy kicsodák a hozzánk való emberi és költői vonatkozásban."

Az, hogy Dózsa mit vállalt a parasztháborúban, mindenki számára ismert, köztudott; hogyan lett az egyszerű zsoldos katonából pápa által felszentelt vezére a keresztesháborúnak, majd röviddel ezután a parasztok választott vezére, „parasztkirály", hogy pünkösdi királysága az urak által „szépen" kiagyalt tüzes trónon tetőződjék be. Dózsa kegyetlen „koronázási miséje" az örök népi sors kifejezője lett, ahogy azt Székely Dózsája is „megjósolja". Épp ezért nem kis merészség kellett ahhoz, hogy az író az örök, robusztus jelképből átélhető emberi sorsot mintázzon. Az író-szobrász kizárólagos eszköze ehhez az a költői nyelv, mely a klasszikus időmértékes verselés és a tömör, balladisztikus népi kifejezésmód sajátos ötvözete. Dózsa György jelleme beszédmódjában jelenik meg: ahogyan beszél, az az ő egyedülvaló emberi arcképe.

Milyen ez a versben fogant jellem, a székely Dózsa György „emberarca"? Talán egyik legfontosabb nyelvi-jellembeli tulajdonsága a székely szűkszavúságban megnyilvánuló lekerekítettség, tömör megfogalmazás, a gondolatok határozott, tőmondatokban történő lezárása. A verslábak időmértékes-jambikus lüktetése, mely egyszerre teszi dallamossá és zaklatottá a „monológokat", állandóan megtörik a magyar hangsúlyozás és a gondolatiság értelmező ritmikáján. A lenyugvó szó- és mondatvégek, melyek egyben gondolati lezárások is, mindvégig ellene játszanak ennek a dallamosságnak, sokszor félbemaradásra kényszerítik a vers ritmusát. Ezzel egy-részt drámaiságot, zaklatottságot, küzdelmet érzékeltetnek mát önmagukban is, másrészt a magyar hangsúlyok tömör, feszült uralma és a gondolatok állandó, hirtelen lezárulása a hős biztonságát, uralmát, szikáran következetes gondolatmenetét érzékeltetik a verselés dallamos, székelyes lüktetése felett: „Derék bor ez. Szerettem ezt a bort. / Vajon kié? Nyilván az is szerette." A határozottságot, következetességet érzékelteti a jelzők gyér száma; Székely a drámai beszédhez illően nem lefest, nem azt mutatja meg, hogy milyen a helyzet kívülről, hanem nagyon sűrítetten, az állítmányok és alanyok halmozásával, mely mozgalmasságot is eredményez, azt mondja ki, hogy mi van, mi az egyértelmű, megkerülhetetlen helyzet. A sűrítés és a tömörítés hasonlóan fontos eszköze a drámai beszéd, az önmagával és a másokkal folytatott dialóg, mely kérdésekben és fel-kiáltásokban fogalmazódik meg. Dózsa soha nincs egyedül. Székely a népvezér magányosságának érzetét azzal is fokozza bennünk, hogy a hős másoknak feltett kérdéseire soha nem kap választ, csak a saját következetesen végigvitt gondolatmenetében, a belső dialógusok érvényességében bízhat és bízik. (Ettől kap a monodrámai forma külön jelentőséget.) Ebben lelhető fel a hős jellemének kulcsa: a saját gondolatmenetében, morális érvelésében való megdönthetetlen bizonyosság, mely attól szélesül kozmikus magánnyá, egyben tragikus nagysággá, hogy eredete a másokkal való dialógus felismert lehetetlenségében és a külső körülmények tisztázatlanságában van. Dózsa belső küzdelme nem más, mint a küldetésének célját gondolati követke-

Dózsa: Csíkos Gábor (MTI-foto - Ilovszky Béla felv.)

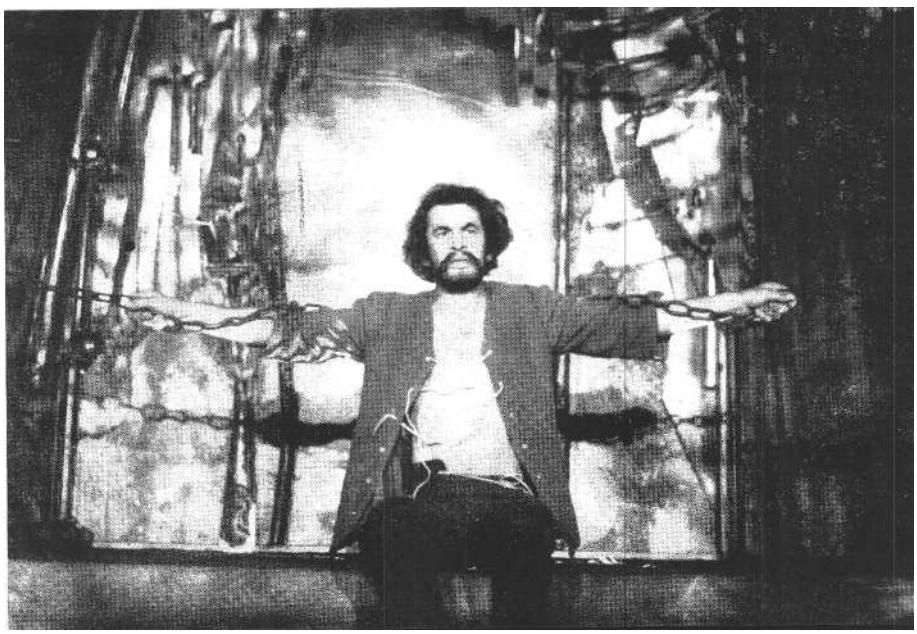

zetességgel megragadni akaró, de a külső ziláltsággal, káosszal mit kezdeni nem tudó egészséges gondolkodású, cselekvő ember harca a végső bizonyosság megszerzéséért.

Mint egyszerű embert ez a bizonyosság nem érdekli, csupán belső morális késztetésből vállalja a török elleni párbajt, mint vezér azonban nem bújhat el ezek elől a kérdések elől és nem is akar. Amint saját sorsa a többiek apró sorsának egyetlen nagy sorsa lesz, már nem lehet elegendő érv számára a morális választás egyéni nagysága, mely a dicső bukást is „megengedi". A vezér bukása mindenképpen erkölcstelen, mert másokat is pusztulásba taszít. Csakhogy Dózsa számára a győzelem is erkölcstelen, mivel nem ismert a harc célja, a közös eszme, melyre felépíthetnének legalább egy „jobb pokolt". Így a külső kényszer és a belső vezéreltetés között megoldhatatlan ellentét feszül. Ennek a kettőnek végleges és katartikus szét-válása a trónuson következik be, ahol a hős újból csak magáért lesz felelős, a maga egyéni harcát vívja meg újra: „Nagyon vigyázz, Az elmúlt viharban / Sok minden volt, mi sosem állott rajtad, Egyéb sok minden nemcsak rajtad állott, / De ez most már csak rajtad áll." Dózsa életének morális teljességéhez, melyre annyira vágyott, a tüzes trón az utolsó láncszem. A trónon Dózsa újból egyéni győzelmet arat, itt már újra dicsőség lehet a „bukás", a megkínzatás általi halál, a krisztusi magány végső betetőződése, mely ez esetben nem foglalja magában a megváltás lehetőségét a többiek számára. Dózsa harca a fájdalommal egyéni harc és személyes megváltás, de talán ettől becsületes és következetes vállalás.

Csíkos Gábor magyar színpadon ritkán tapasztalható szuggesztivitással jeleníti meg Dózsa alakját. Láthatóan minden porcikájával érzi a jellemet. Nem könnyű megbirkózni ezzel a verses, archaizáló szöveggel, nem azért, mert nehezen mondható, ellenkezőleg, túl könnyen mondható, „szavalható". Csíkos egész jelenlétét felkínálja a szöveg-nek, puritán egyszerűséggel, visszafogottan mondja ki a szikár, következetes gondolatokat. Nem illusztrálja az elmondottakat, hanem „Dózsával együtt" gondolja végig, követi meditálva, szüli a mondatokat. Arra készteti a nézőt, hogy ő is gondolja végig ezeket a feszített drámai helyzetekben kényszerűen fel-merülő kérdéseket, morális kételyeket.

Pátosz nélkül játszik és beszél, érezhetően arra kíváncsi, mennyire képes ez az alak önmagában, pusztán érvei, érveinek szépsége, morális töltése, szavainak népi színessége és őszintesége által hatni. Csíkos legfontosabb eszköze maga a szó- és mondatformálás, a verses beszéd természetes költői használata, melytől némiképp - és értelemszerűen - különbözik a két rímes intermezzo előadásának stilizáltabb, egyben bravúros előadásmódja. Ezek közül is legszuggesztívebb a Mitruj apjának holtteste felett elmondott-elkántált sirató. Előre-hátra hajlongó monoton mozgással kísérve azonos ritmusban, de egyre feszültebb hangsúlyokkal, emelkedő hangon, a fojtott dühtől torkából szinte kínnal ki-préselődő szavakkal siratja el az urak által kegyetlenül felkoncolt parasztot. Ennek az emberfeletti problémákkal küzdő, egy tömbből faragott karakter-nek fontos kiegészítője a színész - a hatalmas, öblös vastrónus (a díszlet) által hangsúlyozottan - szikár, csontos, sovány alakja. A törékeny emberi test látványa emberi dimenziókat ad a tettek súlyosságától és az emberi erőt túlszárnyalni követelő gondolatiságtól terhes verssoroknak.

A mozgáskompozíció igen szerény, de annál kifejezőbb (rendező Sík Ferenc). Ahol szükség van rá, érzékletesen fejezi ki a hős viszonyát a „többiekhez", a - szintén a színész mozgása által megjelenített - külvilághoz. Ilyen például a püspökkel való vita kezdete, mikor az éppen csak vezérré lett Dózsának az egyházi tekintélyhez fűződő kettős viszonyát azzal érzékelteti a színész, hogy subáját melléhez szorítva, kicsit meghajolva, ösztönös alázattal közelít a paphoz, majd néhány pillanat múlva egy alig észrevehető kiegyenesedéssel érzékelteti a püspök érveinek hamis, tekintélyt nem érdemlő voltát. Az ösztönös meghunyászkodás természetes módon ad helyet az öntudatos, erkölcsi hitében megrendíthetetlen ember fölényének. Ugyanilyen meggyőző, természetes kifejezője a szöveg demokratikus szellemének Csíkos körszerű mozgása a láthatatlan jobbágyok között a ceglédi beszéd elmondásakor, „testközelben" előadott beszéde-beszélgetése, az a néhány mozdulat, mely a közvetlen baráti meggyőzés aktusának jele. Nem szónoklat ez, ha-nem nyílt vita a tekintetekkel; Dózsa a jobbágyok „láthatatlan" szeméből várja, reméli meglátni a cél helyességé-nek bizonyosságát. A trónjelenet is hasonló egyszerűséggel vált megrendítő passióvá a színészi játék visszafogottságának és a kitűnő fényeffektusoknak köszönhetően.

A díszlet stilizált kidolgozása és kihasználása külön értékelést érdemel (tervező Neogrády Antal). A díszlet első látásra egy hatalmas vastrónus. Elöl fémvászonnal borított alsó rész emelkedik egy óriás nagyságának megfelelő „ülőrésszel", melynek közepe egy ruganyos dívány jellegű térség. Emögött fémszerkezetekből megkomponált üreges kiképzésű háttér látható egy újabb megemelt, kisebb térség falaként, melyen hol a fémes trón cikcakkos felülete-támlája bontakozik ki, hol a parasztok sáncai tűnnek elő a helyszíneknek megfelelően a világítási effektusok eredményeként. Csíkos úgy játssza be ezt a stilizált teret, hogy a Dózsában működő hatalmi, illetve erkölcsi vonatkozások is érzékelhetőek legyenek. Először a nagy tróndíszlet előtt jelenik meg, hogy versszakon-ként egyre feljebb hágva idézze meg Dózsa székely szellemét. A püspökkel folytatott vita a legmagasabb térbeli szinten történik, míg a ceglédi beszédet az alatta lévő közösségi térszinten mondja el, melyen a törökkel is vívott. Az utolsó képben Csíkos ismét a legfelső szintre emelkedik - most már végleg -, érzékel-tetve a trónuson vívott emberi harc kozmikus magányát és egyben a hős erkölcsi felülemelkedését.

A veszprémi előadás következetesen végiggondolt látványban és színészi játékban egyaránt. Annak a Dózsának emberi nagyságával szembesít, aki emberi mértékét hajlandó volt alávetni élete árán is egy érvényesebb erkölcsi parancsnak, úgy gondolván végig harca történelmi lehetőségét, mint az ember önmegvalósulásának egyetemes lehetőségét. Számára az önmegvalósítás egyetemességének lehetőségén múlik minden. Nincs közös cél, csak közös panasz. Ebből a közös panaszból nőtt ki a vezér, hogy önmegvalósulása krisztusi megkínzatásaival a népi sors örök jelképe és a többiek számára örök emberi példa legyen.

Kiss Irén: Csontváry (Vígszínház)
Rendező: Valló Péter.
Szereplők: Szakácsi Sándor, Kútvölgyi Erzsébet.

Székely János: Dózsa (veszprémi Petőfi Színház)
Zene: Simon Zoltán. *Tervező:* Neogrády Antal. *Rendező:* Sík Ferenc *m. v.*
Szereplő: Csíkos Gábor.

SCHULCZ KATALIN

Tragédia-muszter

Az ember tragédiája
a Szegedi Szabadtéri Játékokon

Tóth **Éva és Bubik István a szegedi Tragédia-előadásból** (MTI-foto)

Madách drámai költeménye védett mű: különleges státusa éppen abban áll, hogy nem-érinteni nem lehet. Bár meg-születése óta szakadatlanul filológiai, történetfilozófiai viták kavarognak körülötte, heves csatározások folynak színpadra termettségéről, illetve előadásra való alkalmatlanságáról, tény, hogy pontosan *száz* éve próbálják színházaink tiszteletre méltó elszántsággal élménnyé eleveníteni Madách heroikus töprengéseit. Ezenközben szinte észrevétlenül válik a színpad klasszikusává a könyvben otthonos költői bölcselet. Halmozottan hátrányos helyzetben van tehát a rendező, amikor a *Tragédiához* nyúl. Tudja jól, hogy az olvasás egyszemélyes kalandját nem pótolhatja a lehető legsikeresebb színpadi megvalósítás sem. Így aztán eleve kihívja maga ellen a fogad-tatás méltánytalanságát. Vámos László nem először teszi ezt, feltehetően nem is utoljára. A mostani felújítás ősszel a Nemzeti Színházba kerül, éppen ezért érdemes elgondolkozni rajta, hogy a Szegeden három alkalommal bemutatott változat újdonsága - a mindeddig legteljesebb terjedelem színre vitele - nem szorul-e idő- és koncentrácíómentő változtatásra.

. Törülj bátrabban ... ", biztatta levelében Madách Arany Jánost, akit művének bíráló javítására kért, s akinek tapintata csupán stiláris finomságok észrevételezésére korlátozta beleszólását. Arany helyzetét azonban aligha lehet összehasonlítani a huszadik századi színpadra állítóéval, s nem felelősségének súlya okán, hanem dolgának eltérő volta miatt. Az Aranynak szóló meghatalmazás az eredeti alkotás eredeti változatát illette; Arany módosításai nem hordozhatták magukban személyiségét, ízlését, hiszen nevét sem adta a kollegiális beavatkozáshoz. Kötötték a kortársviszony létező és vélt törvényei is. A mai rendező ezzel szemben deklarál-tan új minőséget hoz létre, saját szemléletével, nevével jelezve elsőségét a másodlagosságban (az eredeti nem-drámához mint munkája alapanyagához képesti másodlagosságban, melynek birtokba vételével, „átírásával" viszont elsőséget élvez). A terhe nem kisebb, mint az egykorú igazítóé, legfeljebb kevésbé marad nyoma, lévén tünékeny műfaj az övé. Amit az akkori kortársiság buktatóinak elkerülésén megspórolt, az bőségesen visszakéredzkedik a színház kortársiságának nem csekély etikai feladványában, a kétfrontos hűségben. A méltánytalanság pedig éppen itt történik: az eredmény csak az egyik hűség, a mostani szemszögéből mérettetik meg.

Vámos László a pontossághoz ragaszkodik leginkább. Tiszteletadás ez a műnek. Csakhogy a reprezentatív, maradéktalan ideidézés, az óriási erőbedobással létrehozott Tragédia-gépezet *a* hűség csapdájának tetszik. Szó szerint értelmezett hűségről van tehát szó, s így esik meg, hogy a ráadásként pompázó tálalás közben elsikkad az élmény. A roppant szövegadaghoz mért bőséges látvány fárasztó. A második rész közepe táján felébred a néző „rossz tanuló"-lelkiismerete, s a katarzis esedékes elemei helyett inkább valamiféle bűntudatot érez: a színpadon keményen dolgoznak, kiteszik érte a lelküket, ő meg időnként „lóg", körülbelül a falansztertől nem képes egyenletesen összpontosítani a játékra. Ha ez így van, akkor viszont az osztályfőnöke kíséretében színházba látogató igazi rossz (vagy jó) tanuló még kevésbé fog türelmet tanúsítani majd a kőszínházban. A játékidő több mint négy óra, a jóféle feszültség pedig nem tart ki végig. Pedig látványban nincs hiány. Csányi Árpád díszlete ferdén forgat-ható (föld)gömbszelet: egyszerre nagyszabású és szerény, fenyegető és hajlékot kínáló. Kitűnő háttere a változó színeknek. Éppen működőképessége emeli ki az előadás hosszadalmasságát. A gyors váltások technikailag ily módon megtámogatott ígéretességéhez képest maguk a színek „leragadnak", a lehetséges tanulságok többször és lassabban hirdettetnek ki. Bizonygatássá válik a még bizonyításra sem szoruló. A római színben dalra fakadó Hippia musicalbetétje azáltal válik saját terjedelménél hosszabbá, hogy az előadás egészétől idegen hangzásvilágot képvisel, s továbbra is elszigetelt marad, minthogy több hasonló nem követi. Nem volna érdektelen a már meglevő operán kívül egy „könnyűzenés" változatot is készíteni a *Tragédiá*ból - zsúfoltsága hasznára lehetne egy rockoperának de a jelen prózai előadáson belül szerényebb ének szólalhatott volna meg. A tömeg is a látvány része természetesen. Széttartó mozgásokból komponált csüggeteg revüjük mindig valamivel tovább tart, mind ameddig figyelemkeltő volna. Vágó Nelly kosztümjei dekoratívak, mondhatni túlságosan is „ki vannak találva", eltekintve az Ádám- illetve Éva-kosztümtől, amely ha-

gyományosnak kifejezetten csúnya, korszerűnek viszont nem nevezhető. A szép színű kavalkádból meglepetésszerűen kiváló mellékalakok levegőbe vesző hangjukkal kissé magukra hagyatottnak tűnnek: mintha tévedésből kerültek volna elénk (meglehet, éppen a terepszínűvé váló tarka öltözet is teszi), máskor pedig - mint a londoni szín cigány-asszonya - harsányságukkal rossz irányba terelik a tekintetet. A falanszter aggastyánjának monoton rikácsolása - noha Kézdy György jóvoltából minden szót érteni lehet - elmozdítja az arányokat: a sematikus pokol érdemes foglyainak dacolása elenyészik vele szemben - hang-erő szempontjából.

A beszéd egyébként többszörösen is lényeges eleme az előadásnak. Azért is, mert a szabad tér követelményei elsőrendűen érintik, s azért is, mert a főszereplők jóformán végigbeszélik a darabot. Teljesítményüket jócskán befolyásolja tehát ebbeli képességük. Ádám: Bubik István. Nem merészségnek, hanem egyértelműen jó választásnak tetszik a főszerep ráosztása. Fiatalsága nem tapasztalathiányt, hanem Ádámhoz illő tapasztalási kedvet sugároz. Friss, gyanútlan famulusa Lucifernek, a világnak és álmainak. Az, hogy naiv mohóságát nem duzzasztja teátrálissá, korántsem fogyatékosság. Csalódásainak fiatalossága abban nyilvánul meg, hogy újbóli nekilendüléseiben nem annyira a remény, mint inkább a kíváncsiság és a türelmetlenség hajtja. De végül is a remény egy színe a kíváncsiságnak, következésképp Bubik nem másítja meg a lényeget, csupán sallangtalan természetességgel éli végig. Kivételes az állóképessége, mellyel a némán ülő nézőket is ki-merítő előadást egyenletes fizikai erővel szinten tartja, soha nem feledkezve meg a tiszta beszédről. Szövegmondásában a köznapi lejtést követi (bizonyára lesz, aki ezt majd felrója), biztosítva egyszersmind a tűnődés pillanatában születő gondolat hitelét. Mivel ez a képesség színházszerte rendkívülivé kezd kivételesedni, érdemes felfigyelni rá. Bubik István mindenesetre beváltott ígéret, ahogy mondani szokták.

Balkay Géza annyival teátrálisabb Lucifer csak, amennyivel szerepe szerint annak kell lennie. Kellően romlott és elegáns, életveszélyesen alattomos és nagyvonalú, erőszakos, aktív és mozdíthatatlan. Összefont karral asszisztál Ádám csalódásaihoz, gúnyos mosollyal várja ki valahányszor igazolódását. Legelső megszólalása: feleselése az Úrral túlságosan modorosra stilizált, a továbbiakban viszont példaszerűen talál rá a személyére szabott intonációra. Az egyes színeknek megfelelő álruhában elvegyülő alaknak valóban karizmatikus ereje van.

A rossz s nemesnek ama csodás kevercséből sajnos keveset mutat fel Tóth Éva Évája. A prágai szín asszonyának nőies álnokságába visz csak életet. Igaz, az odaadás árnyalatai kevésbé hálásak.

Az Úr hangja: Sinkovits Imre szép szövegmondását Úr-szerűre formálja. Behozhatatlan előnye a többi szereplőhöz képest - ezzel nem kisebbedik érdeme -, hogy stúdiókörülmények között kedvezőbbek a beszéd feltételei, mint szabadtéren.

Nem véletlenül esik ennyi szó a beszédről. A már említett, alig teljesíthető speciális követelményeken túl elsősorban azért, mivel Madách egyszerre patetikus és közvetlen mondatai az elmondás által érvényesülnek a színpadon. Ha már - éppen a teljesség ostromlása okán - le kell mondanunk a varázslatról, akkor a javíthatatlan nézői hedonizmusnak a költészet marad kárpótlás-ként. A többi csak irodalom.

(A7 ember tragédiájának Nemzeti színházi bemutatóját a későbbiekben külön méltatjuk.)

Madách Imre: Az ember tragédiája (Szegedi Szabadtéri Játékok)

Díszlet: Csányi Árpád. *Jelmez:* Vágó Nelly. *Mozgástervező:* Dölle Zsolt. *Zenei összeállítás:* Simon Zoltán. *Rendező:* Vámos László.

Szereplők: Sinkovits Imre, Bubik István, Tóth Éva, Balkay Géza, Baranyi László, Barta Mária, Bognár Zsolt, Bősze György, Czibulás Péter, Csák György, Herczeg Zsolt, Gémesi Imre, Hetényi Pál, Ivánka Csaba, Izsóf Vilmos, Katona János, Kézdy György, Kovács Adél, Krasznói Klári, Marosi Károly, Marsek Gabi, Melis Gábor, Nagy Zoltán, Papadimitriu Athina, Pápai Erzsi, Pregitzer Fruzsina, Rubold Ödön, Antal Olga f. h., Fazekas Zsuzsa f. h., Funter Frigyes f. h., Hirtling István f. h., Janisch Éva f. h., Juhász Róza f. h., Kerekes László f. h., Kolos István f. h., Mácsai Pál f. h., Mészáros Károly f. h.

FORRAY KATALIN

Kóbor teátristák

A Liliomfi az Agria Játékszínben

1849-ben nem sok téma közül választhatott az a magyar színműíró, aki művét hamarosan színpadon kívánta viszontlátni. Történelmi példázat természetesen szóba sem jöhetett, így meglehetősen nehéz volt megtalálni azt a témát, ami egyszerre ártatlan és szórakoztató - azaz bemutatható -, ugyanakkor rejt magában valami félreérthetetlenül buzdítót, valamit, ami még képes csorbítatlanul magában őrizni nemzeti vonásokat. Szigligeti Ede kényszerűen sírva vigadó korában pontosan érezte ennek a sokrétű igénynek a szükségességét, s bár [18]45-ben már foglalkozott vele, ismét a vándorszínészet felé fordult. Annál is inkább, mert ez nemcsak kitűnő alap-anyagnak látszott a nemzeti érzés ébren-tartására, hanem számára a legbensőbb, legnagyobb szenvedélyt jelentette. Rá-adásul az új vígjáték alapötletét saját életéből merítette: neki is, mint főhősének le kellett mondania eredeti nevéről, hogy a színi pálya kétes dicsőségével ne árnyékolja be családja jó hírét. Így lett Szathmáryból Szigligeti, Szilvaiból Liliomfi. A dal- és táncbetétekkel bőségesen teletűzdelt vígjáték hatalmas sikert aratott 1849. december 21-én, s bár jelentős változtatásokkal, azóta is leggyakrabban játszott darabja Szigligetinek. Idén az Agria Játékszín sajátos - régi magyar drámákat felelevenítő - profilját színesítette Simon István átdolgozásában, Marton László rendezésében a Líceum udvarán.

Valójában sokkal egységesebb és egyben bonyolultabb Szigligeti Ede *Liliomfija,* mint ahogy az színházi emlékezetünkben és köztudatunkban él. Ennek valószínűleg az az oka, hogy már a kor-társak s később elsősorban az irodalmárok különféle cselekményszálak mesterien bonyolított rendszerének tartották a darabot. Említettek szerelmi történetet, kiemelve ennek bohózati hagyományait, fellelték a népszínművek jellegzetes ismérveit, és a nemzedéki ellen-tét mögé bújtatott társadalmi drámát, hangsúlyozták a szerző életére vonatkozó személyes utalásokat, vagyis sok mindent, amiről *a Liliomfi* kapcsán érdemes

elgondolkodni, csak éppen ezeknek a motívumoknak az összefogója, a lényeg maradt háttérben: maga a színészet. Csak a színészet elsődlegességének szemszögéből érdemes szemügyre venni ezt a cselekményt, ezeket a helyzeteket, ezeket a jellemeket, tehát az egész darabot és az előadást. Az a szövegértelmezés, mely csupán ürügynek tekinti a Szigligetinél meghatározó „vándorszínészi létet", lemond egy következetes, komolyan elgondolkodtató és stílusában, mondanivalójában egységes előadás létrehozásáról. Mert a cselekményt ugyan össze-fogja a főhős személye, de nem nyújt többet mulatságos helyzetek egymásutánjánál, ha az egyes jelenetekben nem tér vissza egy központi gondolat.

Az eredetileg három felvonásos darab vezérmotívumának nem elegendő a vándorszínész Liliomfi kalandos története kedvese kezének elnyeréséig, még akkor sem, ha Szigligeti gondoskodott kitűnő karakterszerepekről, gyorsan változó eseményekről, bohózati kellékekről. Darab-ját pergő ritmusúra hangszerelve helyzeteket kínált a főszereplőnek, akinek nem Liliomfit kell bemutatnia külön-féle szituációkban, hanem a vándorszínészt kell eljátszania, aki váratlan körülmények közé kerülve improvizál. (Ugyanezt teszi „kicsiben", *azaz* egy jelenetnyi terjedelemben a színésztárs Szellemfi is, azzal a különbséggel, hogy ő a kevésbé tehetséges, külsőségekre hagyatkozó ripacsot formálja.)

Jelenetről jelenetre más Liliomfi lép színre. Először a reá szemet vető Kamilla kisasszony éberségét kijátszva kell szerelmet vallania imádott Mariskájának, egy tipikusan vígjátéki helyzet-ben lévő hősszerelmes szerepkörében, majd régi hódolója és jószívű hitelezője, Gyuri segédletével, hol pimasz nagyvárosi hozományvadászt, hol szertelen pincért játszik el, biztos fellépéssel, teljes átéléssel, mintha egy merőben új figurát kellene megelevenítenie. S miközben zajlik a folytonos átváltozás, Szigligeti szélesíti, tágítja a vándorszínészek életé-nek jellemzését, de csak észrevétlenül mesélve mindennapjaikról.

Végül is ez egy játék a játékban, de az elv következetes megvalósítása nem olyan egyszerűen kivihető, mint az az első pillanatra látszik. Tetszetős elképzelést sugall - Marton László rendezésében - az előadás nyitóképe. Vándorkomédiások érkeznek, s ötletesen, gyorsan, szemmel látható rutinnal és természetességgel fognak hozzá, hogy az ekhós szekerekkel hozott egyszerű bútorokból, festett, rajzolt függönyökből élethű szobabelsőt alakítsanak ki, miközben sietve öltik magukra jelmezüket. Mozgalmas, látványos kezdet, ami hatásosan emeli meg Szigligeti szövegének a kóbor teátristákra utaló mondatait, de ez az ötlet következetes folytatás nélkül marad. Imitt-amott egy-egy kiszólás vagy egy rövid némajátékbetét erejéig felbukkan, de szervesen nem illeszkedik az előadás menetébe. S az egész produkcióra az jellemző elsősorban, hogy nincsen következetesen végigvitt koncepciója, hacsak a színészek egyéni ízlésétől függő, szabad játékát nem tekintjük annak. Míg a nézőtéren ül a közönség, addig többnyire szórakozik, hiszen a rendező csupa olyan színészt kért fel a szerepekre, aki leköti a néző figyelmét, de a Líceum udvarát elhagyva a színészi játékon túl más emlékezetest nehezen idéz fel. Ez a Liliomfi-előadás a kiállítás igényességével marad meg az emlékezetben, ami csöppet sem elhanyagolható, de mindenképpen másodlagos a mondanivaló érvényre juttatása mögött. A pontatlan értelmezés eredményeként megbicsaklik az egész előadás, és a felvonásoktól függetlenül két részre szakad. Az egyikben a Liliomfit alakító színész jutalomjátéka zajlik (tehát nagyjából a lelepleződésig tart), majd következik egy rövid jelenet, melyben az előbbieknek szinte homlokegyenest ellentmondva, Liliomfi a színészmesterséget választja a nagybátyja felkínálta kényelmes jólét helyett. Szigligeti Ede még más befejezést tartott reálisnak: nála *a* színész kompromisszumot köt, a békés jólét és Mariskájának keze reményében lemond a színészetről. Ezen a megoldáson szinte minden átdolgozó változtatott, s abban az esetben nem is ok nélkül, ha a szöveget egy olyan előadás szolgálatába kívánta állítani, amely az elejétől a végéig egy elhivatott, tudatos, célratörő Liliomfi életéből ragad ki néhány epizódot. A Simon István-féle átirat - mely kiemelkedően a legjobb az eddigiek között - olyan előadásban él igazán, mely egyértelművé, kizárólagossá teszi Liliomfi döntését, hátatfordítását a vagyon adta biztonság-nak. Egerben az utolsó pillanatokig nem biztos, hogy Liliomfi nem a jólétet választja-e, ugyanis a néző számára nem világos, mik közül választhat, miért mond le a vagyonról. A vándorszínészség mint mesterség és mint életforma nem kapott hangsúlyt, így azután nem is lehetett meggyőző a színész döntése. (Felmerül az a kérdés is, vajon érdemes-e megváltoztatni akkor egy klasszikus mű befejezését, ha nem annak szellemében alakul ki a rendezői koncepció.)

lla az egész előadás nem is, több részlete emlékezetes maradt. Rudolf Péter és Szerémy Zoltán kamaszosra hang-

Csákányi Eszter és Rudolf Péter a Liliomfiban (Agria Játékszín) (MTI-foto - Ilovszky **Béla** felv.)

szerelte át Liliomfi és Szellemfi alakját, ami frissebb, szeleburdibb játékfelfogást eredményezett, s ami egyáltalán nem távoli a mű bohózati alaphangjától. Rudolf Péter egyenetlenül oldotta ugyan meg feladatát, kiváltképp túljátszotta a pincérjeleneteket, de az előadás legszebb pillanatait is neki köszönhetjük, Miklósy Györggyel (idősebb Swartz) közös jelenetében. Rudolf Péter olyan meggyőzően agitálja az idősebb Swartzot, hogy szinte mind a ketten elhiszik: apa és fia áll egymással szemben. A hipnózis pillanataiban talán megszületik az igazi, a színész Liliomfi, akit kezdetben legalább annyira meglep „játékának" ereje, mint partnerét.

Szerémy Zoltán olyan tehetséges, hogy már bátran játszhat egészen rossz ripacsokat is. Szellemfije - a találó karikírozáson kívül - szeretetreméltó ügyefogyottságával aratott sikert.

Koltai Róbert az egyedüli a társulatban, aki egy pillanatra sem zökkent ki aprólékosan megteremtett figurájából, Kányai fogadósként az ostobaság, az úrhatnámság, a számító ravaszság különösen találó példányát mutatta be.

Kamilla vénkisasszony szerepében Csákányi Eszter nemcsak hirtelen váltásaival, mozgásának jellemző erejével kitű-nő, hanem azzal is, hogy egyedül ő énekel tisztán és kifejezően.

Pap Vera és Gáspár Sándor (Erzsi és Gyuri) eszményi párt tudnak időnként eljátszani, kár, hogy Pap Vera néha tájszólást erőltet.

Ha már *a Liliomfi* elkerülhetetlen sorsa a megzenésítés, mindenképpen nagyobb gondot kellett volna fordítani az énekszámok betaníttatására, a megfelelő hangosításra és a dalok játékba illesztésére. A könnyen mozgatható és szellemes díszleteken (Fehér Miklós munkája) és a szereplők egyéniségéhez alkalmazkodó jelmezeken (Jánoskúti Márta tervei) kívül maradéktalanul senki és semmi nem elégítette ki azt a várakozást, melyet a nyitókép sugallt a közönségnek.

Szigligeti Ede: Liliomfi (Agria Játékszín)
Átdolgozta: Simon István. *Zene és vers:* Aldobolyi Nagy György. *Szcenikus:* Eberwein Róbert. *Díszlet:* Fehér Miklós. *Jelmez:* Jánoskúti Márta. *Koreográfus:* Gesler György. *Rendező:* Marton László.
Szereplők: Szombathy Gyula, Csákányi Eszter, Eszenyi Enikő, Rudolf Péter, Szerémy Zoltán, Koltai Róbert, Pap Vera, Gáspár Sándor, Miklósy György, Méhes László.

VINKÓ JÓZSEF

Szénaillat és műtehén

Tóth Ede népszínművéről

Két dátumot szokták a népszínművel kapcsolatban emlegetni. Az első 1843. november 27., az új műfaj születés-napja. Ezen a napon mutatták be Szigligeti Ede *Szökött katonáját.* A második 1875. január 15., amikor is a Nemzeti Színház színpadán diadalt aratott a putnoki gyalogszínész, Tóth Ede pályaműve, *A falu rossza.* Ezt a napot sokan úgy emlegetik, mint a „legtipikusabb magyar műfaj" újjászületésének napját. A két dátum között a népszínmű teljes története, Tóth József, Feleky Miklós, Szigeti József, Vahot Imre, később Csepreghy Ferenc falusi vígjátékai, „parasztoperettjei", ahogy Kárpáti Aurél enyhe lenézéssel 1928-ban a népszínművet elnevezi.

A Szökött katona utóélete, jóllehet bemutatásakor példátlan sikerszériát ért meg, főleg a huszadik században eléggé szegényes. Nem *így A falu rosszáé.* A daliás szolgalegény érzelmes történetét szinte az egész országban eljátszották, elő-adták németül („Der Dorflump"), finnül („Kilän Heittiö"), sőt szerbül és oroszul is, felújították többek között Csortos Gyulával, Kiss Ferenccel, Apáthi Imrével a címszerepben. Még egy modern előadásáról is számot adhatunk, 1965-ben a Thália Színház támasztotta föl - Örkény István változatában -, hogy a nyílt színen megölje. Ez az előadás ugyanis nem népszínmű-előadás volt, hanem pamflet a népszínmű ellen, amolyan stílusparódia, amelyben a rendező a nyílt színen vitázott a mai Néző el-lenvetéseivel, dramaturgiai aggályaival, s a népszínművet ahelyett, hogy a maga hagyományai szerint előadta volna, meg-kísérelte nevetségessé tenni. Kazimir Károly, az előadás rendezője nyilván érezte, hogy a régi típusú népszínmű-nek már semmiféle stílushagyománya nem él, ehhez a műfajhoz már nincsenek színészek, s a népszínmű naivságain - ahogy Ady Endre írta - „mosolyogni nem tudunk", „hazugságai viszont bántanak bennünket".

Fentiekből is kiderül (de így volt ez már az 1921-es vígszínházbeli és az 1938-as nemzeti színházi felújítás esetében is), hogy annak, aki napjainkban népszínművet állít színpadra, szembe kell néznie az alapvető dilemmával: vagy komolyan veszi ezt a valóságtól enyhén szólva elrugaszkodott idealizált parasztidillt, és akkor a hamvas naivság könnyen bárgyú nevetségességgé változhat, vagy eleve persziflált népszínmű-játszásra adja a fejét, s akkor nem kerülheti el a stílusparódiát. Az első út - jóllehet izgalmas kísérletnek tűnhet - gyakorlatilag érdektelen előadást szülne, hiszen egyrészt a népszínmű hihetetlen dramaturgiai-szerkezeti gyengeségeit már a kortársak szemében is alig-alig fedte el a demokratikus eszme és a nemzeti érzés kinyilatkoztatása fölötti bódulat, másrészt, mint erre már céloztunk, a népszínműjátszásnak ma nincsenek Blaha Lujzái és Ujházi Edéi, a népszín-mű stílushagyománya kihalt. A másik út, a paródia pedig könnyen eltorzítja még a népszínmű maradék értelmét is, s akaratlanul is a műfaj kicsúfolását eredményezheti.

Érezte ezt az ellentmondást az Eger-vári Esték előadásának rendezője, Halasi Imre is, ám (ha értelmezésem nem csal) ő úgy vélte, hogy a két véglet összebékíthető. E rendezői célkitűzés szerint létre kell hozni egy eredeti népszínmű-előadást betoldások, dramaturgiai operációk, paródiaelemek nélkül, valahogy úgy, ahogy 1876-ban a Népszínházban tették, s az előadás az eltelt történelmi idő, a társadalmi változások kegyetlen törvénye szerint úgyis idézőjelbe kerül, s a mai néző kicsemegézheti a humoros-parodisztikus jeleneteket önmagától, mint húslevesből a velőscsontot.

Mindez meg is történhetett volna (hiszen feydeau-i alapszabály, hogy a legképtelenebb jeleneteket kell a legvadabb komolysággal és fegyelemmel előadni, hogy hatásuk kacagtató legyen, s ami a francia bohózatíró darabjaira igaz, helytálló a népszínműre is, mivel ezt a műfajt sokan a vaudeville paraszti korcsának tekintik), csakhogy ehhez a rendezői felfogáshoz magabiztos színészvezetés, következetes és egységes játékstílus, kitűnő stílusérzék kell. Ehhez nem elég néhány rendezői-díszlettervezői ötlet (a szupernaturalista műtehén, amely az előadás jelképeként végigkérődzi műszalmával a pofájában az előadást), sem a sarkantyús csizma és a fokos, ehhez összefogott és nagy rutinnal irányított ensemble-játék szükséges.

Stílusegység dolgában azonban az egervári előadás felettébb hevenyészett. A

Blaha Lujza A falu rosszában (Nemzeti Színház, 1875)

színészek különböző felfogásban játszanak (már akinek egyáltalán valamilyen felfogása a szerepéről van); egyikük a vaskos naturalizmus híve (félúton Móricz Zsigmond és Sarkadi Imre drámahősei között), a másikuk orfeumi ízetlenkedéssel kívánja érdekessé tenni figuráját, a harmadik olyan, mintha népies műdalgálaesten lépne föl, miközben a partnere állóképfigurákat mutat be a Feszty-körkép modorában. Mindez önmagában sem túl jó, s így együtt kicsit a nem jóból is megárt a sok. Az előadás stílusösszevisszasága nemhogy tompítaná a darab írói-dramaturgiai gyengéit, inkább felerősíti azokat, s a nézőnek néha olyan érzése támad, mintha oktató-bemutató előadást látna, amelynek az a célja, hogy a népszínmű képtelenségeire felhívja a figyelmet.

Mert hiheti-e komolyan még a népszínmű legelszántabb híve is, hogy Göndör Sándor szolgalegény, aki kedvese hűtlenségén elkeseredve először elissza a szülői házat, majd *izzó* indulatában egykori szerelmesére is rápuskáz, megszelídül egy süldő lány szavaira, s feledve lángoló szerelmét, egyszer csak ripsz-ropsz feleségül veszi a gyűlölt csábító, Feledi Lajos húgát, Boriskát? Nem elhibázott-e lélektanában az egész figura, aki Dózsa György-i lázadóindulattal támadja a falu leggazdagabb famíliájának tagjait, hogy aztán minden ok és indok nélkül elfelejtse sérelmeit, s maga is a családi tűzhely mellé kuporodjék? Nem is szólva a dramaturgiai ellentmondások soráról: Göndör valójában csak az első felvonás főszereplője, a második felvonás bonyodalmához semmi köze (itt Gonosz Pista bakter lopott szőlője körül forog a történet), a végkifejletnél pedig csak statisztál (ott Boriska a főszereplő). Göndör a „paraszti környezetben" játszódó dalos-táncos középfajú drámá" (így ha-tározta meg egy kritikus a népszínmű-vet) műfaji áldozata: tragikus hősnek indul és a melodramatikus szánalom poshadt vizein evez a révbe.

Így jellemezhetnénk Trokán Péter alakítását is. Borjúszájú, lobogós ingben, sarkantyús csizmában, kezében fokossal dobban be a színre, figuráját nekibúsult-löttyös indulat lengi körül, és Dayka Gábor édes költészetén sápadozó, csoszogó parasztlegényként úszik ki a szemünk elől. Trokán persze nem önmagától ennyire gyenge, hímporos figuráját már az előadás kezdetén lehetetlen helyzetbe hozza a rendező, amikor vetélytársát, a Bátki Tercsi kezére pályázó Feledi Lajost a rokokó pásztorjátékokból (a hajporos paróka és a minét korából itt maradt) infantilis-debil-lüke mamlasznak ábrázolja, s ezzel alapjaiban felborítja a néző igazságérzetét, hiszen miféle halálos szerelmi bánatot lehet véresen komolyan venni ott, ahol a daliás magyar parasztlegény helyett a női fő-szereplő az ugrabugra karikatúrát választja? Amellett rögtön nevetségessé válik Göndör indulatának társadalmi jogosultsága is, hiszen Bátki Tercsit, az árvalányt nem erőszakkal kényszerítik a gazdag földmíves fiához, hanem ön-szántából választja azt, szemben Göndör Sándor szegénylegénnyel. Ezen az aprócska dramaturgiai hézagon rögvest felborul a darab társadalmi igazsága, s így érthető is talán, hogy miért játsszák a színészek egyre inkább falusi bohózatnak, mintsem népdrámának.

Fentiekből következik, hogy a Bátki Tercsit megszemélyesítő Peremartoni Krisztina alakítása eleve nem lehet jó. Hiszen kétféle figurát kell eljátszania: a Göndör Sándorral való jeleneteiben egy Móricz-hősnőt, a Feledi Lajossal valókban pedig egy francia úrikisasszonyt. Mindez persze megoldhatatlan, még akkor is, ha Peremartoni és a Feledi Lajost alakító Vass Péter néhány jóízű (persze a népszínműbe nem illő) páros ugrabugrándozással és évődéssel ajándékoz meg bennünket. A dráma és a bohózat az első felvonás csúcspontján még találkozik is: Göndör Sándor szerelmi bánatában rápuskáz Bátki Tercsire, de két lépés távolságról sem talál. Amiből nyilván két magyarázat következhet: vagy a daliás szolgalegény vesztette el éleslátását a töméntelen pálinka következtében, vagy az árvalány lépett félre a töltény elől, tudván, hogy még jelenése van.

Mindeme kis példák azonban csak ízelítők az előadás stílus-összevisszaságából és szerepfelfogás-kavalkádjából. Szinte hihetetlen ugyanis a szerepfelfogásoknak az a tárháza, amit az egervári előadás felvonultat. Feledi lányának,

Boriska és Göndör Sándor (Nizsinszki Tamara és **Újlaky** László) 1944-ben a Nemzeti **Színházban...**

és **1983-ban Egervárott** (Maronka Csilla f. h. és Trokán Péter) (MTI-foto - Arany Gábor felv.)

Boriskának kicsiny süldőszíve például nagyokat verdes, amikor éjnek éjjelén titkos szerelme után szökik. A főiskolás Maronka Csilla olyan élethű epekedő kamaszrajongással játssza cl a ham-vas kis parasztlányt, hogy egy eredeti népszínmű-előadásban nyilván hitelesnek is tűnne. Itt azonban - a többiek szerepfelfogásának árnyékában - a szó szoros értelmében szánalmas.

A népszínműjátszásnak ugyanis megvannak a maga sablonjai. Ezeket a sablonokat lehet lekicsinyelni, hagyományait meg lehet kérdőjelezni, épp csak figyelmen kívül hagyni nem lehet. A népszínmű dalos-táncos műfaj, ahol a tánc- és énektudás, a tiszta szövegmondás, a figurateremtő erő nélkülözhetetlenek. Itt a színészi jelenlét, az ének-tudás sokszor dramaturgiai funkcióval bír: a népszínmű konfliktusait nem-egyszer egy-egy nóta oldja meg (vagy fel), s egy-egy szép népdalért a néző megfeledkezik az okokozati láncolatról is. A darab dramaturgiai gyengéi a kor-társaknak is szemet szúrtak, amikor Blaha Lujza vagy Ujházi Ede „kiállt" a cselekményből, és a rivaldára előrelépve előadta a „Ha galamb lehetnék ..." vagy a „Megállok az udvaron" című dalokat, akkor a cselekmény egysége éppúgy csorbát szenvedett, mint ma. Csakhogy ott és akkor annak a „kiállásnak" volt értelme, mert a népszínmű színészeinek volt énekhangjuk és tánctudá suk. Nekik nem kellett (mint Trokán Péternek) „fanyar humort" csempészniük a hangjukba - így mentegeti egyik kritikusunk Trokán ritmustalan és dallamtalan hangképzését -, ők egyszerűen elénekelték a dalt. Tisztán és hatásosan. Úgy, ahogy kell. Eszükbe sem jutott, hogy paródiaként fogják fel és „felülbírálják" valamely korszerűbbnek vélt eszmény nevében a dalt, csak azért, mert hamis a hangjuk. A dolog ennél sokkal egyszerűbb volt: akinek nem volt hallása, az nem énekelt népszínműben. (Tudom, hogy ma némely színházi berkekben ez a megállapítás nagyon szimplának hat.)

Mert nem véletlen, hogy *A falu rossza* egervári előadásának is akkor volt sikere, amikor képzett és felkészült színészek a Tóth Ede-féle figurákat „színpadra állították". Hiába „latyizott", a Latabárok stílus- és figurateremtő ereje nélkül Baracsi Ferenc Kónya kántortanító szerepében, hiába adta bambasága minden eszközével a falusi bolondot Tóth István, valódi hatást Fekete Gizi és Rácz Tibor értek el. Igaz, *A falu rassza* két leghálásabb szerepe a kikapós, de tiszta szívű Finum Rózsi és a ravaszdi bakter, Gonosz Pista figurája. De ők is megmaradhattak volna genre-alakoknak, ha nem dolgozzák ki szerepüket. Fekete Gizi ráncos selyemrokolyában és piros szárú kiscsizmában, ahogy szokás, szép énekhanggal idézte fel Blaha Lujza egykori legendás szerepét, s a nézőt nem zavarta, hogy valójában Finum Rózsi-nak semmi köze a színdarabhoz, igazi mellékszereplő ő, aki többet énekel a kelleténél.

Rácz Tibor ravaszdi sunyiságból, kivagyiságból, cinizmusból, berezelt alázatból gyúrta össze a körmönfont bakter alakját, aki igazságát kaparja ki a hazugságok ráterülő pokróca alól, s aki valójában nem is annyira gonosz, mint inkább ijedt éhenkórász. Nyilván nem véletlen, hogy amikor ő énekelt, nem a népieschkedő cukoröntet jutott eszünkbe, hanem a régről ismert népi figurák, az obsitos, a csikós, a garabonciás és társaik. S ilyenkor úgy éreztük, hogy a régi magyar színpadnak lehetnek még tartalékai, még akkor is, ha a rendező - valóságérzetünknek fittyet hányva - a hálóingben felriadó Feledi família portájára kéreti be éjjel kettőkor a tetőtől talpig kiöltözött Zalai Népi Együttest.

Tóth Ede: A falu rossza (Egervári esték)

Dramaturg: Böhm György. *Díszlet:* Menczel Róbert. *Jelmez:* Laczó Henriett. *Zenei szerkesztő:* Rossa László. *Koreográfus:* Orsovszky István. *Rendező:* Halasi Imre.

Szereplők: Siménfalvy Lajos, Vass Péter, Maronka Csilla f. h., Peremartoni Krisztina, Trokán Péter, Fekete Gizi, Rácz Tibor, Baracsi Ferenc, Tóth lstván, Fráter András.

RÓNA KATALIN

A szent strici Egervárott

Mire vállalkozik a nyári színház? Az önfeledt szórakoztatásra, a harsány vidámításra-e, vagy vállalt magatartásának egyfajta történelmi-társadalmi gondolat köré csoportosítása jegyében, nehézveretű drámák előadására. Tehát valójában mindaz megtalálható a nyári szín-házak műsortervében, ami általában a színház, illetve alkotóinak gondolkodás-módjára érvényes. Legújabb nyári szín-házaink egyike ebben az esztendőben határozott szándékkal, avagy inkább két rendezője vállalkozókedvének jegyében jófajta humorral meglehetősen a végletekre tört. Hogy a különböző nézőigények tökéletes kielégítése volt-e a cél, avagy véletlen egymás mellé rendelése az időben, szellemben, gondolatban és stílusban olyannyira más-más képet mutató műveknek, a végeredmény szempontjából nem fontos. Mindenesetre a magyar drámairodalom nem éppen leghaladóbb és legmagasabb szintű ágának fölidézése és a történelemlátás meglehetősen érdekes példájaként fölfogható olasz vígjáték műsorra tűzése a vállalkozó-szellemet, a szemlélet sokirányúságát példázza.

Némi ironikus felhang vezérli Halasi Imre rendezését *A falu rossza* színpadra állításakor. Tóth Ede „eredeti népszínműve" azonban ettől nem válik, nem válhat sem igazán groteszkké, sem maivá. Ha az volt a rendező szándéka, hogy egy korszak irodalmi termésén, színpadi gondolkodásmódján gúnyolódjék, úgy jól látta, hogy ezt leginkább *A falu rossza* édes-bús történetén teheti. Ám ha magát a kort kívánta megmutatni, szándéka hiábavalónak bizonyult, Tóth Ede ugyanis képtelen volt kora valódi társa-dalmát ábrázolni. A vidámkodó, jó ritmusú előadásban a halvány irónia és a népieskedő magyarkodás keveredik; ennek mintegy ellenpontjaként játssza az egervári nyári színház az olasz Fabio Storelli komédiáját, *A szent stricit.*

A háromszázas évek kezdetén, a kereszténység államvallássá válásának idején, Siracusa a színhelye Teomédio történetének. Á római trónkövetelők harcából Constantinus került ki győztesen, aki felismerte a már kiépült egyházi szervezetben és a nagyjából egységes keresztény tanokban rejlő erőt, ezért kiegyezett a kereszténységgel. 313-ban adta ki a milánói ediktumot, amelyben vallásszabadságot és különleges jogokat biztosított a keresztényeknek. Nemcsak adományokkal gazdagította az egyházat, hanem kiváltságokat adott a papság-nak, különösen a főpapoknak. A püspökök még az igazságszolgáltatásban is részt kaptak, mert a pereket az egyik fél kívánságára át lehetett tenni a püspök elé, akinek ítélete megfellebbezhetetlen volt. Maga Constantinus is „keresztény alattvalók püspökének" tartotta magát, és ily módon irányító szerepe volt az egyház belső életében is. Ezzel lezárult a kereszténység történetének első nagy szakasza: az üldözött egyház fokozatosan diadalmaskodó, uralkodó egyházzá változott.

A szent strici története: a keresztény leányért, Lucináért epekedő Teomédio, a szicíliai hölgyek csábítója, a római erkölcsök példamutató megtestesítője, a bájos gazfickó és strici inkább elfogad-ja a kereszténységet, mintsem lemondjon szerelméről. Ily módon keveredik a keresztények közé, és így a kiherélt praetor parancsára az igazi keresztényekkel együtt az arénában az oroszlánok elé vetik; mártírnak vélik, szentté avatják, s tunikája csodatévő lesz. A véletlenek, a félreértések sorozata a szentté-avatás, s a hivő lány alig veszi észre, hogy holtnak hitt s szentté avatott lovagja saját maga tér vissza, nemcsak üdvözült lelke.

Á fölismeréssel Lucinának kell megbarátkoznia: mivé lesz a tiszta hit, a tiszta szenvedély. S látnunk kell a politikai küzdelmeket, a csalfaságokat, a szentségtöréseket, a hazugságokat, az ereklyék áruba bocsátását és a szentté-avatás komédiáját. Mindazokat az eszméket és eszmegyalázásokat, hiteket és hitszegéseket, amelyek kísérhetik egy új korszak kezdetét, az új politikai, ha-talmi szempont megvalósulását, kibontakozását.

Hatalmas komédia, groteszk játék ez a történelemmel, egy átalakuló korban, a legkülönbözőbb hatalmi erők áramában. Storelli gazdag cselekményével oly biztosan kezeli a témát, oly förgeteges komédiázásra kényszeríti-készteti a játékban részt vevőket, és oly határozottan históriai, mégis történelmietlen, hogy nem lehet nem észrevenni komédiájában a parabolisztikus hangokat.

Teomédio középkori történetében meg kell hallanunk más századok kiélezett helyzetcinek kórképét is. S ezen még az sem változtat, hogy némileg meghátrálva, s tán megrettenve a gondolat merészségétől, az író kitér a végső döntés elől: kiderül, Teomédio álmodta, képzelte csupán a történetet, nem más ő, mint a templom szépségre, gyönyörre áhítozó sekrestyése.

Miről szól, miről szólhat valójában Storelli komédiája? A kereszténység államvallássá válásán túl értelmezhető mindenfajta történelmi-társadalmi korszakváltás képeként, annak valamennyi gondjával, ellentmondásával. De éppígy vonatkozhat és vonatkozik is bizonyára napjaink olasz társadalmának egymást marcangoló politikai pártharcaira is.

Merő Béla rendezésének alapmagatartása épp az, hogy nem akarja konkrét politikai képpel, látványosan didaktikus magyarázkodással ellátni a játékot. Pontos, egységes hangra törekszik, és a förgeteges komédiában így is jól érzékelteti a politikai küzdelem erővonalait. Ízléssel mutatja a Lajos Mari fordította vaskos, vérbő történetet Menczel Róbert színpadképében, Hruby Mária kosztümjeiben.

A szent strici címszerepét Nemcsák Károly alakította ellenállhatatlan humorral, komédiai kedvvel. Óriási lendület-tel pörgeti az események fonalát, játéka kiegyensúlyozott, okos és szellemes. Deák Éva a feltétlen hithű, erényes és a hitében megrendült Lucinát mutatja. Nádházi Péter Egnazio alakjában ízlésesen komédiázik; Szalma Tamás erélyes; *Áron* László Rezio és Derzsi János Rutillio szerepében jól ábrázolja a politikai cselszövéseket; Egervári Márta erőteljes színekből formálja Maximillát.

Fabio Storelli: A szent strici (Egervári esték)
Fordította: Lajos Mari. *Dramaturg:* Böhm György. *Díszlet:* Menczel Róbert. *Jelmez:* Hruby Mária. *Rendező:* Merő Béla.
Szereplők: Nemcsák Károly, Deák Éva, Gyürki István, Egervári Klára, Áron László, Nádházi Péter, Szalma Tamás, Derzsi János, Császár Gyöngyi, Latabár Árpád, Quintus Konrád.

VASS ZSUZSA

Filuména házassága Szolnokon

Eduardo de Filippo vígjátéka, *a Filuména házassága* olyan, mint egy elnyújtott drámai expozíció, mely sehogyan sem képes kivergődni a banalitások visszahúzó közegéből. A dráma ott kezdődik, ahol egy életteli házastársi groteszk befejeződhetne, és ott végződik, ahol egy bizarran naturalista családi dráma elkezdődhetne. Ami e között van, az maga a reménytelen várakozás színpadi és néző i értelemben egyaránt, harsány olasz csomagolásban. Á drámának az az észrevétel a kizárólagos „előremozdítója", hajtórugója", melyet senki nem vonhat kétségbe; mármint hogy „a gyermek az gyermek". Ami a darabban változás történik a „jellemek" és a helyzetek szintjén, és ami nem kis változás, hiszen egy nápolyi kéjencből lényegítenek át egy embert a legunalmasabb papucs-férjjé, ennek a megható felismerésnek az ugyancsak megható következménye.

Filuména Marturano a Domenico Soriano által kitartott volt utcalány nagy leleménnyel halálos beteget színlelvén, utolsó kívánságaként elveteti magát az őt immár negyed évszázada kihasználó kivénhedt ficsúrral, a jómódban élő cukrásszal, Domenicóval. De korántsem kicsinyes önzésből vetemedik erre a csalásra: három titokban felnevelt fiáért teszi, akiknek nevet és társadalmi megbecsülést kíván szerezni a hangzatos Soriano névvel. Domenico nem hagyja annyiban a dolgot: mindenáron felbon-tani igyekszik törvénytelen kapcsolatuk törvényesítését, a nyilvánvalóan törvénytelen házasságot. Ehhez talál is egy minden paragrafussal felvértezett, félszegen fontoskodó ügyvédet, aki az olvasni nem tudó Filuménának paragrafusnyelven bebizonyítja, hogy a házasság csak akkor lenne érvényes, ha a feleség, már-mint Filuména meghalt volna. Az „ifjú" hitvesnek azonban nem csak saját erkölcsi „tőrvényei" vannak a hasonló esetekre, de ezeknél sokkal hathatósabb női fifikája is: látszólag beleegyezik a házasság felbontásába, ugyanakkor távozása előtt bizalmasan közli még Domenicóval, hogy az egyik gyerek az övé.

A dráma ekkor hajmeresztő fordulatot vesz: Domenico az apai ösztön anyai hevességétől hajtva tízhónapos belső viaskodás után (melyet mi nem kísérhetünk figyelemmel, mert ez az „időszak" a két felvonás közötti szünetre esik), papucsot vesz magára, hogy meg-tudja, melyik fiú az övé. Filuména azonban makacsul kitart, és meghirdeti a gyerekek közötti egyenlőséget; teheti, hiszen immár ő az úr. Domenico hamar beadja a derekát, érezhetően ő is unja *már az* egészet. Így az egymást nem is-merő három testvér, az ismeretlen anya és a több ismeretlenes apa együttesen elindulnak felépíteni a meghitt családi tűzhelyet a most már törvényesen megpecsételt házassággal, hogy a meghitt viszony a társadalommal is hiánytalan legyen. Amit még ehhez a lekonyuló dramaturgiához kapunk, az néhány commedia dell' arte-i burleszkelem (családi csetepaték harsány kivitelben) és egy kis félreértés-dramaturgia.

Eduardo de Filippónak, a nápolyi színházi hagyományok éltetőjének és megújítójának, aki egyben színésze, rendezője és háziszerzője saját társulatának, állítólag van egy nagy írói erénye: ki-tűnő vígjátéki szerepeket ír kiváló színészek briliáns alakításaihoz. Ezek a szerepek - a *Filuména* házasságában mindenesetre - egy jobb szalonvígjáték keretein belül sem jó szerepek: bár hasonlóan francia társaikhoz, ismert sémákat képviselnek sémaszerű komikus szituációkban; a színészi egyéniségnek kell saját személyiségével és humorával meg-tölteni és egyéníteni a közismert sémákat. Ugyanakkor de Filippónak ez kevés, ezért minduntalan erkölcsi ítélőszék elé állítja alakjait: a nagyvárosi nagyvonalúság közönyét megvetve és a provincializmus kispolgári bátortalanságával egy-szerre menti fel és ítéli el őket ugyan-azért a tettért.

Ettől a bírálatba burkolódzó engedékenységtől hatnak drámái véget nem érő expozícióknak, az ítéletet előre hangoztató, majd azt a dráma során csipetenként megsemmisítő, kiteljesületlen vonulatoknak. Á színészt pedig az alak megalkotásának egyéni lehetősége és az azonosulás mértékének eldöntése helyett „természetes" kitárulkozásra, mint-egy ösztönös azonosulásra készteti, sémákba préselten, mely játékmód, „alak-formálás" az olasz színészet sajátos bravúrteljesítménye.

Filuména figurája abba az olasz szerepkörbe tartozik, melyet a magyar közönség leginkább az olasz neorealista filmekből ismerhet. Egyik legmarkánsabb képviselője Anna Magnani, a korán elhunyt kiváló színésznő volt. Ez az olasz nyomornegyedekből prostitúció által kiemelkedett műveletlen nőtípus, akit ösztönös intelligencia, főként pedig mérhetetlen kitartás, az övéiért gyilkolni is képes gyermek- és családközpontúság jellemez, gyakran vált a filmekben a mostoha viszonyok és saját volt körülményei áldozatává, tragikus hősnővé. Filuména ennek a típusnak a győzedelmeskedő, vígjátéki vonalába tartozik, bár múltját, melyről gyakran tesz említést, hasonló kiszolgáltatottság, huszonöt éves megaláztatás jellemezte. E bohózat szintjén Filuména erős és öntudatos nőstényoroszlán, aki a darab során képes az őt mindeddig cselédjének, megvetett kitartottjának tekintő magabiztos szeretőjéből „kisnyulat" faragni. Á dráma erről a boszorkányos tettről szól, melyhez a nélkülözhetetlen varázsige a „gyermek", ami a nápolyi apákat egyből képes levenni a lábukról - de Filippo szerint. Mindenesetre nem lehet nagyon mély az a szerep, mely varázslatokkal formálódik és formálja át egész környezetét. Á sémák mindazonáltal léteznek az eljátszásához, ha ezek a sémák nem is igen találhatók meg magyar színpadokon. Nálunk ugyanis többnyire a jómódú, unatkozó, „eszes" asszonyság szokta unaloműzés céljából „gyilkolni" a kártyával vagy szeretőivel elfoglalt urát, és színpadjainkon a prostituáltak is jobban ismerik a büntető törvénykönyv paragrafusait (a rájuk vonatkozókat mindenesetre), mint olvasni nem tudó, temperamentumosabb olasz kolléganőik.

Az olasz bohózatban mindent az érzelmek, az ösztönök uralnak és irányítanak. Domenicót először a férfiúi ösztön mérhetetlen hiúsága, majd az apai ösztön nagyvonalúsága, papucsszerénysége jellemzi. Filuménát mindvégig az anyai ösztön vezérli, mindez átitatva az olasz szegénynegyedek lakóinak kitartásával és ösztönös öntudatával. Alfredót, Domenico házi barátját a zsokéösztön férfiasságának emléke élteti, míg Rozalia, Filuména házi bizalmasa a szegénység ösztönlétéből inkább a félénk megalázkodást hozta magával némi álöntudatba palástolva.

Csiszár Imre, a szolnoki szabadtéri előadás rendezője a darab szegényes gondolati rétegének „felfejtése" helyett egy olaszosan harsány életképet teremtett a Damjanich Múzeum tágas, árkádokkal körülvett, könnyen átvarázsolható,

„alkalmazkodóképes" klasszicista udvarára. A múzeumudvar hatalmas, második emeleti ablakaival egy magasságban kötélen száradó század eleji, szemérmesen kihívó fehérneműk tömege idézi meg az olasz mediterrán kitárulkozó köznapiságát, a meleg égöv hívogató otthonosságát. De Csiszár a díszlettervező Szlávik István segítségével ugyan-ilyen merész természetességgel költözteti ki a nápolyi utcára Domenico Soriano egész házát, cukrászdáját, háza népét és családi perpatvarát az udvart elárasztó nápolyi szegénynegyed alakjainak szeme elé és szeme láttára. Ez a lelemény az előadás legnagyobb erénye, mely által a rendező képes megidézni az olasz neorealizmus hangos, zsivalygó, az egész negyedet betöltő családi hétköznapjait. Az első percekben szép megkomponáltságban özönli el a „város" népe Soriano árkádos, olasz kávéházi teraszra emlékez-tető *háza* táját. Énekelnek, játszanak (velünk is), vagy lődörögnek az utcán az estéli, munka utáni langyosabb idő-ben. Majd kivágódik a hatalmas kapu, és megjelenik Domenico, aki egy vad-állat dühével átkozza az őt rászedő Filuménát. Egymás után lépnek ki a házból a rászedés jelenetének tanúi és maga Filuména is az „utca" nagy mulatságára. Láthatóan minden rokonszenvük a szélhámosé, bizonyára méltó példaképet lát-nak benne. Kárörvendően kerülgetik a fajankó cukrászt, miközben valósággal cirógatják a talpraesett „ifjú" feleséget. Úgy látszik, Domenico megérdemelte a sorsát.

Sajnos ettől fogva az előadás pergő ritmusa, élettelisége lelassul. A továbbiakban az utca népének állandó jelenléte ellenére ugyanaz a „kamaradarab" játszódik le, mint az eredeti változatban; a. rendező nem rendezte meg tovább a közjátékot, így az, ha hangjával el is nyomja a főszereplők veszekedését, sem annak felületességét nem képes helyettesíteni, sem pedig továbbvinni, értelmezni a helyzeteket. Ami a rendezői ötletekből mindvégig töretlenül megmarad, az az állandó, változatos zenei effektusok sorozata (a táskarádió olasz tánczenéjétől az esti „macskazenéig"), mely hangulatkeltőként tökéletesnek bizonyul.

Tímár Éva, Filuména alakítója nem kimondottan az a testes, mindig robbanó Anna Magnani-típus. Alakítása is inkább Sophia Loren-i, látszólag szelídebb, de csontosságával, kiszámíthatatlan, hirtelen váltó hangulatával akár félelmetesebb is lehetne. Tímár hozza

Csíkos Gábor és Tímár Éva a **Filuména házasságában (Szolnoki Nyári Színház) (MTI-foto Ilovszky Béla** felv.)

ezt a karaktert, egyre bátrabban nagyratörő macskatermészetével és rugalmasságával, éles váltásaival. Ennél azonban nem ad többet a figurához: egyénítés helyett hol hidegen megmarad az olaszosan harsány női intrikus szerepkörében, hol hízelgően fegyverzi lea már bekerített férfiúi hiúságot. Minden hangossága ellenére sokkal tudatosabb, mint karaktere megengedné. Alakításában a franciás könnyed elegancia szétroppantja a keményebb fából faragott, ám belülről korhadtnak bizonyuló olasz bohózati „temperamentumot."

Csíkos Gábor rekedt harsánysága a figura igen egysíkú érzelmi életére vall, bár külsejét illetően ő még a legnápolyibb olasz a szereposztásban. Könnyedén karikíroz egy leépülőfélben lévő úrhatnám középosztálybeli olasz piperkőcöt.

Simon György és Koós Olga a két bizalmas, Alfredo és Rozalia szerepé-ben egy bohócpáros cirkuszi betétszámát nyújtják. A három fiú megszemélyesítői nem „olaszos" típusokat elevenítettek meg. Nagy Sándor Tamás Umberto szerepében egy a „szülők" érzelmi fellobbanásait szégyenlősen megértő, de minden „kicsinyességtől" elzárkózó, finnyás értelmiségit formál; Riccardo, Dezsényi Péter alakításában egy bugyuta, tüzesvérű, férfiasságára mindhiába büszke kisember; Michele, Philippovich Tamás megformálásában egy tenyérbemászóan beérkezett családos senki.

Szakács Györgyi jelmeztárában tarkabarka pongyolák és öltönyök váltogatják egymást cirkuszi élességben, harsány színösszeállításban.

Az előadás végén, a házasság megkötése előtt a szereplők (az utca népe és a nagy család) még egyszer szembefordulnak a nézőkkel és a megérkezett fotóssal. Mindannyian begyakorlott mosolyt erőltetnek magukra; a fényképezőgép kattan, a szereplők várakozásteljes képet örökíttetnek meg magukról, önmaguk által előre retusálva. Ez a „foto" a megoldás képtelenségének érzetét *hagy*va marad meg a nézőben.

Eduardo de Fílippo: Filuména házassága (Szolnoki Nyári Színház)

Fordította: Csoma Sándor. *Díszlet:* Szlávik István. *Jelmez:* Szakács Györgyi. *Zenei összeállító:* Nádor László. *Rendező:* Csiszár Imre.

Szereplők: Tímár *Éva,* Csíkos Gábor, Simon György, Koós Olga, Nagy Sándor Tamás, Dezsényi Péter, Philippovich Tamás, Fehér Ildikó, Roczkó Zsuzsa, Turza Irén, Jeney István, Teszáry László, *Mucsi* Zoltán, Kiss T. István, Harsányi László, Simó Éva, Hullan Zsuzsa.

TATÁR ESZTER

„Béke" Epidauroszban

Számomra az utazások maradandó igazi élményét az előre nem várt, véletlen események jelentik. Így történt most is. A jó szerencse adakozó kedve egy görögországi színházi élményhez juttatott. Méghozzá Epidauroszban.

Pesten egy tíznapos Ibusz-túrára fizettem be. Programunkban szerepelt Epidaurosz is. A történelmi emlékek közül megcsodáltuk Szent Aszklépiosz gyógyisten templomát és múzeumát, és természetesen felkerestük a színpadot, a nézőteret. Tizennégyezer nézőt képes leültetni a félkörös amphitheatrum márvány és kő lépcsősora. Csodák csodája, eléggé épen maradtak a lépcső-padok és az orkeszter. Megvan még a középen álló Dionüszosz isten tiszteletére emelt szentély és a tér középpontjában álló thümélét szolgáló kerek kőlap is. Vezetőnk erre guggolva széttép egy papírlapot, meggyújt egy szál gyufát, leejt egy kétforintost, és én a legfelső sorban is tisztán hallok minden zörejt, minden hangot. Jó lenne látni itt egy előadást is, sóhajtok fel, amikor észre-veszem, hogy különféle díszletelemek, kasírozott és valódi kellékek halmozód-nak fel a bejáratnál, bocsánat, a propüleiánál. Előző héten itt játszott Irene Papas. Címszereplője volt Euripidész Elektrájának. Legendás hírré vált, hogy a művésznő az öt előadás teljes bevételét felajánlotta annak a nagyszabású restaurálási és műemlékvédelmi programnak a céljaira, amelyet a kultuszminiszter asszony, Melina Mercouri tűzött zászlajára. Ebben főleg a delphoi Apollón-szentély teljes helyreállítása szerepel. Szóval jó lenne látni egy előadást itt, hiszen most folynak az epidauroszi fesztivál napjai.

Akkor még csak nem is sejtettem, milyen közeli vágyam teljesedése. Az Ermioni „Lena Mari" hotelban, ahol három napra megszálltunk, egy hirdetés arról értesített, hogy Epidauroszba színházi buszt indít a direkció, nyolcszáz drachmáért, Arisztophanész *Béke* című komédiájának megtekintésére. Csoportom tagjai többségükben azonnal jelentkeztek. Így váltunk részeseivé a július 9-i premiernek, amikor is ünnepélyes körülmények között mutatta be a görög Nemzeti Színház a hírneves komédiát.

A parkolókban hemzsegtek a különféle országok idegenforgalmi vállalatainak elegáns buszai, és a mérhetetlen sok japán márkájú görög motorbicikli. Odább egy másik, szintén rendőrök által irányított parkolóhelyen a személyautók ezrei. Örömmel fedeztünk fel egy kis szürke ZP rendszámú magyar Trabantot is, szerényen meghúzódott egy amerikai luxusmonstrum árnyékában. Valóban árnyékban, mert még este nyolc óra felé is sütött a nap. Hosszú menetben másztunk fel a helyünkre, és boldogan lestük a felsőbb sorokból le-felé és alulról felfelé igyekvő, színes nyári ruhákban villogó, lesült bőrű, vidáman zsibongó színházi közönséget. Milyen szépek az emberek! Mindenki-nek arcán az örömre, ajándékra várók mosolya. Mindenki kedves, előzékeny. Nincs tülekedés. Utat engedünk, helyet szorítunk, helyet cserélünk egymással. Vegyes nyelven érintkezünk, de gesztusaink és arcunk a barátságról beszél. Aki nem ismeri a komédia tartalmát, annak elmeséli valaki. Ezt teszem most én is, emlékeztetőül csak ennyit: Trügaeusznak, az athéni vargának már elege van a peloponnészoszi háborúból. El-határozza, hogy felkeresi Zeuszt és be-szél vele. Mivel a Főisten a fellegekben az Olümposzon székel, Trügaeusz egy ganajtúró bogarat nevel házában, hogy azt jól felhizlalva, felnövelve rávegye, repítse fel őt hátán a fellegekbe. Á bogár óriási méreteket öltve fel is viszi gazdáját Zeusz kapujához. Ott megjelenik Hermész, a tolvajok, kereskedők és utazók istene. Borravaló ellenében el-mondja, hogy már a Főistennek is elege van az emberek örökös háborúskodásából, ezért a többi istennel együtt felsőbb régiókba költözött, csak Árész, a hadisten maradt az Olümposzon, és mér-gében a Béke istennőjét egy mély kútba vetette, sziklákkal betemette, hogy soha többé ne jusson ki a napvilágra.

Trügaeusz elhatározza, *hogy* kiszabadítja a Békét. Hazatérve összegyűjti társait, és elmondja élményeit és szándékát. Á görögök (kórus) elözönlik a Földet, hogy Trügaeuszt segítsék, sőt még Hermészt is rábírják, hogy csatlakozzék az emberekhez. Ásók, kapák, kötelek és főleg a közös erő segítségével az emberek végül nem csak a Béke istennőjét, hanem Oporát és Theoriát is kiszabadítják a kútból. Amikor a győztesek visszatérnek a Földre, Trügaeusz feleségül veszi Oporát, Theoriát pedig a parlamentre hagyja. Igy hát a történet happy enddel fejeződik be. Á kórus énekkel, tánccal dicsőíti a bátor és ravasz vargát, mert ő volt az, aki megszerezte a Békét. A Háborút és két segítőjét, a Pánikot és a Zűrzavart pedig jól elfenekelik, hogy ne zavarja többé az ember nyugalmát.

Ez az alaptörténet, amit a színházak ősidők óta, amióta csak a darabot játsszák, mindenkor és mindenütt aktualizálnak.

Á mű a hatvanas években Párizsban világsikert ért el, ez ösztönözte a budapesti Nemzeti Színházat arra, hogy 1962-ben műsorára tűzze, Major Tamás látványos rendezésében. Akkoriban Rajz János játszotta Trügaeuszt, Bara Margit volt a Béke, Fülöp Zsigmond Hermész, de színpadra lépett az aktualizálás révén az akkori idők nagy sztárja, Brigitte Bardot is, Csernus Marianne alakításában, és Russell professzor, a Békevilág-tanács jelentős vezéregyénisége, Gózon Gyula utolsó szerepeként.

A zenés, táncos előadás valódi főszereplői a kórus tagjai voltak, akik buzgón tettek-vettek, és hosszú kötelekkel húzták-vonták ki a kútból a Béke istennőt. Á statiszták között volt akkoriban a még zeneművészeti főiskolás, ma már világhírű Bordás György és Miller Lajos is.

Az epidauroszi Béke

Á robbanó elevenségű, szünet nélkül két óra hosszat tartó előadás valósággal a „székéhez szegezi" a nézőt. Kezdés-nél, vidáman csilingelő buzukival tarkított modern zenére mindenhonnan versenyfutónak is becsületére váló sebességgel álarcos figurák lepik el a színt. Harsány kerepeléssel, kolompolással, üvöltéssel közlik, hogy kezdődik, kezdetét veszi, és „ilyen még nem volt" előadás. Bukfenceket vetnek, tovább ricsajoznak, táncolnak, és amilyen gyorsan jöttek, el is tűnnek.

Kisvártatva izgatott szolgák rontanak be, kezükben különféle ételekkel, italokkal. Az istállóból egy különös nyávogó, röfögő, hörgő hang (a ganajtúró bogár) közli velük, hogy éhes, hogy bendője feneketlen. Újabb tömeg rohan be. Fecsegő, heherésző piaci népek. Arról pletykálnak, hogy a háború szörnyű dolog, dicsérik Trügaeuszt és ötletét a ganajtúró bogárral. Végre megjelenik a főszereplő Thümiosz Karakatszanisz, zömök, joviális, középkorú színész. Elő-

vezeti és meglovagolja a rugófejű, dudáló, emésztési zavarokkal küzdő zajos és büdös bogarat. A színész ezt a testére szerelt szerkezetben olyan mulat-ságosan ugrálva, száguldva, repülve mutatja be, hogy akik csak jelen vagyunk, mind a tizenkétezren, csak úgy dülöngélünk a nevetéstől. A görögök visongva egymás ölébe esnek: ők a szövegek közé iktatott poénokat is értik. Egyszer csak beröppen rózsaszín trikóban és Adidas tornacipőben az arany álarcos Hermész, kecsesen tart egy toll-seprűt. Ezzel többnyire cipőjét és Trügaeusz szakállát tisztítja. Méltósággal megengedi, hogy Trügaeusz a nála lévő aranyerszénnyel megvesztegesse, viszonzásul informálja a vargát a Béke sor-sáról.

Ezalatt lenn a Földön a Háború és két társa, a Pánik és a Zűrzavar, mint busómaszkos manók élik világukat. Lop-nak, csalnak, rabolnak, lébecolnak. A nép (a kórus) énekelve, táncolva jókedvűen panaszkodik erről nekünk. Mindenképpen aktivitásra akarván bírni bennünket, még le is locsolják néhány veder vízzel azokat a nézőket, akik az alsó sorokban ülnek, köztük a vidáman fel-sikoltó, a protokollsorban ülő Melina Mercourit is.

Megint jókat mondanak, mert a görög anyanyelvűek tapsolnak. Később kiderült, hogy a kórustagok a nézőtéren ülő kormány képviselőinek olvastak be a drágaság és rossz gazdasági és közlekedési viszonyok miatt. Ettől kezdve az előadás végig így ment, állandó ki-szólásokkal, poénok özönével árasztva el a hálás közönséget. Mindent, ami nem az eredeti arisztophanészi szöveg volt, levetett maszkkal mondtak el. Az álarc itt mint egy brechti elidegenítési eszköz is szerepek, nem csak hagyományból volt a színészek arcán. Amíg annak ide-jén pesti előadáson kötelekkel húzták ki a Békét, addig itt ásóval, kapával tették szabaddá. Az istennők megjelenítése ismét váratlanul történt. A kút (egy le-függönyözött kocsiemelvény), lassan előregördült, és mögüle kilépett három női alak. Á Béke istennője úgy nézett ki, mintegy fehérre meszelt giccses japán Pillangó kisasszony, hosszú sovány kóró; Opora, a másik istennő egy arab hastáncos bajadér temérdek női bájjal, hatalmas fenékkel és két felfújt léggömb mellel. Theoria leplekbe burkolt kuglóf-árusnő, maga a tömény unalom és szenvtelenség. Mindhármójuk arca fehérre mázolva, lapos maszkos álarcba bújtatva.

Arisztophanész: Béke című szatírája az epidauroszi színházban

A színpadi látványosságokban dúskáló előadás egyik érdekes jelenete a főhős, Trügaeusz esküvője volt. A teret elárasztotta a tömeg. (A kórus tagjaiból nyolcvanat sikerült megszámolnom. Köztük csak nyolc volt nő, a többi férfi.) Mindenki nekifogott az esküvői sürgés-forgásnak. Volt, aki kenyeret sütött, voltak, akik lacikonyhát készítettek, mások ökröt forgattak nyárson, vendéglátó-asztalokat állítottak fel bakokra, hordókat gurítottak be székeknek, más hordókat megcsapoltak, sajtot készítettek, vajat köpültek, mindezt énekelve, táncolva, nagyon slágergyanús zenére. Az esküvői szertartás is olyan igazi „lagzi" volt. Trügaeusz görög kitonjára zsakettet húzott, valahonnan előkerült egy cilinder is, a menyasszony pedig fehér mirtuszokkal díszített fátyolban jelent meg. Távolból a hosszú, sovány, bágyadt Béke, akit a sors erősen megviselt, a

Háború megerőszakolt. Szomorúan nézte az eseményeket. Őt kiszabadították ugyan, de senki sem törődött már vele. Bezzeg a bájait kínáló Oporát minden-ki csipkedte, tapogatta, simogatta, még Theoriának is kijutott egy kis cicázás. A kocsiszekér átalakult esküvői ággyá. A korlátba kapaszkodó Trügaeusz (férfiassága emberfeletti méretűvé nőtt), a kórus lelkes elismerésével díjazottan magáévá tette hitvesét. Az aktust a díj-birkózóknak kijáró ováció fogadta. Soha még ilyen mulatságosan vaskos jelenetet nem láttam antik miliőben. Peter Brook *Szentiváneji* álom-beli Zuboly-figurája ihlette meg láthatólag a rendezőt, Kosztasz Bakaszt. Az előadásban meglehetősen sok a „népi a folklórelem. Például görögkeleti pópaálarcban, öltözékben jelent meg a Háború. Hívei, a köcsög-fejűek közt is kirívó fegyverkovács, pán-célmester és dárdakészítő, akár egy mai tánccsoport tagjai lejtették a kóló görög változatát és az elmaradhatatlan szirtakit, hogy becsempésszék magukat az esküvői vendégek közé. De a csíny nem sikerült, bőséges fenékrúgások árán tanulták meg, hogy jobb a Békét békén hagyni.

Az előadás utolsó percei egy más, ünnepélyes és magasztos hangulatot ragadtak meg. A szereplők álarcaikat levéve, szavalva hitet tettek napjaink béke-vágya mellett. Egy himnikus dal eléneklése után, ahogy kezdték, úgy most is, cirkuszi lendülettel fejezték be az elő-adást.

A tapsrendnél a szerényen, közösen felsorakozó szereplőket felállva köszöntötte elismerő tapsaival a tízenkétezer néző.

VÉGEL LÁSZLÓ

A cseresznyéskert áldozatai

Csehov drámája a dubrovniki Marin Drzic Színházban

A színpad közepén egy diagonális szerkezetű emelvény, felső íve öreg szekrényt érint, a nosztalgia tárgyát, amely később egy tükörbe nyit, majd háttér-játékba, később vak sorstükörré válik, amely nem jelez vissza semmit; az elő-adás végén a mediterráneumi zsalugáter által átszűrt sugarak fényében a lejtő a felfelé kapaszkodó összeroppanás útja lesz - lassított mozgással, némán ájul-nak a megsemmisülésbe a színészek: a sötétségben a gyertyafénynél csak Firsz marad, gügyög valamit az elmúlt idők tanúja, de ő is kiejti kezéből a gyertyát, és ezzel végérvényesen eltűnik az idő, amelyben a Csehov-dráma szereplői éltek.

A nosztalgia, a lírai tónus csak éppen megjelenik ebben az előadásban, amelynek igazi hőse nem az ember volt, nem az egyéni életet élő hős, hanem a révetegen távozó idő. Az az idő, amellyel ártatlanul és naivan néznek szem-be az emberek, és amely nem vesz tudomást többet róluk. Éppen ezért a rendező, Ivica Kunčvić racionális és rideg kontextusba helyezte az egész elő-adást, még a halál sejtetésszerű, metaforikus megjelenését is ebben a hang-nemben fogalmazta meg: ebben is csak az idő egyik szimptómáját látta, és nem az egyén traumatikus félelmének tárgyát. A hősök nem is tiltakoznak ellene, úgy mennek elébe, mintha csak távoznának a cseresznyéskert helyszínéről, a tönkre-ment világ színpadáról. Kialszik a szín-padot koszorúzó zsalugáteri napfény, a mediterráneumi természet közömbösen elfojtja a gyertyafényt is, hisz Firsz éle-te eddig is csupán a véletlennel magyarázható. Kunčević dubrovniki Csehovja ezek után jajszó nélkül simul bele egy metafizikus jelentésbe. Ezt a rendezői álláspontot sugallja a színpadtér kimunkálása is (Dinka Jeričević szcenográfus munkája). A diagonális szerkezet uralkodik a színpadon és lehatárol minden mozgáslehetőséget, minden emberi kapcsolat fölött van, mint valami fenyegető emelvény, és Ivica Kunčević, a míves rendezés művelője ezzel a térbeosztással saját rendezői-kifejezésbeli lehetőségeit korlátozza, a korlátokból azonban formai erényt kovácsol, úgy játszik ezzel a feldarabolt és lehatárolt színpadtérrel az emelvény tövében, mint a tudatos költő a szonettformával. A tér peremén váltogatja a hangsúlyokat, hol az egyik, hol a másik ponton tárul fel a konfliktus lehetősége - de csak a lehetősége. Az emelvény az a jel, amely megosztja az embereket, a teret, elválasztja a színészeket; ez az a mozdulatlan színpadi jel, amely nagyobb minden konfliktusnál. Ez lenne az a mérték, amely Camus szerint a mediterráneumi világban „halálba kerget, hogy alibit teremtsen magának". S tulajdonképpen, ami az emelvény körül játszódik le, az „csak" az emberi viszonyok feltárása, itt emlékeznek és felejtenek a hősök, itt fogalmazódik meg a mindennapiság keserű poézise. Mindez azonban csak kérge a megszűnő időnek, a lényeg, az előadás „filozófiája", majd a lejtőn bontakozik ki. A színészek időnként fellépnek rá, kísérleteznek ezzel az „úttal", amely az eltűnésbe vezet. Látszik a lejtőn való játék testi erőfeszítése és izgalma, ennélfogva megváltozik a mozgás jellege is, a test másképpen reagál, ez tehát nem csupán másik tér, hanem egy másik világ kezdete is.

Kunčević az egész játékszervezést ebben a szellemben alakítja ki. A szaggatott játékstílus az emlékek és a jelen közötti kapkodást jelképezi. Milka Podrug Kokotović, mint Ranyevszkaja ki-tűnően fogalmazza meg az emlékekért való mímelt harcot: a gyermekágyba süpped, önfeledten beszél a múltról. De közben sejteti, hogy ez csak „játék", az éden csak az lehet, ami elveszett, ezt nem lehet megérinteni. Jelenlétével kitölti a színpadteret, de a látszatokkal játszik. Számára a cseresznyéskert csak annyiban érdekes, amennyiben emlék, a jelen cseresznyéskertje, a valóság már nem fontos, mert ez már nem az ő idejének tanúja. Kunčević rendezői érdeklődése *a cseresznyéskert eszménye,* és amikor a szereplők a létező kertről szólnak, hangjuk bántóan közömbös, majdnemhogy rideg. A valóság egészen más, mint az átélt idő, a természet kiesett az emberi időből. A színészi játékmód beállításából arra következtet-hetünk, hogy Kunčevićet elsősorban az időből és a történelemből kiesett emberek sorsa érdekli, az idő kötöttségeiből ki-szabadult hosszú agónia és nem a hősök nosztalgiája, pszichológiája, a cseresznyéskert körül kialakult mentalitásbeli különbségek ütköztetése, a régi világ összeroppanása, az új szellem képviselőinek megrajzolása. Ezt jelzi az előadás első részének kopár szépsége is, amelyből hiányoznak a fenti jelentések. Kunčevićet elsősorban a gondolati pontosság érdekli és nem más.

Az előadás második részében ez a tiszta vonalvezetés egyes helyeken el-mosódik, és felbukkannak pszichologizáló mozzanatok, patetikus tónusok. De a színészvezetés domináns jegyei ebben a részben is a puritán gondolatvilágra irányulnak. Lopahin például majdnem-hogy közömbösen fogadja, hogy ő lett a cseresznyéskert új tulajdonosa. Zdenko Jeléié hanghordozása *száraz,* hivatalos; egyszerű rutinfeladatokat old meg, amikor bejelenti a tennivalókat. Kár viszont, hogy ezekben a részekben a Trofimovot és Jepihodovot alakító színészek a kelleténél nagyobb érzelmi angazsáltságot visznek be a játékba, Ánya pedig többször túl indulatosra hangszereli gesztusait. Ezek a pszichologizáló gesztusok fékezik az utolsó előtti jelenet határozottabb kibontását, amelyben Kunčević hatásos színpadi formában meg-fogalmazza rendezői szemléletét: Lopahin együtt távozik a cseresznyéskert régi tulajdonosaival, ugyanazokkal a lassított mozdulatokkal kapaszkodik az emelvényen, és ugyanabba a sötétségbe tekint, mint a többiek. Ezzel szinte előrevetítődik az ő sorsa is: az új tulajdonos osztozik a régiek sorsában, a különbség át-meneti és formális. Ez a jelenet mintha csak jelezné: valami sokkal fontosabb dolognak kell történnie, hogy az ember megváltozzék, az „új osztály" már túl-ságosan alkalmazkodott, legalábbis lelkileg, a régihez.

Mindezek után, a dubrovniki bemutató alapján, felvetődik a kérdés, beszélhetünk-e *a cseresznyéskert áldozatairól,* a semleges természet bosszújáról, amely nem avatkozik be többé aktívan az ember sorsába, hanem csak közömbösen szemléli az emberi sorsot. A természet, a cseresznyéskert, csak azért fontos, mert ez az egyetlen tanú, nincs más. A cseresznyéskert metaforája ebben az előadásban csak kegyetlen és rideg szépséggé vált, amely lehetővé teszi az *emberi* bűnhődését. Kunčević rendezése e lényeg felé tör: őt nem a mentalitás-beli különbségek, a pszichológiai szembesülések, a szociális kontextus érdekelték, hanem az isten nélkül maradt közömbös természet ereje, amelynek ege alatt a vacogó egyedüllétre ítéltetik mindenki.

BERKES ERZSÉBET

Hogy Balassira talála...

Vizsgaelőadások a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben

A magyar színészképzést biztosító budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola után a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet következik nagyságrendben. 1954-től fogva, amikor az intézet Marosvásárhelyen megtelepült, eleinte évenként közel húsz színész-diplomást bocsátott ki a nagyszerű jellemszínész nevét viselő intézmény, az utóbbi időben tíz-egynéhány a végzősök létszáma. Idén bárom leány és négy fiú növendék hagyja el az Alma Mater magyar tagozatát. Tudásukról június derekán öt előadásban adtak számot.

Azaz, nem pontos így a jelentés, mert Vásárhelyen az itthonitól eltérő főiskolai vizsgaszisztéma uralkodik. A növendékek egész évadon át játszanak a vonzó méretű főiskolai színpadon és színház-ban. Általában három-öt premiert tartanak nyolcvan-száz előadásban. Sikerültebb betanulásaikat országos körútra is viszik. Balassi Bálint *Szép magyar komédiá*ját például ez idén előadták Bukarest-ben is, hosszan méltatta ottani szereplésüket áprilisban A hét kritikusa, Kacsir Mária. Tanév végén azonban az a szokás, hogy valamennyi, az évadban színre került előadásukat búcsúzóul eljátsszák. Ok s alkalom együtt van hát, hogy felkerekedjünk szemrevételezni: a mindkét hazának oly kiváló színészekkel szolgálni képes „színésztanoda" ez idén milyen utánpótlással szolgál?

(Zárójelben, de nem mellesleg: a magyar nézők elsősorban filmeken tudják követni a romániai színészek teljesítőképességét, s mert ezek a filmek túlnyomóan történelmi jelmezbe bújtatott, fölöttébb naiv szemléletű kalandfilmek, hiteles képet aligha adhatnak az árnyalatos jellemformálás, játékintelligencia valódi színvonaláról. Pedig néhány évtizede európai rangú színházi előadásokat láthatni Bukarestben is, az ország más-más színpadain is. Mindenekelőtt az ötvenes években működni kezdő rendezők - Penciulescu, Ciulei és mások - később tanítványaik hatására olyan rendezői módszerek, színészi megoldások, szcenírozási effektusok váltak honossá a romániai színpadokon, amelyek mél tán jutottak világsikerre. Ebből láthatta néhány évvel ezelőtt a magyar publikum is Shakespeare és Forster darabjainak előadását, s az újabb termésből nyilván az 1983-84-es évadban kaphatunk mustrát, minthogy a két ország írószövetségei megállapodást kötöttek arra, hogy Romániában magyar, hazánkban román drámákat mutatnak be a szezon folyamán, mint hírlik úgy, hogy kölcsönösen vendégművészeket hívnak. Ott, ahol nyelvi nehézség nem akadály, színészek közreműködésével is. Így bizonyára mód nyílik majd arra is, hogy az eddig kialakult testvérszínházi kapcsolatok mellett - Sepsiszentgyörgy-Veszprém, Temesvár-Békéscsaba - újabb s még eredményesebb munkabarátságok szövődjenek. Szatmár nagyszerű munkaatmoszférájú román-magyar tagozatos színháza példaadóan mutatja, hogy az ikertagozatok mndennemű rivalizálástól mentes művészei magukat s társaikat is eredményes művészi munkára sarkallhatják, ha készek eltanulni, segíteni a másik színpadi megoldásait.)

A marosvásárhelyi színészképző mind román, mind magyar tagozattal rendelkezik. Film- és színházi rendezőket csak Bukarestben képeznek, román nyelven. Ez utóbbiak képzésére most is fölöttébb nagy létszámban jönnek jelentkezők, az utánpótlás színvonala nem csökkent. A magyar nyelvű színészképzésé azonban, a tetemesen visszaeső jelentkezések miatt, már az indulás pillanatában sem rendelkezik olyan lehetőségekkel, mint korábban. Pedig az évtizedek óta megnövekvő filmes és televíziós igények több színművész foglalkoztatását követelnék. A színpadokon is egyre kevesebb a fiatal arc. Érthető hát, hogy az ötnapos zárociklus alkalmával a szerződtetésekben is érdekelt szakemberek s vezetők is a zsúfolásig megtelt néző-téren szorongtak. Harag György, Kolozsvárról, Kis-Tőrék Ildikó, a váradi direktor.

A ciklus első darabját - I o n Baiesu: *A eltűnt értelem nyomában,* rendezte: Gergely Géza - s az utolsót - M'ožek: *Pjotr Ohey mártíromsága,* rendezte: Tompa Gábor - szervezési és úti nehézségek miatt nem láthattuk. Annyit mégis, hogy az első darab ősbemutatója Magyarországon volt több évvel ezelőtt, amikor az Irodalmi Színpad művészei bemutatták. A marosvásárhelyi fiatalok elő-adása romániai ősbemutatónak számított, noha most is Lázár György fordításában adták. A Mrožek-előadás aurát mindenekelőtt a korábbi évadban diplomázott rendező jó hírneve jelentette, melyet a sajtó híradása szerint a groteszk jellegű szcenírozásban eredeti ötletek miatt vett szárnyára a hír. A közbülső három produkció magyar szerzők alkotása volt.

Bajor Andor kolozsvári szerző - színlap szerint - játéka, *a Szürke délután* a Harag György rendezte kolozsvári ősbemutató után került itt betanulásra. Az abszurd látszatú történet egy kis-polgári család otthonában játszódik, ahol az teszi pokollá az életet, hogy az épületben robbanással fenyegető gyár működik. A kiköltöztetés ugyan esedékes volna, de . . . De mindenki ragaszkodik a megszokotthoz. S mert a valósággal oly nehéz szembenézni, ábrándoznak, pótcselekvéseket keresnek, s várnak a csodára. Mint a csodák helyett mindig, úgy most is az orrbavágó realitások tesznek pontot a tétlenkedő életek végére. Kovács Levente rendezése elsősorban arra törekedett, hogy a szereplők karikírozókészségének biztosítson játékalkalmat, teret. Már a díszletek is - Papp Judit tervei - erre adnak instrukciót: asztal, szék jóval magasabbak, mint a normális szobai berendezések, házaspár és vendégek csak úgy tudnak fotelba ülni, ha, mint az óvodások, elébb föltérdelnek-másznak az ülőkékre. Normális mérete csak a babakocsinak van, melyben az óriás csecsemő ül - pontosabban : lóg ki -, s innét ad kurta válaszokat a tudálékos felnőtteknek. A játék folyamán vérbeli komédiáskedvről Körösi Csaba és Ander Zoltán adtak bizonyságot. Jól megtalált maszkjuk mellett s alatt kamaszos kedvvel villantották ki saját arcukat, nyilvánítván véleményező fölényüket a gügye és riadt, a nagyhangúságával félszeit takargató típusokról is, nemzedékekről is. Esetükben okkal hagyhatta a rendező egész a bohóctréfákig elmenni a játékot: mindig jellemeken s szituációkon belül maradtak. A feleségszerepekkel, úgy tetszik, már az író is mostohábban bánt, halványabbak is lettek az alakítások. Molnár Júlia is, a III. éves Bartha Enikő is beérte annyival, hogy topogó „kisfeleségemet" jelenítsen meg. Nem is könnyű fiatal színésznőként, Júliákra s Desdemonákra készen a titkos előnytelenségeket fölnagyítva karikírozni. A szintén III. éves Topai Éva egy epizódban mégis meg-tette. Nagyra pöffesztett, fölcicomázott titkárnőfigurája élveteg csábmosolyt permetezett a lerobbant, illetve minden

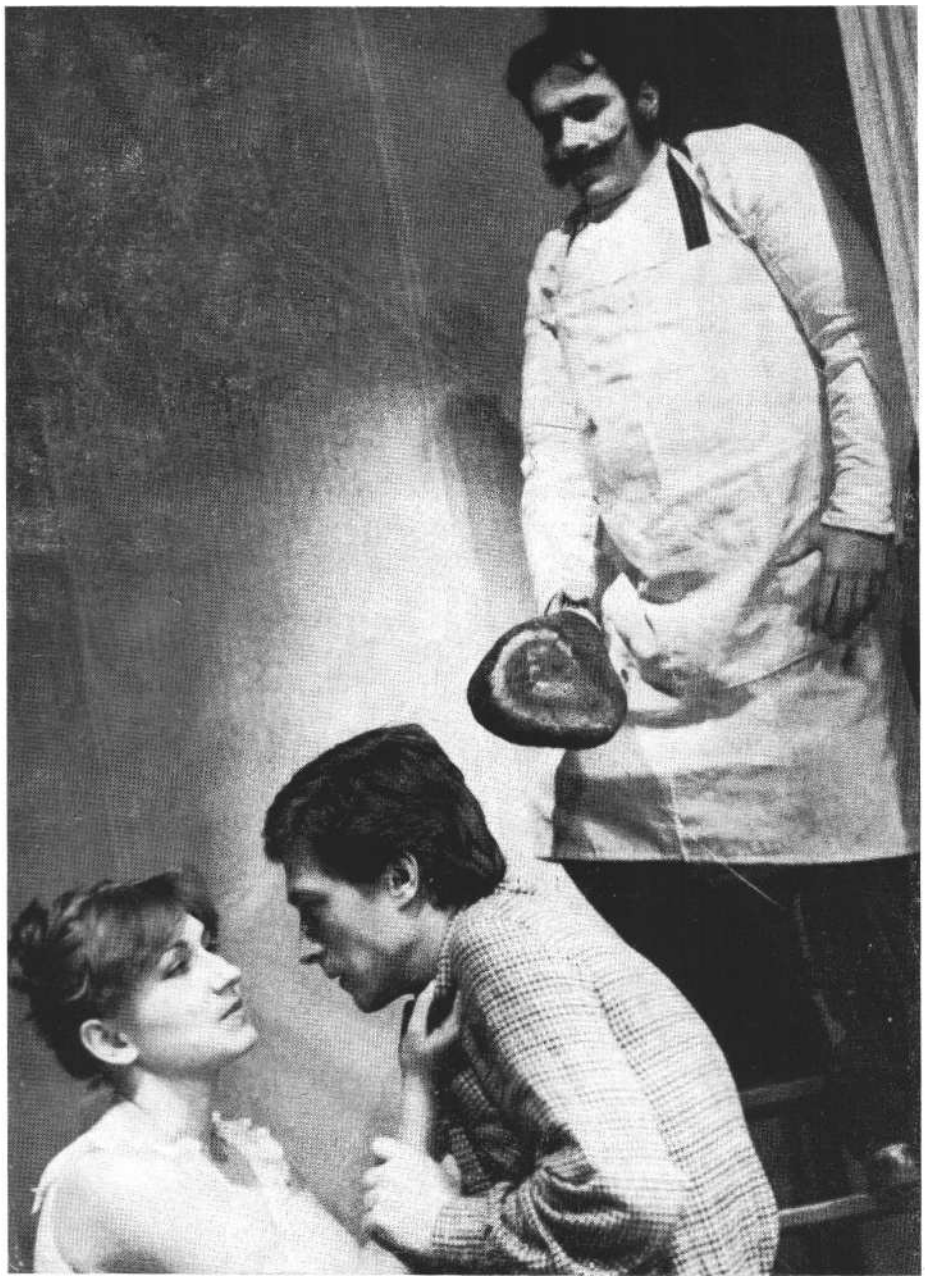

Molnár Júlia, Marosi Péter és Ander Zoltán Füst Milán: Boldogtalanok című **drámájában** (marosvásárhelyi **Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet)**

pillanatban fölrobbanni kész lakásban. Rövidke jelenetében elhitette, hogy ezt a fontos megbízatással érkező elvtársnőt egyetlen dolog izgatja: bizsujai, degeszre tömött reklámtáskái mellé még szerezni valamit. Például egy kalandot. De legalább egy epedő pillantást. S ezzel az állandó mohósággal arról az intézményről is jellemző tulajdonságokat árult el, amelyik a fontos megbízatással őt tüntette ki.

Füst Milán *Boldogtalanokját* láthattuk a következő estén. Meghatóan hősi vállalkozásnak tetszett már a puszta színlap láttán is ez a bemutató, hiszen nagy tapasztalatú, a mesterségbeli tudás teljében lévő színészeket is olyan erőpróbára készteti ez a különös dráma, hogy ők is - tapasztalhattuk - csak ritka alkalmakkor tudnak megbirkózni véle. A rendezők is - Kovács Levente és Kovács Katalin - tisztában voltak mindezzel: nem törekedtek sem a korábbi előadások átértelmezésére vagy az eddig föl nem tárt mélységek hang-súlyozására. Céljuk nyilvánvalóan az volt, hogy az ellentmondásos jellemeket s a drámai kifejletet megteremtő bezártságot, a bosszúkészség atmoszféráját jelenítsék meg a szereplők. Bizonyára választhattak volna ehhez kevésbé bonyolult színművet is, döntésüket azonban mégsem kérdőjelezhetjük meg, hiszen a főszereplő Marosi Péterben olyan Huber Vilmost léptettek színpadra, aki képes volt betölteni a rárótt feladatot. Marosi külső adottságaiban - s ezt, bár minden hasonlítgatás az egyéniséget látszik sérteni, feltétlenül elismerőleg mondjuk - a fiatal Lukács Sándorra emlékeztet. Artisztikus külső, szép orgánum, feszültséget teremteni képes megjelenés, gyors és finom reagálókészség. Győrt iparosgönceiben is elhitette, hogy szomjas lelkű munkáslányok bálványa lehet. Ha nem egészen tudatosan is, de nyilvánvaló, hogy Marosi bánni tud külleme előnyös adottságaival. S hogy eközben valóban jó ízlés vezérli, azt bizonyíthatja, hogy a Bajor-darab villanásnyi epizódszerepében - melynek mindössze dramaturgiai funkciója volt - nem ragyogtatta meg ma-gát, csak a színlapot böngészve derült ki, hogy „már láttuk".

E köré a szép és szomorkásan gunyoros Huber Vilmos köré úgy bástyázódik pincelakása és a véle összeépített nyomdaterem, mint egy fordított mesében: herceg köré a békavilág. Kopott kis szere-tők, kültelki cemendék, törpe lelkek és törpe lehetőségek. Itt kitűnni csak úgy lehet, ha még rosszabbá lesz az, akiben sorsával perelni kész lélek feszeng. A velejéig keserű Piróth Gyula-alakítás-hoz s a kegyetlenségig kemény Sinkó László-szerepformáláshoz képest újat, mást tudott adni Marosi Péter: a boldogtalanok tehetetlen öngyilkos szomorúságát. Özvegy Hubernét Rekita Rozáliától láttuk. Kora is, tapasztalatai is annyit engedtek meg, hogy a maszk alatt „jobb napokat élt" hajdani úriasszonyt sejtessen. Ilyen anyával a gyermekkor hátterében Hubert még inkább egy másvilági száműzöttnek érezhettük. Nem így a nyomdász testvérét alakító Lőrincz Ágnest, aki szép s egyszersmind ijesztően ordináré is mert lenni, de inkább az anya tolvajvérét átöröklőnek. Gyarmaky Rózát Molnár Júlia játszotta, ahogy mondani szokták, korrekten. Azaz híven követve a rendezői instrukciókat. Ám arról kevéssé győzött meg, hogy ennek a végsőkig kifosztott, ám Huber Vilmos szenvedélyéhez fogható léleknek többet is tud a jellemzőiről, mint ami-ről a szerep szó szerint is nyilatkozik. Szerencsésebb találat volt Vig Vilma Bartha Enikő III. éves alakításában. Élve filigrán termete adottságaival, mind-végig éreztette Róza testi erejének fél-szét is, nyomatékosítva azt a rettenetet, amiben őt az érett, kiteljesedett másik nő tarthatja. Huber iránti rajongásában inkább a diáklányos eksztázis dominált, mint a nagy szerelemre képes nőé, de ez nem volt idegen a játék szellemétől. Ander Zoltán mint hentesmester, illetve Salat Lehel az orvos szerepében csöppet karikírozó megoldásokat alkalmaztak. Ezektől mulatságosabbakká lettek ugyan jelenléteik, de arról nem tudtak meggyőzni, hogy Füst Milán drámá-

jában az efféle iróniának helye van. Körösi Csaba játszotta Sarlai Imre felejthetetlenné vált szerepét, Mihály szolgát. Megtette, amit lehetett: szolgált becsülettel.

Elsöprő sikere a harmadik előadásnak lett. Balassi Bálint *Szép magyar komédiáját* Gergely Géza, az osztály vezető tanára rendezte, s a szövegmódosításokat is neki köszönheti az előadás. A színmű kiválasztásában, túl azon, hogy megfelelő szereplehetőségeket akart biztosítani a növendékeknek, nyilván közrejátszott Gergely Géza több éve követett gyakorlata is, hisz már korábbi évadokban is vizsgáztak osztályai régi magyar, illetve iskoladrámákkal *(Egynapi királyság, Kocsonya Mihály lágassága).* Balassi művének prológusát pedig néhány éve a bukaresti televízióban vitte színre.

Különös fényköre van ennek a késő reneszánsz magyar színdarabnak. Bár megírásának tényét a fennmaradt néhány lapnyi töredékből tudta az irodalmi emlékezet, a teljes szöveg csak 1958 májusában került elő, amikor Jan Misianik szlovák nyelvemlékek után kutatva a bécsi Osztrák Nemzeti Könyvtárban rá-bukkant. A kötet, melyben Balassi műve is szerepel, Fanchali Jób János szövegmásolatait tartalmazta, Balassi e műve mellett verseket is. Fanchali a nemesi származású férfiú, Thurzó György nagybicskei udvarában élt, ott másolta gyűjteményét valószínűleg 1603-07 között. *A Szép magyar komédia* első kiadását Eckhardt Sándor rendezte sajtó alá az Akadémia Kiadónál 1959-ben, bevezető-elemző tanulmányt Klaniczay Tibor írt hozzá. Balassi szövege olaszból magyarított pásztorjáték, az 1587-ben megjelent *Amarilli,* melyet Castelletti szerzett. Két esztendővel később teszi át nyelvünkre Balassi, s ajánlja „az erdéli nagyságos és nemes asszonyoknak mint jó-akaró asszonyinak" holtig való szolgálatjával egyetemben. Hogy örömüket lelték-e a fejedelmi udvar hölgyei a be-mutatóban avagy az olvasott szöveg-ben, azt nem jegyzi a krónika, viszont 1961-ben bemutatták Debrecenben Szász Károly rendezésében, Mocsár Gábor átdolgozásában, Kiss Tamás verseivel. Szép siker, az antikvitásnak kijáró hódolat övezte ezt a bemutatót, majd az újabb betanulásokat is (Egyetemi Színpad, 1962; Esztergomi várjátékok, 1967; Irodalmi Színpad, 1969; Egri Várszínház, 1977), de, bár Görgey Gábor is átdolgozta s zenével is különféleképp tarkították, valódi sikere nem lett egyik

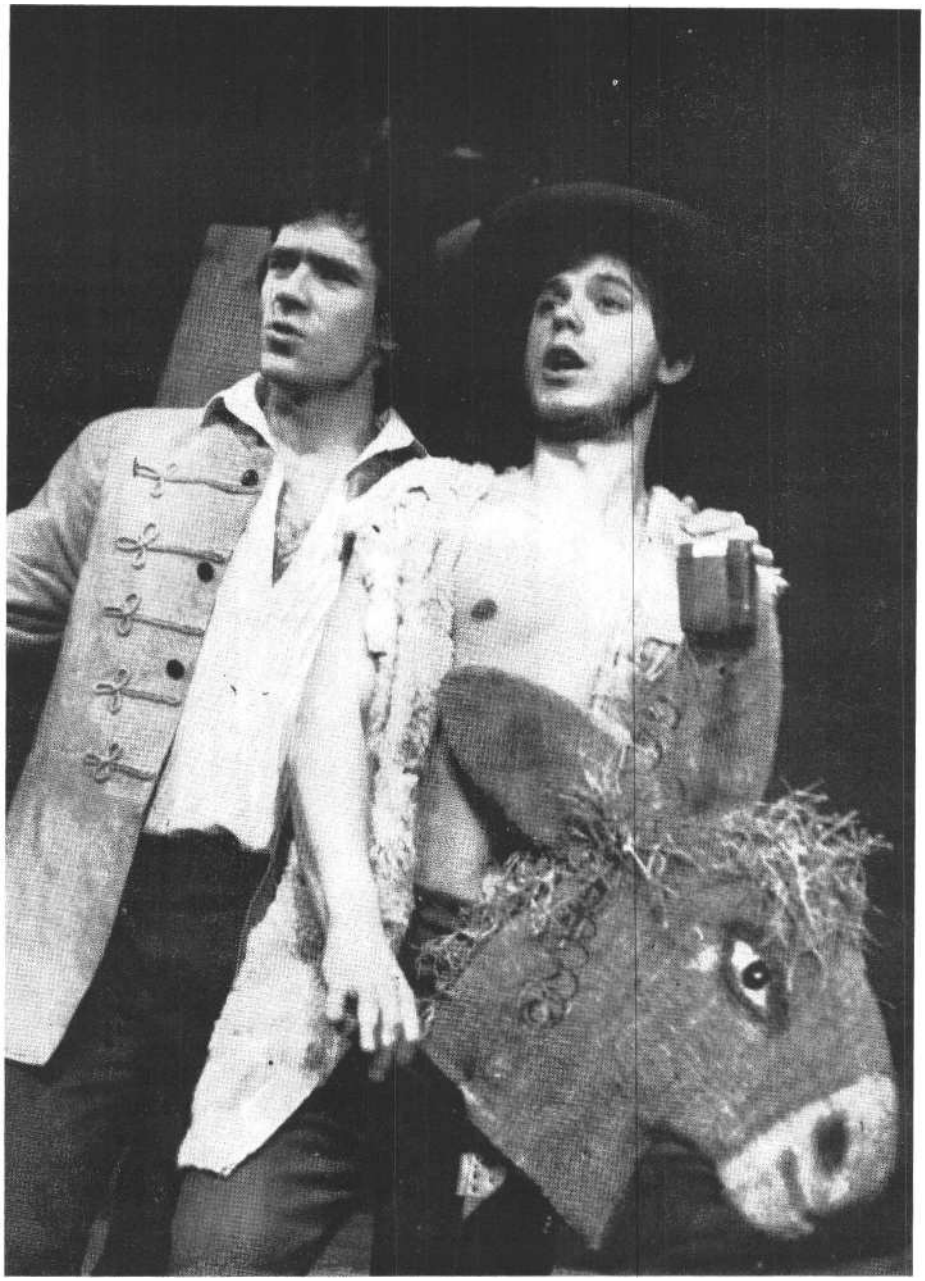

Ander Zoltán és Körösi Csaba a Szép magyar komédiában

előadásnak sem. A hajdani butuska szerelmi történet bármilyen bájos volt is kezdetleges naivitásával, az unalom elébb-utóbb a nézőtérre lopakodott. Esélyek és előzmények ismeretében magam is erre készültem föl a marosvásárhelyi nézőtéren.

Óriási meglepetés ért.

A játék első pillanatától az utolsóig fergeteges tempójú, lankadatlan szellemességű, élvezetes színházat láthattunk.

A siker titka Gergely Géza nyilvánvaló hangszerelési készségében keresendő. Kortársnak tekintette Balassi Bálintot; éppen úgy mai fiatalembernek, ahogy az Intézet növendékeit s a várható nézőket. Lehántotta hát a szövegről mind-azt az archaikus burkot, amit a ma hangzó szövegben már bajos követni, de érzékeny kézzel kímélte az „első műves" naiv báját, nemes szándékait. Különféle játékötletekkel földúsította a színpadi akciót, engedte komédiásainak, hogy alkatuk szerint megmutatkozzanak, de az ihlető mondandót, az édes, szép szerelem győzelmes reménységét nem hagyta ironikus kérdőjelek között. Ellenkezőleg! Credulus és Júlia minden móka ellenére úgy lelnek egymásra, ahogy kamaszálmainkban, vagy ahogy az antikvitás óta mindig: sértetlenül. Irreálisan? Ugyan. Ki merné állítani, hogy nagyobb a szerelem valósága, mint amit elvarázsolt lélekkel ráfogunk? A szép ráfogás históriája lett ez a játék, földönjáró ármány és égre libbenő remény kevercse.

Embermagas rongybabák nudlitörzse, gombócfeje libeg elénk a prológus alatt. A már jelmezes szereplők mozgatják őket, igyekvő sutasággal kész-tetve a bábukat az előzmények fölelevenítésére. A bumfordi bábjáték olyan hangnemet csendít meg, amellyel eleve

sikerül ráhangolni a nézőket a majdani anakronizmusok, dramaturgi sutaságok, jellemfestő sémaformák bohó-cos-bábos egyszerűségére. Az így látott előjáték után borzas mókamester pattan a világot jelentő deszkákra, s bejelenti az actus primust. Vélhetnénk őt garabonciásnak, iskolaszínpadi hopmester-nek, Puck öccsének, de valamely atellána vagy nápolyi vígjáték inasfigurájának is. Amikor épp nem a következő szcénát jelenti be, ő játssza Dienes pásztort, így hát leginkább Balgával tart atyafiságot, mert míg az epedő Credulus tűnt szerelmét kutatja, ő elveszett szamara után nyomoz. Bízhatta volna-e másra Gergely Géza a valóságot hang-súlyozó, a nézők barátja szerepét másra, mint őreá? Szereposztási telitalálat Körösi Csaba ebben a feladatkörben. Kapcsolatteremtő fesztelensége, kitűnő mozgáskultúrája, játékos kedve mindvégig meghatározza a játék tempóját s a meg-jelenítés stílusát. Körösi Csaba légszomj nélkül leng a két proszcénium között, botlik el enlábában, a szerelmesekben, de ha úgy jobb mulatság, a szövegben is; látjuk rettenthetetlen álhősnek, csacsiját dédelgető szerelmes-parodistának, bölcs bolondnak, a hősök és a publikum bizalmasának. Már-már úgy hisszük, mindent megmutatott tehetségéből, amikor a rendező még egy meglepetéshez segíti: az egymást fölismerő szerelmesek szívükhöz kapva élőképbe merevednek, mert belibben Venus pajzán gyermeke, Cupido, hogy nyilat röppintsen a megszólaló szívekbe. Cupido arany-fürtös, csillámló libaszárnyas, eperrózsaszín tafota . . . hm . . . bugyiban pompázó ifjú, aki nem más, mint Dienes. Ezt a figurát egy félművelt piktor álmodta valamely reneszánsz újgazdag sietve cifrázott szálájába. Nem tudunk be-telni a látvánnyal. Próbáljuk visszahívni a mondhatatlan jelenést, de Körösi Csaba nem csábul: Cupido oly kecsesen, mint jött, kirúgtat a színről.

A szerelmesek azon kívül, hogy szerelmesek, többnyire más tulajdonsággal nemigen rendelkeznek a pásztorjátékokban sem, de a commedia dell' artéban vagy a későbbi klasszikus francia vígjátékokban sem. Ám epedni sokféleképp lehet. Gergely Géza végigepedteti Salat Lehelt és Rekita Rozáliát a teljes drámairodalmon. Szoros kronológiát nem tart ugyan, de attól még bemutatót kapunk a világirodalom minden Rosalindájáért, Tündéjéért és Lujzájáért elnyögellt rigmusból, vakságból, félrevezetett ségből. Salat Lehel itt győzött meg arról, hogy valóban tehetséges, azaz ki-fejezni is tudja azt, amit szerepéről gondol. Ebben humorérzéke bizonyult a legjobb argumentumnak. Credulusa mind-végig magán hordott egy árnyalatnyi véleményező fölényt a sápkóros szerelmes hangsúlyozásával, aki éppen a szenvedély nagysága miatt képtelen fölismerni álnevű szerelmesét. Tette ezt mégis úgy, hogy szenvedélyében nevetséges Credulus ne lehessen. Így erényes hűségében veszti el az elemi ítélőképességét is. Rekita Rozália a Bajor-darabban nyújtott fiúszerepe s a *Boldogtalanokban* játszott vénasszonyalakítás után itt végre azonos lehetett kitűnő külső s belső adottságaival. Elragadó tisztaságú lányalakot jelenített meg, ám mégis olyat, akiben elegendő lelemény, realitásérzék van ahhoz, hogy ő leplezze le magát szerelmese előtt. A kedvesség, amellyel Credulusát meggyőzni próbálja, Balassi legszebb reményeit képes betölteni. Juliannájától ezt a kegyosztó, gyöngéd odahajlást várhatta egész férfi-korában. Úgy tetszik, Rekita Rozáliától bonyolult, erős drámaiságú nőalakok életre szólítását is elvárhatjuk a jövő-ben. A víg hangulatú komédiázás közepette volt ereje, hogy ritmust, időt, dimenziókat váltson, amikor nevét, álhaját eldobva, mintegy díszeiből kifosztva ma-gát mutatkozik meg szerelmese előtt. Ez volt az a pillanat, amikor az égi a földivel összetalálkozik. Amikor nincs többé tréfa, bolond kergetőzés. A szín-pad előterében kiemelt jelenet Rekita Rozália egyszerű, bensőséges gesztusaitól válik igazán kiemelkedő pillanattá.

Ander Zoltán Silvánust adta, az ármányos csábítót. Balassi itt nem látszott követni a műfaj sémáit: cselszövőt s epekedő, felsült szerelmes gyúrt össze, nem épp homogénné. Jószerencse, hogy Ander bonyolultabb jellemeken is edződve tudta, hogy ármány és szerelem megférhet egy kebelben. Ezt az egy keblet döngette, tépte s tárta a bukásnak öniróniku s belátással. *A Boldogtalanokban,* mint Sirma Ferenc hentesmester, s itt is, mint Silvánus azt éreztette meg, hogy óvakodik az egysíkú értelmezéstől. Rengeteg színészi ötlettel, finom reakcióval hozta tudomásunkra még a harsány hangszerelésű szerepbeállításokban is (mindkettő az volt), hogy a buta ember sem feltétlen gonosz, s a gonosz sem feltétlen hideg számító. Úgy remélem, jövendő sorsa modern drámák ár-nyalt figuráival hozza össze a színpadon.

Lőrincz Ágnest Galathea, Molnár Júliát Briszeida szerepében láthattuk. Az előbbi harsány szexepiljével, az utóbbi vidám okosságával járult a játék színeihez. Licida - Credulusnak barátja, férfi, mondja róla a szereposztó Balassi - Marosi Péter alakját öltötte föl. Azaz pásztori mezben s némi tájszólásos archaizálással próbálta Marosi takargatni Credulusszal rivalizáló exteriőrjét, színpadi súlyát. Láthatólag jól érezte magát az epizódnyi s valójában nem nagy jelentőséggel bíró szerepben. A tarisznyából elékerült színfal nagyságú sódart oly élvezettel szagolgatta, s esett ki szerepéből, hogy ... no, összefutott a nyálunk. Emlékezve azonban előző esti szereplésére, felködlött bennünk, hogy talán érdemes lett volna őt e darabban más szerepben (is) kipróbálni. Igaz, hogy a főiskolai előadásoknak van nevelési szándoka a művésziek mellett s olykor dacára.

A díszleteket Kemény Árpád tervezte, elsősorban a célszerű mozgásoknak hagyva teret, s csak kisebb részben keresve a dekorativitást. Törekvése helyesnek bizonyult, hisz a játékstílus sem törekedett naturalista illúziókeltésre. Papp Judit jelmezei színben és szabásban szerényen jelezték csak a XVI. századot, kelme és díszítmények az iskolai szín-játszás puritán, „házilagos leleményű" megoldásait mutatták. Antal Pál bábjai, Simó József muzsikája a rendezés szándékát értő, ízléssel szolgáló munkáknak bizonyultak.

Jó előadás volt. De legjobb mégis közönségnek lenni volt. Nekünk nem kellett különvonulva alkudozni, vagy félszegen várni a színházi szakemberek állásajánlataikor. Vezető tanárok módjára bábáskodnunk sem kellett a növendékek jövendő sorsát eligazítandó. S még viráglombokkal rakottan díszíteni sem siettünk az iskolát, mint a búcsúztató harmadikosok a másnapi ballagás alkalmára. Mi csak örvendező szívvel ringathattuk az élményt: Balassit - ha késve is - ünneplik az ajánlásban megszólított erdéli nemes asszonyságok. Ha nem nagy létszámú utánpótlás jön is ki most a Köteles Sámuel utcai intézményből, azért szégyenkezni értük nincsen ok. Válságokkal terhes pályájukon ígéretesen indulhatnak. S indulunk mi is, sietve Budapestre, hogy még hajnalban átérjünk a határon. Biztosan gyorsan megy majd. Csordultig telt szívünk nem csempészáru.

SZÍNHÁZ

THEATRE

REVUE MENSUELLE

DE L'ART THEATRAL

Directeur: IVÁN BOLDIZSÁR

Rédacteur-en-chef: MÁRIA CSABAI-TÖRÖK

Résumé

Le prix des critiques de théâtre 1982/83

A la fin de chaque saison théâtrale la section des critiques de l'Association Hongroise du Théâtre met à la poste des bulletins de vote à l'adresse de ses membres et c'est selon le résultat de cette enquête qu'on distribue ensuite les prix couronnant les meilleurs productions de la saison en question. C'est ainsi que le prix de la meilleure pièce hongroise de 1982/83 revient à János Székely, auteur hongrois domicilié en Roumanie pour son oeuvre *Le Roi Adalbert l'Aveugle*, le prix de la meilleure mise en scène à Gábor Zsámbéki pour *Le Lutin* de Tchékhov (Théâtre Katona József), celui de la meilleure interprétation féminine à Mari Törőcsik (Théâtre József Attila) et à Éva Tímár (Théâtre National de Miskolc) et celui de la meilleure interprétation masculine à János Bán (Théâtre Szigligeti de Szolnok). Pour les meilleurs rôles de composition sont distingués Ibolya Csonka (Théâtre Katona József) chez les actrices et Lajos Öze (Théâtre National, Budapest) dans la catégorie des acteurs. Le meilleur scénographe de la saison s'appelle István Szlávik (Théâtre National de Miskolc) et les meilleurs costumes sont dûs á Györgyi Szakács (Théâtre Csiky Gergely de Kaposvár). Un prix spécial distingue le spectacle *Exercice de style* de Raymond Queneau au Thétre Katona József. En plus du résultat final notre revue publie les bulletins de vote de chacun des critiques ainsi que les notes personnelles qu'ils y ont ajoutées.

Gábor Bányai:

Le Grand Théâtre du Monde au Bois de la Ville

Le Théâtre en Rond au Bois de la Ville a ving-cinq ans. Au cours de ce quart de siècle Károly Kazimir, fondateur, directeur artistique et metteur en scène de ce théâtre estival a entrepris des aventures littéraires époustouflantes: il a présenté des classiques de la littérature universelle, des adaptations de romans célèbres, les épopées et les légendes nationales de peuples lointains – et tout cela dans la forme d'un théâtre de variétés, poursuivant le but de la vulgarisation culturelle et pimenté de bonmots typiquement budapestois. La premiere de cette saison jubilaire, le *Jedermann* de Hugo von Hofmannsthal reste une expérience aussi ambigue que ses prédecesseurs.

Zsolt Kőháti:

Les avantages de la schizophrénie

Le théâtre estival au Városmajor a présenté une comédie musicale d'Yves Mirande et André Mouezy-Eon. Le texte d'une maîtrise sûre mais un peu périmé reçoit, dans la mise en scène de László Seregi, une petite dose de cochonnerie, pour paraître plus moderne.

Erzsébet Ézsiás:
La vingtième saison

Le Théâtre du Château de Gyula a joué en cet été de 1983 trois pièces hongroises contemporaines: *Une drôle nuit d'été* de Miklós Hubay, le *Samson* de László Németh et *Le Duel avec l'ombre* d'Emil Kolozsvári Grandpierre ce qui démontre que ce festival, célébrant son vingtième anniversaire, respecte sa tradition qui l'engage au culte de la littérature dramatique hongroise contemporaine. Notre critique approuve en principe un phénomène nouveau du festival, la tendance de créer des spectacles, qui, en automne, continuent leur vie dans un « théâtre en pierre », mais constate en même temps un désavantage de cette pratique réjouissante en soi: les créations estivales tendent à ignorer justement les données spéciales du lieu scénique.

Zsuzsa Cserje:

Les toilettes et la toilette

Le Festival de Gyula a invité un metteur en scène roumain, Alexandru Tocilescu pour réaliser *Le Valse du Titanic* de son compatriote Tudor Musatescu. Dans la première partie de cette comédie pleine de verve, satirisant les moeurs de la bourgeoisie parvenue le spectacle se concentre autour d'un goguenot rafistolé tandis que l'action de la seconde moitié est axée sur les toilettes, les vêtements empanachés et sans goût de la grande bourgeoisie.

Zsuzsa Vass:

Des chefs solitaires de peuple

Au cours de la saison passée on a vu au théâtre deux monodrames hongrois au sujet historique qui, plus tard, ont été repris en plein air. Le *Dózsa* de János Székely a été joué par Gábor Csikós d'abord au studio du théâtre de Veszprém, tandis que Sándor Szakácsi interpréta le peintre *Csontváry* dans la pièce concue par Irén Kiss sur la scène de répétition du Théâtre de Comédie. Notre critique analyse maintenant les deux spectacles en tant qu'éléments du programme estival.

Katalin Schulcz:

Un échantillon de la « Tragédie »

En cette année de 1983 nous fétons le centenaire de la premiere représentation théatrale de notre chef-d'oeuvre classique, *La Tragédie de l'Homme* d'Imre Madách. László Vámos en a signé au Festival de Szeged une nouvelle mise en scène pénétrée surtout d'une volonté de précision. Cependant, malgré les efforts énormes et les ambitions représentatives, cette machinerie de la *Tragédie* se perd au piège de la fidélité et escamote par là la chaleur de l'expérience.

Katalin Forray:

Des comédiens vagabonds

La comédie *Liliomfi* d'Ede Szigligeti, auteur du XIXème siècle, évoque les temps héroïques du théâtre ambulant et un metteur en scène refléchissant aux rapports du jeu et de la réalité y trouverait probablement une matière favorable. László Marton cependant, à qui nous devons ce spectacle du Festival Agria de la ville Eger, s'est gardé de s'aventurer en ces régions pour offrir simplement un divertissement agréable en accord avec l'atmosphère d'une soirée d'été.

József Vinkó:

Odeur d'avoine et vache artificielle

Le « Volkstück » jadis si populaire mais devenu aujourd'hui un peu désuet d'Ede Tóth, *La Terreur du Village* a été présenté au festival Soirées d'Egervár, dans la mise en scène intéressante mais un peu inconséquente d'Imre Halasi: le style du jeu n'est pas homogène et la conception ne réussit pas à pénétrer tous les moments du spectacle.

Katalin Róna:

« Le Maquereau saint » à Egervár

Le deuxième spectacle offert par les Soirées d'Egervár est une comédie italienne: *Le Maquereau saint* de Fabio Storelli. La mise en scène de Béla Merő souligne les parallèles actuels de l'histoire médiévale.

Zsuzsa Vass:

Le mariage de Filumena à Szolnok

Au Théâtre Estival de Szolnok la mise en scène dImre Csiszár est restée fidele à l'esprit de la pièce *Filumena Marturano* d'Eduardo de Filippo: le public a vu un tableau de genre vif et bruyant de la vie italienne.

Eszter Tatár:

« La Paix » a Epidaure

Le Théâtre National Grec a présenté à Epidaure *La Paix* d'Aristophane adaptée aux conditions grecques d'aujourd'hui. Notre collaboratrice donne une description minutieuse du spectacle qui, sur la base du milieu historique, réussit à créer une atmosphère contemporaine.

László Végel:

Les victimes de la cerisaie

A Dubrovnik *La Cerisaie* de Tchékhov devient, dans la mise en scène d'Ivica Kuncevic, un drame d'intellectuels: le public assiste à l'histoire de gens ayant perdu le contact avec le temps et l'histoire.

Erzsébet Berkes:

En retrouvant Balassi...

Après l'École Supérieure de Théâtre et de Cinéma de Budapest, c'est à l'Institut d'Art Théâtral István Szentgyörgyi de Marosvásárhely en Transylvanie que revient la seconde place en ce qui concerne la formation d'acteurs hongrois. A propos des deux derniers spectacles de concours, notre article évoque les trois décennies passées de l'établissement et rend compte de son activité présente.
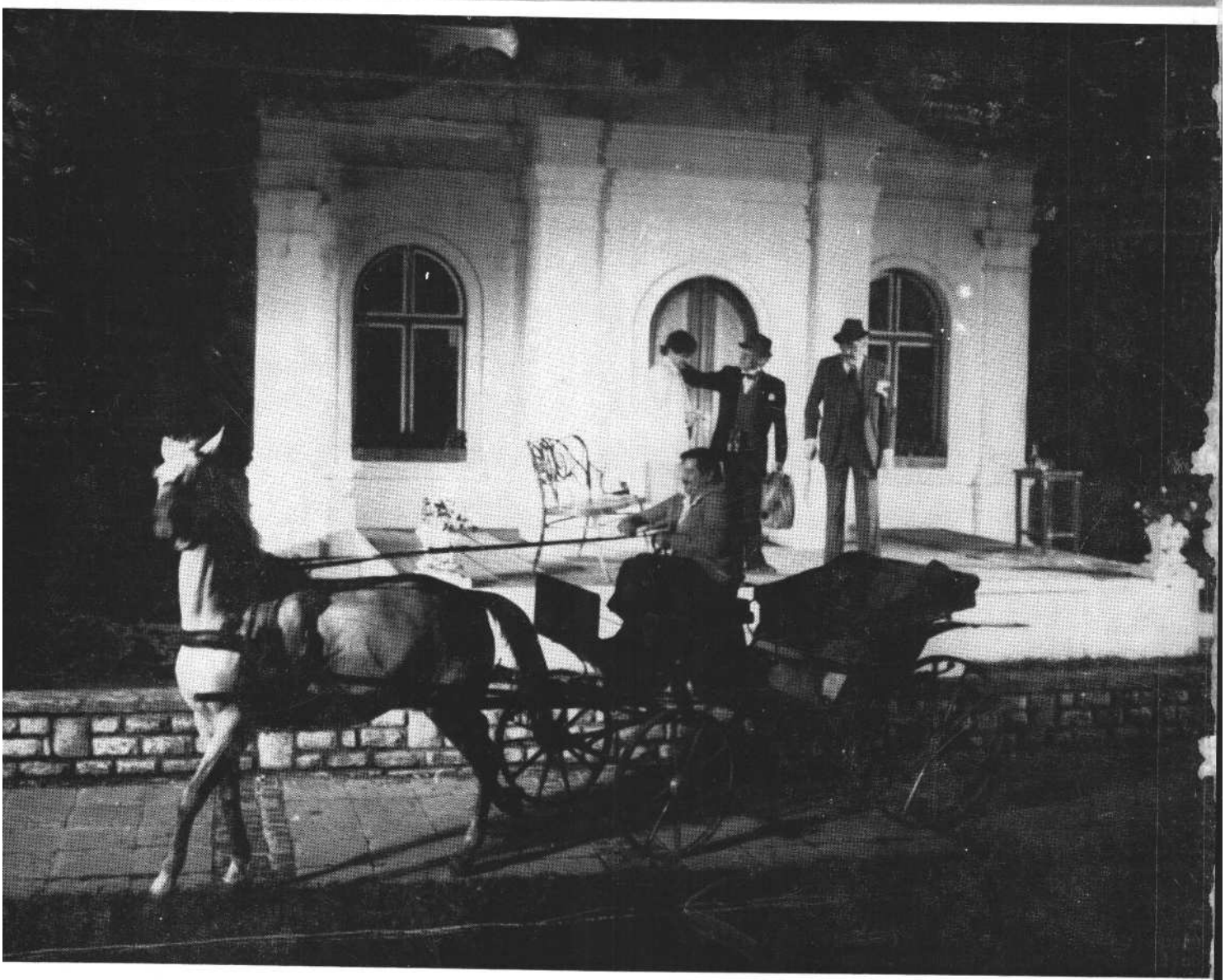
Ára: 25,– Ft